

การศึกษากฎหมายเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กับกฎหมาย
ราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา: ศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้อง
เด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดา

นายศรัณย์ เชิดเกียรติกุล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-1851-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**THE COMPARATIVE STUDY OF CORRECTIONS ACT B.E.2479 AND
CORRECTIONS LAW OF JAPAN AND UNITED STATES OF AMERICA:
LEGAL PROBLEM OF FEMALE OFFENDER'S CHILDREN AND THE
CHILDREN ON VENTRE SES MERES**

Mr. Sarun Choetkietikul

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws**

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-1851-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษากฎหมายเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์
พ.ศ.2479 กับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น และ
ประเทศสหรัฐอเมริกา: ศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับ
เด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดา

โดย

นายศรัณย์ เชิดเกียรติกุล

สาขาวิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมรรวดี อังค์สุวรรณ

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อาจารย์นันทิ จิตสว่าง

.....

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธิดิพันธุ์ เชื้อบุญชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมรรวดี อังค์สุวรรณ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์นันทิ จิตสว่าง)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดสงวน สุธีศร)

ศรัณย์ เจริญเกียรติกุล : การศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กับกฎหมาย
 ราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา: ศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขัง
 หญิง และเด็กติดครอบครัวมารดา (THE COMPARATIVE STUDY OF CORRECTIONS ACT
 B.E.2479 AND CORRECTIONS LAW OF JAPAN AND UNITED STATES OF AMERICA :
 LEGAL PROBLEM OF FEMALE OFFENDER'S CHILDREN AND THE CHILDREN ON
 VENTRE SES MERES) อ.ที่ปรึกษา : ผศ. อมราวดี อังค์สุวรรณ, อ. ที่ปรึกษาร่วม : อ.นันทิ จิตสว่าง,
 156 หน้า. ISBN 974-17-1851-9

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ของประเทศไทย
 กับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา เรื่องการปฏิบัติและคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขัง
 หญิง และเด็กติดครอบครัวมารดา โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแสวงหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์
 พ.ศ. 2479 ต่อไป

การวิจัยนี้ศึกษาข้อมูลจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปฏิญญาสากล
 ว่าด้วยสิทธิเยาวชน ปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก รัฐธรรมนูญแห่ง
 ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา การ
 ศึกษาวิจัยของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าจาก
 บทบัญญัติของกฎหมาย วารสาร บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ และนำ
 ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารมาจัดรวบรวมให้เป็นระบบ เพื่อทำการวิเคราะห์หาข้อสรุป

จากการศึกษาพบว่า ควรมีการบัญญัติเรื่องสิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครอบครัวมารดา ใน
 ส่วนที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครอบครัวมารดาเพิ่มเติมลงในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์
 พ.ศ. 2479 และควรมีกฎหมายเฉพาะในการคุ้มครองเด็กเหล่านี้ โดยมีองค์กรของรัฐทำหน้าที่ช่วยเหลือให้ข้อมูล
 ให้ความสะดวก ความรวดเร็ว และความเป็นธรรม เพื่อให้การคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครอบครัว
 มารดามีความเป็นสากล และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ลายมือชื่อนิพนธ์

สาขาวิชานิติศาสตร์.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา ..2545.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4386135734 : MAJOR LAW

KEY WORD: Comparison / Corrections Law/ Thailand, Japan and USA. / Female offender’s child

SARUN CHOETKIETIKUL : (THE COMPARATIVE STUDY OF CORRECTIONS ACT B.E.2479 AND CORRECTIONS LAW OF JAPAN AND UNITED STATES OF AMERICA : LEGAL PROBLEM OF FEMALE OFFENDER’S CHILDREN AND THE CHILDREN ON VENTRE SES MERES) THESIS ADVISOR : ASST. PROF. AMARAVADEE ANGKASUWAN, THESIS COADVISOR: LECT. NATHEE CHITSAWANG, 156 pp. ISBN 974-17-1851-9

The objectives of this research is to study corrections act B.E.2479 in comparison to corrections laws of Japan and the United States of America with focus on the protection of female offender’s children and the children on ventre ses meres. The final aim is to find what improvement should be made to this act.

This thesis has studied Convention on the Rights of the Child, Universal Declaration of Human Rights, Universal Declaration of The Rights of The Child, Universal Declaration on the Survival Rights, Protection Rights and Development Rights, Constitution of Kingdom of Thailand B.E.2540, Corrections Act B.E.2479, Criminal Procedure Law, Civil and Commercial Law and Corrections Law of Japan and the United States of America. The methodology of this thesis is based on documentary research. Documents used in this research include legal codes, literature reviews, articles and related materials in Thai and English. Datas are categorized and analyzed for recommendations in conclusion.

This research has found that legal rights of female offender’s children and the children on ventre ses meres should be incorporated into corrections act B.E.2479 and specific law for protection of these children should be enacted. Government’s agencies should be established to provide information, service and render effective the protection of female offender’s children and the children on ventre ses meres in accordance with international standard.

Student’s signature.....

Field of study...LAWS..... Advisor’s signature.....

Academic year...2002..... Co-advisor’s signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวกจากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ อมราวดี อังค์สุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และท่านอาจารย์นันทิ จิตสว่าง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ซึ่งทั้งสองท่านได้กรุณาให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนเสนอแนะแนวคิดอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อท่านรองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ ที่กรุณาให้แนวความคิด และคำแนะนำ ตลอดจนกรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดสงวน สุธีสร ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบ ตลอดจนแก้ไขวิทยานิพนธ์ ทั้งได้กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และท่านอาจารย์ชาญเชาว์ ไชยานุกิจ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ให้ข้อคิด และกรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ทุกท่านที่ได้สั่งสอนให้ความรู้แก่ผู้เขียน

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ของคณะนิติศาสตร์ จุฬาฯ, คุณ โคอิชิ อาเบะ, คุณบุษบา ศักรางกูร และทุกท่านที่มีได้เอื้อนามสำหรับความช่วยเหลือ และกำลังใจต่างๆ แก่ผู้เขียน

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อบิดามารดาที่ให้การช่วยเหลือให้การสนับสนุน และให้กำลังใจแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด

ศรัณย์ เชิดเกียรติกุล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย.....	6
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	6
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
1.5 สมมติฐาน.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 บททั่วไปเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดา.....	8
2.1 ความหมายของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดา.....	8
2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับมารดา.....	9
2.2.1 พื้นฐานความต้องการของเด็ก.....	10
2.2.2 บทบาทของมารดากับการพัฒนาของเด็ก.....	14
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน.....	28
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดา.....	32
2.4.1 แนวคิดทางกฎหมาย.....	32
2.4.2 แนวคิดทางสังคม.....	33

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 หลักสากลเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดา.....	37
3.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child).....	37
3.2 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights).....	45
3.3 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน (Universal Declaration of The Rights of The Child).....	57
3.4 ปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก (Universal Declaration on the Survival Rights, Protection Rights and Development Rights of the Child).....	58
บทที่ 4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดาของประเทศไทยและต่างประเทศ.....	64
4.1 กฎหมายประเทศไทย.....	64
4.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540.....	64
4.1.2 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479.....	76
4.1.3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	88
4.1.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	97
4.2 กฎหมายต่างประเทศ.....	100
4.2.1 กฎหมายของประเทศญี่ปุ่น.....	100
4.2.2 กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา.....	101

สารบัญ (ต่อ)

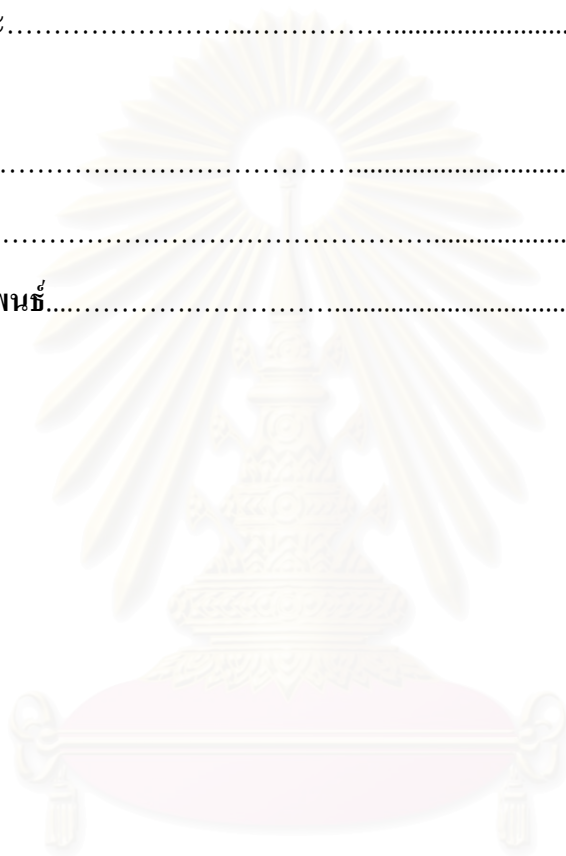
หน้า

บทที่ 5 การเปรียบเทียบและวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง	
และเด็กติดครรภ์มารดาของประเทศไทย และต่างประเทศ.....	108
5.1 สิทธิตามกฎหมายของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา.....	109
5.1.1 ประเทศไทย.....	109
5.1.2 ประเทศญี่ปุ่น.....	110
5.1.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	111
5.2 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง	
และเด็กติดครรภ์มารดา.....	112
5.2.1 ประเทศไทย.....	112
5.2.2 ประเทศญี่ปุ่น.....	115
5.2.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	116
5.3 ตารางเปรียบเทียบการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา	
ของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา.....	117
5.4 อภิปรายเปรียบเทียบการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา	
ของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา.....	121
5.4.1 ด้านการใช้สิทธิ.....	121
5.4.2 ด้านความสอดคล้องกับหลักสากล.....	122
5.4.3 ด้านความเสมอภาคของสิทธิ.....	123
5.4.4 ด้านระยะเวลาการอยู่อาศัย.....	124
5.4.5 ด้านการดูแล.....	125
5.5 ตารางเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กับกฎหมายราชทัณฑ์	
ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง	
และเด็กติดครรภ์มารดา.....	126

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	131
บทสรุป.....	131
ข้อเสนอแนะ.....	133
รายการอ้างอิง.....	135
ภาคผนวก.....	144
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	156

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	สถิติเกี่ยวกับการพักอาศัยของเยาวชน โดยเป็นการสำรวจในพื้นที่ของ กรุงเทพฯปีพ.ศ. 2528	34
ตารางที่ 2	ประเภทสถานสงเคราะห์	80
ตารางที่ 3	เปรียบเทียบการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดา ของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา.....	117
ตารางที่ 4	เปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กับกฎหมายราชทัณฑ์ ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดา.....	126

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

สิทธิมนุษยชน (Human Right) ได้รับการกล่าวถึงกันมากขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สงบลงเนื่องจากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ประชาชนทุกเพศทุกวัยไม่เว้นแม้กระทั่งเด็ก ขาดอิสรภาพ และถูกละเมิดสิทธิในด้านต่างๆ ภาพรวมของเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิปรากฏอยู่ทั่วไป จนถึงปัจจุบันจากข้อมูลทางสื่อไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ซึ่งนับวันจะเพิ่มมากขึ้นทุกที เมื่อมีการละเมิดสิทธิเด็กจึงมีความจำเป็นต้องรับรองสิทธิเด็กขึ้น การรับรองสิทธิเด็กได้เริ่มต้นขึ้นโดยนักกฎหมายจากสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural law school) ได้เล็งเห็นว่า สิทธิเด็กเป็นสิทธิสากล (universal right) และเป็นสิทธิเด็ดขาด (absolute right) จะต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยเด็ดขาดไม่มีข้อยกเว้นใดๆ อิทธิพลของแนวความคิดดังกล่าวประกอบกับ สังคมหันมาให้ความสนใจปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กมีส่วนผลักดันให้มีการออกกฎหมาย สากลโดย สหประชาชาติขึ้นมา สหประชาชาติได้เชิญชวนให้ประเทศสมาชิกยอมรับนับถือ สิทธิเด็กตลอดมา ทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วถึงทุกประเทศในโลก

การคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นมาตรการระหว่างประเทศที่มีมาช้านานแล้ว โดยมาตรการนี้ได้ ปรากฏทั้งในรูปแบบของความตกลงระหว่างประเทศ และในรูปแบบข้อมติขององค์การระหว่าง ประเทศต่างๆ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปัญหาสิทธิเด็กเป็นปัญหาสังคมระหว่างประเทศที่เรื้อรังมาแต่ดั้งเดิม และได้ทวีความรุนแรงขยายวงกว้างมากขึ้นทุกที และจากปัญหาที่เกิดขึ้นได้ส่งผลถึงการละเมิด สิทธิเด็กที่เกิดขึ้นในประเทศไทยด้วย ฉะนั้น การศึกษาวิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิเด็กจึงจำต้อง ศึกษาถึงมาตรการระหว่างประเทศเหล่านี้ เพื่อให้ทราบถึงสาระสำคัญตลอดจนปัญหาและการบังคับ ใช้ให้ความคุ้มครองสิทธิเด็ก¹

¹ วิสิทธิ์ จักรกริช, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเด็กทางครอบครัว,”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542),

ปฏิญญาว่าด้วยหน้าที่ขั้นพื้นฐานของประชาชนและรัฐบาลแห่งภูมิภาคอาเซียน มาตรา 5 ข้อ 10 ได้บัญญัติว่า “...เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่เด็ก โดยกำหนดหลักประกันพิเศษ และการดูแลทั้งก่อนและภายหลังการเกิดให้หลักประกันสิทธิของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กกำพร้า และเด็กที่ครอบครัวแตกแยกหรือยากจนและเสียเปรียบ ในการที่จะพัฒนาความสามารถดั้งเดิมของตนได้อย่างเสรีเพื่อเติบโตเป็นพลเมืองผู้มีความรับผิดชอบและมีวุฒิภาวะของประเทศและของโลก... และคุ้มครองเด็กจากการละทิ้งทุกรูปแบบ...” แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของรัฐที่ต้องปฏิบัติ และการช่วยเหลือเด็กนั้นมิใช่แต่จะเกิดจากความเวทนา สงสาร แต่ทว่าเด็กก็เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ย่อมมีสิทธิในชีวิต ร่างกายและเสรีภาพของตนเอง แต่เนื่องจากความอ่อนเยาว์ทั้งทางร่างกายและประสบการณ์ จึงเป็นภาระหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะระคับระคองให้เขาเติบโตขึ้นมาอย่างมีศักยภาพ²

สหประชาชาติได้สร้างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้นมา อนุสัญญามีบทบัญญัติ 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นลักษณะของกฎหมายสาระบัญญัติ คือเป็นข้อความเกี่ยวกับเนื้อหาและหลักการต่างๆ ในการคุ้มครองเด็ก โดยเริ่มจากมาตรา 1 ถึงมาตรา 41 ส่วนที่ 2 เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ คือเป็นหลักเกณฑ์และแบบพิธีในการบังคับใช้ เริ่มจากมาตรา 42 ถึง 54 ในส่วนเนื้อหาแบ่งออกได้เป็น 6 หลักด้วยกัน คือ

1. หลักทั่วไปเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพต่างๆ ไปในแง่ส่วนบุคคล ได้แก่ การแสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา การคุ้มครองด้านวัฒนธรรม ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายเดียวกัน การคุ้มครองทางการศึกษาและอื่นๆ นอกจากนั้นเป็นส่วนเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลเด็กทั่วไป โดยกำหนดไว้ในหลักพึงปฏิบัติของรัฐภาคี อย่างไรก็ตามได้มีบทบัญญัติที่ป้องกันผลกระทบทางลบในการใช้อุสัญญานี้ปิดท้ายไว้ด้วยว่า อนุสัญญานี้ไม่มีผลทำให้เด็กได้รับความคุ้มครองน้อยไปกว่าที่เขามีอยู่ตามกฎหมายอื่นๆ

2. หลักการคุ้มครองร่างกาย ชีวิต เสรีภาพ และสวัสดิภาพของเด็ก มุ่งคุ้มครองมิให้เด็กถูกข่มขืนรังแก หรือถูกละเมิดสิทธิเหนือร่างกาย ชีวิตและเสรีภาพ รวมทั้งสวัสดิภาพ ไม่ว่าจะทำร้ายฆ่า ล่วงเกินทางเพศ ขูดรีดหากำไรทางเพศ หรือค้ากำไรทางเศรษฐกิจ หรือนำเด็กไปเป็นวัตถุซื้อขาย

² สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.), คู่มืออาสาส่งเสริมสิทธิเด็ก (กรุงเทพฯ: สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน), หน้า 4.

หรือปฏิบัติต่อเด็กอย่างไม่เหมาะสมเป็นเหตุให้ก่อผลเสียต่อสวัสดิภาพของเด็ก รวมทั้งคุ้มครองให้มีการเยียวยาฟื้นฟูเด็กผู้ตกเป็นเหยื่อของการกระทำดังกล่าว ให้กลับคืนสู่สภาพปกติด้วย

3. หลักการคุ้มครองเด็กที่มีปัญหาความประพฤติ หรือการกระทำความผิดทางอาญา มุ่งคุ้มครองเด็กที่ถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิดทางอาญาให้ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ โดยให้ได้รับผลร้ายจากการถูกดำเนินคดีและควบคุมตัวน้อยที่สุด สำหรับเด็กที่มีปัญหาความประพฤติหรือการกระทำความผิดทางอาญา คุ้มครองให้ได้รับโอกาส แก้ไขเยียวยาให้สามารถเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคม โดยมีสมมติฐานว่าเด็กกระทำการใดๆเพราะขาดวุฒิภาวะ ทำให้สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลไปผลักดันความประพฤติของเด็ก นอกจากนี้ยังมีหลักประกันมิให้เด็กต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือประหารชีวิตด้วย

4. หลักการคุ้มครองสิทธิทางแพ่ง มุ่งคุ้มครองให้เด็กมีสิทธิในฐานะเป็นพลเมืองผู้หนึ่งของรัฐ ให้มีการบันทึกทางทะเบียนการเกิด การมีชื่อ การมีสัญชาติ สามารถติดต่อกับครอบครัวของตน หรืออาศัยอยู่ร่วมกับบิดามารดาของตน ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยมีรัฐให้การสนับสนุนและให้หลักประกันเกี่ยวกับสิทธิเหล่านี้

5. หลักการคุ้มครองเด็กผู้ด้อยโอกาส มุ่งคุ้มครองเด็กที่ไม่มีโอกาสได้รับสิทธิเช่นเด็กตามปกติ ได้แก่ เด็กผู้ขาดไร้อุปการะ เด็กผู้ตกอยู่ในภยันตราย และเด็กพิการ ให้ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและดูแลเท่าเทียมกับเด็กทั่วไป รวมทั้งสามารถใช้ชีวิตมีความเป็นอยู่เช่นเดียวกับเด็กตามปกติ

6. หลักการให้สวัสดิการสังคมแก่เด็ก มุ่งคุ้มครองให้เด็กได้รับข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็ก ได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัย ได้รับการประกันสังคม ได้รับการศึกษา ทั้งในแง่การเล่าเรียน และให้โอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ การมีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคมและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ได้พักผ่อนหย่อนใจได้รับการส่งเสริมชีวิตด้านศิลปวัฒนธรรม³

³ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.), คู่มืออาสาส่งเสริมสิทธิเด็ก (กรุงเทพฯ: สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน), หน้า 24-25.

นอกจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กแล้วนั้น ประเทศไทยก็มี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กคิดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครกมารดาเช่นกัน กล่าวคือ

มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

มาตรา 28 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”

และ มาตรา 34 วรรคแรก บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง”

จากบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ให้การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และสิทธิของบุคคลในครอบครัว หมายความว่า เด็กมีสิทธิที่จะอาศัยหรืออยู่ใกล้ชิดกับมารดาของตนได้ โดยที่ผู้อื่นไม่สามารถเข้ามาขัดขวางหรือกระทำการใดให้เด็กต้องถูกแยกออกจากมารดา รัฐธรรมนูญฯ ถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญที่สุดเป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่มีความคงทนที่สุด และยังไม่เคยปรากฏว่าสังคมมนุษย์ใดไม่มีสถาบันครอบครัวปรากฏอยู่ เพราะมนุษย์ทุกคนต้องอยู่ในสถาบันนี้ เนื่องจากเป็นสังคมกลุ่มแรกที่เราจะต้องเผชิญตั้งแต่แรกเกิดเติบโตในครอบครัว ครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อ และสกุล ซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพ และบทบาทในสังคมที่เรามีส่วนร่วมด้วย โดยเฉพาะในบทบาทหน้าที่สร้างคนให้มีคุณภาพ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม กฎหมายยังได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของบิดามารดาต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรด้วยอีกประการหนึ่ง ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ตั้งแต่ครรภ์อ่อนสมควรที่จะอยู่นอกเรือนจำ เพราะสภาพแวดล้อมภายนอกที่ดีมีผลต่อมารดา ดังนั้นถ้าพิจารณาถึงประโยชน์ของเด็กก็ควรที่จะให้ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ตั้งแต่ครรภ์อ่อนไม่ต้องเข้ามารับโทษในเรือนจำจนกว่าจะคลอดบุตรเสร็จแล้วด้วย

ในประเทศไทยเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดาอยู่กับมารดาได้ในระยะเวลาที่จำกัดคือไม่เกินอายุ 16 ปี ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 แต่ในทางปฏิบัติทัณฑสถานหญิงจะอนุญาตให้เด็กติดมารดาอยู่ในทัณฑสถานได้ไม่เกินอายุ 3 ปีเท่านั้น เป็นเพราะว่ากรมราชทัณฑ์ต้องการให้เด็กมีที่อยู่ที่เหมาะสม และถ้าเด็กอยู่ที่นี้เกรงว่าเด็กจะได้เรียนรู้หรือรับรู้ประสบการณ์ที่ไม่ดีงาม⁴ จึงควรให้เด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อมภายนอกที่ดีกว่าในเรือนจำนั้น ถือว่าเป็นเหตุผลที่รับฟังได้ดีทีเดียว แต่ถ้าพิจารณาอีกด้านหนึ่งจะเห็นว่าเด็กอยู่ในวัยที่ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความเอื้ออาทร และการดูแลเอาใจใส่จากผู้เป็นมารดา การที่แยกเด็กออกจากมารดาอาจมีผลเสียต่อเด็กเอง เด็กจะขาดความรัก และความอบอุ่นกลายเป็นเด็กมีปัญหาได้ และถ้าเด็กมีความต้องการจะอาศัยอยู่กับมารดาต่อไปโดยเรียกร้องสิทธิที่ตนมีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ.2540 ผลจะเป็นอย่างไร หน่วยงานใดจะรับผิดชอบ เหล่านี้เป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้เสมอ เนื่องจากเด็กอยู่ในภาวะอ่อนแอต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ในหลายๆด้าน ดังนั้นจึงเกิดปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กขึ้น โดยที่เด็กไม่สามารถปกป้องตนเองได้ หากยังไม่มีความมาตรการในการแก้ไขปัญหเหล่านี้ เด็กที่ถูกละเมิดสิทธิในอนาคตย่อมกลายเป็นประชากรไม่มีคุณภาพและก่อให้เกิดปัญหาสังคม การป้องกันและการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดามีความจำเป็นที่ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือประสานงานกันอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น การคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นเรื่องสำคัญอันดับแรก เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องลงทุนลงแรงในการคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเป็นระบบและครบวงจรมากยิ่งขึ้น การใช้มาตรการด้านกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการให้เหมาะสมกับสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง มีการบังคับใช้กฎหมาย ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นธรรมสามารถนำไปใช้ ปฏิบัติได้จริง มิใช่จัดทำขึ้นเพียงเพื่อเป็นข้ออ้าง หรือเป็นพิธีว่าได้จัดทำขึ้นแล้วเท่านั้น

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กฎกระทรวง ข้อบังคับ และระเบียบซึ่งออกโดยอาศัยบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว เห็นได้ว่ามีเนื้อหาที่ไม่แตกต่างจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติมากนัก แต่ใน

⁴ สุตสวาท รักษาสัตย์, เอกสารการสอนชุดวิชา การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2543), หน้า 191.

ส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนนั้นมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามบทกฎหมาย กฎ และ ข้อบังคับที่มีอยู่แล้ว โดยเน้นการคุ้มครองสิทธิของเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดครรภ์มารดาในด้านต่างๆ เช่น การคุ้มครองสิทธิโดยอาศัยกฎหมาย การให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย การตรวจ เรือนจำโดยคณะกรรมการหรือคณะบุคคลที่มีอิสระซึ่งสามารถรับเรื่องราวร้องทุกข์ คำร้อง และมีอำนาจพิจารณาแก้ไขการปฏิบัติที่ไม่ชอบธรรม หรือฝ่าฝืนกฎหมายมากนักน้อยเพียงใดนั้นเป็นสิ่งที่ควรศึกษาต่อไป

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น เราจึงต้องทำการวิเคราะห์ว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้มีความเหมาะสมหรือไม่ในการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับความเป็นธรรม โดยรัฐต้องให้ความคุ้มครองอย่างจริงจัง ดังคำกล่าวที่ว่า “หลักการแห่งกฎหมายที่เทอดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิและเสรีภาพแห่งมนุษยชนทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคู่ครองมนุษยชน.”⁵

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ของประเทศไทยกับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา เรื่อง การปฏิบัติและคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา
3. เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในเรื่องการปฏิบัติและคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

⁵ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม (กรุงเทพฯ: หจก. พี.เจ. เพลทโปรดักส์เซอร์, 2540), หน้า 17.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน ปฏิญญาสากลว่าด้วยความปลอดภัยของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายราชทัณฑ์ รวมทั้งกฎหมายอื่นๆ ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดา

1.4 วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าจากบทบัญญัติของกฎหมาย วารสาร บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ และนำข้อมูลจากการวิจัยเอกสารมาจัดรวบรวมให้เป็นระบบ เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา และวิเคราะห์หาข้อสรุป

1.5 สมมติฐาน

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ในเรื่องเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาไม่ครอบคลุมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ฉบับปัจจุบันโดยเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิของบุคคลในครอบครัว การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและมารดาให้ครอบคลุมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2540 น่าจะทำให้เกิดความเหมาะสม และเป็นประโยชน์แก่เด็กและมารดาของเด็ก

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบหลักสิทธิมนุษยชนในเรื่องที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา
2. ทราบความแตกต่าง และความเหมือนของการปฏิบัติและคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา
3. ได้แนวทางในการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

บทที่ 2

บททั่วไปเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา

สำหรับเนื้อหาในบทนี้ส่วนแรกจะกล่าวถึงความหมายของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาเพื่อให้ทราบความหมายตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ส่วนที่สองเป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับมารดาแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานความต้องการของเด็ก และการพัฒนาของเด็กที่ต้องอาศัยความรัก ความอบอุ่น และการดูแลเอาใจใส่จากมารดา ส่วนที่สามเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแสดงถึงความสำคัญในฐานะเป็นพื้นฐานอันชอบธรรมขั้นสูงสำหรับมนุษย์ทุกคน และส่วนที่สี่เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา โดยแบ่งเป็นแนวความคิดทางกฎหมาย ซึ่งจะกล่าวถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 และแนวความคิดทางสังคม ที่กล่าวถึงสภาพทางสังคม และการอยู่อาศัยของเด็ก

2.1 ความหมายของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 ให้ความหมายว่า

“เด็ก” หมายถึง คนที่มีอายุน้อย, ผู้เยาว์, ยิงเล็ก, อ่อนวัยกว่า¹

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 ให้ความหมายว่า

“เด็ก” หมายถึง ผู้ซึ่งอายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ให้คำจำกัดความว่า

“เด็กติดผู้ต้องขังหญิง” หมายถึง เด็กที่อยู่ในความดูแลของผู้ต้องขังหญิง และต้องมีอายุต่ำกว่า 16 ปี โดยไม่มีบุคคลหรือสถานที่อื่นใดรับเลี้ยงดูเด็กนั้น

¹ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2530), หน้า 199.

“เด็กติดครรภ์มารดา” หมายถึง เด็กที่เกิดในเรือนจำ รวมถึงเด็กที่คลอดในโรงพยาบาล ภายนอกเรือนจำในขณะที่มารดาเป็นผู้ต้องขังอยู่ด้วย²

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ(สยช.) ให้คำจำกัดความว่า

“เด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก” หมายความว่า เด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนหรือบิดามารดาหย่าร้าง ทุพพลภาพ หรือแยกกันอยู่และได้รับความลำบาก หรือเด็กที่ต้องรับภาระหน้าที่ในครอบครัวเกินวัยหรือกำลังความสามารถ และสติปัญญา หรือเด็กที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับมารดา

นับแต่แรกปฏิสนธิ ช่วงเวลาสำคัญที่ “แม่ลูก” เริ่มผูกพัน ทารกจะค่อยๆเติบโตทีละวัน ทีละสัปดาห์ ทีละเดือน เริ่มมีพัฒนาการ มีความสามารถในการเคลื่อนไหว ได้ยินเสียง มองเห็น รับความรู้สึกได้ สำหรับผู้เป็นแม่ เมื่อรู้ตัวว่าตั้งครรภ์แม่จะรู้สึกได้ว่ามี “ชีวิต” เล็กๆ ชีวิตหนึ่งกำลังเติบโตอยู่ในตัวของแม่ ความผูกพันทั้งทางร่างกายและจิตใจจะค่อยๆ แน่นแฟ้นขึ้นเรื่อยๆ กล่าวกันว่า แม่แทบจะเป็นโลกทั้งหมดของลูกเมื่อเขาอยู่ในครรภ์ นั่นก็เพราะลูกไม่ได้รับรู้เพียงสิ่งกระตุ้นภายนอก แต่ลูกรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของแม่ได้เป็นอย่างดีด้วย³

ลูกจะเกิดมาเป็นเด็กลักษณะเช่นไร ผลจากตอนแม่ตั้งครรภ์สามารถบ่งบอกได้ เพราะสายสัมพันธ์แม่ลูกถ่ายทอดถึงกันโดยผ่านทางรก ไม่ว่าจะแม่จะดีใจ เศร้าใจ หรือเสียใจ แม่ไม่ได้รับรู้คนเดียว แต่ลูกในท้องก็รับรู้ด้วยเช่นกัน⁴ เด็กตั้งแต่วัยแรกเกิดถึงสองขวบนั้น เป็นวัยที่จะพัฒนาความไว้วางใจและไม่ไว้วางใจในสิ่งแวดล้อมหรือผู้เลี้ยงดู ซึ่งความรู้สึกนี้จะขยายไปสู่โลกภายนอก เด็กจะ

²วิสัย พลฤกษ์วัน, คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์, (กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์อักษร, 2527) หน้า 92-93.

³ กองบรรณาธิการรักลูกร่วมกับมีดจอห์นสัน, คู่มือคุณแม่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2530), หน้า 4.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

เป็นคนที่มองโลกในแง่ดี ใ่วางใจสามารถจะสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งและเป็นมิตรกับผู้อื่นได้ ตรงกันข้ามถ้าวัยรุ่นได้รับการเลี้ยงดูไม่ดี ขาดความรัก ความอบอุ่น เด็กก็จะเกิดความไม่ใ่วางใจ ต่อคนรอบข้าง เป็นจุดเริ่มต้นที่เด็กจะเจริญเติบโตเป็นคนมองโลกในแง่ร้ายปรับตัวเข้ากับคนอื่นยาก และไม่เป็นมิตรกับผู้อื่น⁵

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเราไม่สามารถจะแยกความสัมพันธ์ของแม่ลูกทั้งทางสุขภาพกายและทางสุขภาพใจออกจากกันได้เลย ดังนั้นการจะเสริมสร้างคุณภาพทารกตั้งแต่อยู่ในครรภ์ก็ต้องเริ่มที่ตัวคุณแม่เช่นกัน⁶ การติดต่อสื่อสารถึงกันของคุณแม่นับว่ามีความสำคัญยิ่ง เมื่อแม่อยู่ในความรู้สึกลึบ ร่างกายของแม่ก็จะสร้างสารเคมีที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์นั้นเข้าสู่กระแสเลือดและส่งผ่านรกซึ่งจะส่งผลกระทบต่อลูกในครรภ์ได้เกือบจะทันที นี่ก็ข้อยืนยันว่าอารมณ์ของแม่มีอิทธิพลต่อลูกในครรภ์ด้วย⁷

2.2.1 พื้นฐานความต้องการของเด็ก

พ่อแม่เป็นผู้ที่ใกล้ชิดและเข้าใจในปัญหาของลูกมากที่สุด พ่อแม่จะเป็นบุคคลที่ลูกเคารพ และใ่วางใจมากกว่าใครๆ พ่อแม่มีอิทธิพลต่อลูกมาก โดยเฉพาะเรื่องเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก พ่อแม่เป็นผู้ที่จะช่วยดูแลอบรมเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีร่างกายแข็งแรงและสุขภาพจิตดี มีวุฒิภาวะพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ในการจะปรับตัวให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

พ่อแม่ทุกคนย่อมหวังและต้องการให้ลูกเติบโตขึ้นเป็นคนดีมีความสามารถสูงร่าเริง แจ่มใส มีสุขภาพจิตดี เฉลียวฉลาดคล่องแคล่วว่องไว ลูกจะเป็นเช่นนี้ได้ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ของเด็ก พ่อแม่มีส่วนช่วยลูกให้เป็นคนที่มีบุคลิกภาพแบบไหนก็ได้ พ่อแม่ควรระลึกใ่วเสมอว่า ความรัก ความเข้าใจ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵พรณี รัตนธรรม, สุขภาพอนามัยของเด็ก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2544), หน้า 33-34.

⁶กองบรรณาธิการรักลูกร่วมกับมีดจอห์นสัน, คู่มือคุณแม่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2530), หน้า 4.

⁷เรื่องเดียวกัน

การปฏิบัติต่อเด็กตั้งแต่เยาว์วัยจะเป็นรากฐานที่สำคัญแก่เด็กในทุกๆด้าน ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา ความรู้สึก ความคิด ตลอดจนนิสัยทุกอย่าง⁸

ปวย อึ้งภากรณ์ ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่ และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก”⁹

ความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคนนอกเหนือไปจากวัตถุ ซึ่งเป็นปัจจัยสี่อย่างแล้ว ไม่ว่าจะยากดีมีจน ตระกูลสูงหรือต่ำอย่างไรก็หนีไม่พ้นไปจากปัจจัยที่ห้าซึ่งประกอบไปด้วย ความสำคัญสี่ประการนี้

1. ความรู้สึกอบอุ่นปลอดภัย รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวหรือสังคมย่อยที่แวดล้อมตัวเด็ก
2. ความสามารถปรับตัว และเรียนรู้ที่จะอยู่ในโลกได้โดยยอมรับสภาพความเป็นจริงต่างๆ
3. มีอิสรภาพที่จะแสดงความรู้สึกของตนได้ และมีโอกาสที่จะแสวงหาประสบการณ์ในชีวิต
4. ความภูมิใจที่สามารถทำสิ่งต่างๆ ได้สำเร็จด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็งานใหญ่หรืองานเล็ก คำชมเชยจากพ่อแม่และครูจะมีค่าและช่วยสนับสนุนเด็ก แต่คำยกยอจะทำให้เด็กหลงผิด¹⁰

ในบรรดาสัตว์โลกทั้งหมดเด็กแรกเกิดเป็นสิ่งมีชีวิตที่ช่วยตัวเองไม่ได้เลย และจะต้องการผู้ดูแลอย่างใกล้ชิดอีกเป็นเวลานานกว่าจะช่วยตนเองได้ จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทั้งทางกายและทางใจสามารถที่จะปรับตัวได้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมภายในสังคมและวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกัน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากในการที่จะช่วยให้เด็กเติบโตต่อไป¹¹

⁸รศ.วนาภรณ์ รักวิชัย, การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย (กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์, 2533), หน้า 53.

⁹ปวย อึ้งภากรณ์, “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน”

<http://thesuay.virtualave.net/puay.htm>

¹⁰พ.ญ.ฉวีวัฒน์ จุณณานนท์, “ปัจจัยที่ห้า,” ใน คุยกับหมอเรื่อง “ลูก” (กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, 2519), หน้า 139.

ปัจจุบันความสนใจทางด้านจิตใจและอารมณ์ของมนุษย์มีมากขึ้น ได้มีการวิจัยและสังเกตว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีแรงผลักดันหลายอย่าง ที่สำคัญก็คือการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก การเสริมสร้างพัฒนาการทางจิตใจ และอารมณ์ของเด็กจะช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นและมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมสามารถปรับตัวได้ในสังคมและวัฒนธรรมของเขา อารมณ์และพฤติกรรมของแม่ก็มีอิทธิพลต่อลูกในครรภ์ แม่จึงต้องทะนุบำรุงร่างกายและรักษาสุขภาพจิตให้ดีด้วย¹²

สุขภาพจิตที่ดีของทารกเริ่มตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์ของมารดา มารดาที่มีสุขภาพจิตดี ทารกก็จะมีสุขภาพจิตที่ดีด้วย ความอบอุ่นจากการสัมผัสของมารดาในช่วงแรกเกิด มีความสำคัญมากต่อทารก จากวิทยาการล่าสุดของทางคณะแพทยได้ชี้ชัดว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทารกจะต้องอยู่กับมารดาโดยเร็วที่สุด เพราะทันทีที่ทารกคลอดทารกจะมีสัมผัสทั้ง 5 ไม่ว่าจะเป็น รูป รส กลิ่น เสียง หรือสัมผัส ทารกเป็นผู้ที่มีชีวิตจิตใจมีความรู้สึก มีความสามารถที่จะแปรผลการสัมผัสที่เกิดขึ้นได้ด้วย และตลอดระยะเวลา 1-2 ชั่วโมงแรกที่ทารกเกิดทารกจะตื่นตัวที่สุด ทารกเตรียมตัวพร้อมที่จะรับความผูกพัน และความอบอุ่นต่อเนื่องจากมารดาหลังคลอดทันทีอยู่แล้ว ในช่วงระยะนี้ทารกจะรับรู้ความสัมพันธ์จากสัมผัสมารดาได้ดีที่สุด เรียนรู้การควบคุมมารดาได้ดี เกิดพันธะผูกพันได้สูงสุด พันธะผูกพันระหว่างมารดา และทารกเกิดได้รวดเร็วมาก และสามารถเร่งให้เกิดได้ด้วยการให้ผิวหนังของมารดาและทารกได้สัมผัสซึ่งกันและกันด้วยการ โอบอุ้ม การกอด การจูบ และการดูแลของมารดา¹³

การได้ออบกอดทารกด้วยความรัก บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูทำได้ตลอดเวลา เพราะนั้นเป็นการแสดงถึงความผูกพันระหว่างผู้เลี้ยงกับทารก จะทำให้ทารกมีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดี นอกจากการโอบกอดแล้ว การได้เล่นกับทารกได้จ้องหน้าทารกโดยแสดงออกถึงความรักทางสายตา ทางสีหน้าด้วยการยิ้ม ทารกจะรู้สึกอบอุ่น นั้นแสดงว่าทารกมีความสุขเมื่อมีผู้สนใจ มีผู้มาดูแลอยู่ใกล้ๆ

¹¹ ศรีธรรม ธนะภูมิ, “พัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ของเด็ก,” ใน คุยกับหมอเรื่อง “ลูก” (กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, 2519), หน้า 147.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 148-149.

¹³ พรรณี รัตนะธรรม, สุขภาพอนามัยของเด็ก, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2544), หน้า 31.

การเจริญทางอารมณ์และจิตใจนี้มีความสำคัญมากในวัยตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 5-6 ขวบ ซึ่งเป็นวัยที่อุปนิสัยใจคอเริ่มก่อตัวฝังแน่นในจิตใจของเด็ก ข้อเท็จจริงที่จะลืมไม่ได้ก็คือ เด็กต้องการความรักและความอบอุ่นเท่ากับที่ต้องการอาหาร¹⁴ อารมณ์และจิตใจของสตรีมีครรภ์มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อเด็กที่จะเกิดมาไม่น้อยกว่าสุขภาพทางกายเลย ไม่ต้องถึงขั้นมารดาเป็นโรคจิต เพียงแต่เธอรังเกียจลูกในท้องอย่างรุนแรง ประเทศชาติก็อาจได้ยูวอาชญากร หรือได้คนไข้โรคจิตโรคประสาทเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนเสียแล้ว¹⁵

ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต (จรรยา สุวรรณทัต : 3) ได้กล่าวไว้ เด็กมีความสำคัญเนื่องจากเหตุผลหลายประการ คือ

1. เพราะเขาจะเป็นผู้ที่สืบทอดความดีงามต่างๆ จากผู้ใหญ่
2. เพราะเขาเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการต่างๆ จากผู้ใหญ่ในสังคมที่เด็กเป็นสมาชิกอยู่ด้วย
3. เพราะเขาเป็นมนุษย์ที่ไม่ใช่มีแต่สิทธิ แต่ต้องมีความรับผิดชอบที่จะปฏิบัติตนให้สมกับสิทธิที่เขาได้รับ
4. เพราะเขาเป็นตัวแทนของกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์
5. เพราะความดีเลวของเด็กในวัยนี้สะท้อนให้เห็นคุณค่าของประชากรในอนาคตของสังคมโลก
6. เพราะเขามีพื้นเดิมของจิตใจบริสุทธิ์สะอาดให้ตระหนักในความสำคัญในกระบวนการ

¹⁴ ศรีธรรม ฐานะภูมิ, “พัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ของเด็ก,” ใน คุยกับหมอเรื่อง “ลูก” (กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, 2519), หน้า 149

¹⁵ สุพัฒนา บุญญานิตย์, “สุขภาพจิตของสตรีมีครรภ์มีอิทธิพลต่ออนาคตของชาติ,” ใน วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 18:304, 305-306, 1516 (กรุงเทพมหานคร: สมาคมจิตแพทย์), หน้า บทบรรณาธิการ.

ชิมชาที่จะช่วยให้เด็กนั้นได้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและคุณธรรม ส่งเสริมความมั่นคงแห่งครอบครัว วงศ์ตระกูล สังคม ตลอดจนประเทศชาติต่อไปด้วย

จะเห็นได้ว่า เด็กมีความสำคัญมาก เพราะเด็กจะเป็นตัวแทนของผู้ใหญ่ในสังคมอนาคต ถ้าเด็กไม่ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องสังคมในอนาคตจะเป็นอย่างไร เด็กเป็นจุดเริ่มต้นบุคคล และคนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคม เพราะคนเป็นผู้ทำผู้ใช้ทรัพยากรทุกรูปแบบ ถ้าสังคมปราศจากเด็กที่มีคุณภาพสังคมก็จะมีคุณภาพที่ดีไม่ได้

การที่เด็กจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพและเป็นบุคคลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้นั้น จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ให้สอดคล้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย การพักผ่อน การบริการทางการแพทย์ ตลอดจนความรักความอบอุ่น ความปลอดภัย ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบสิ่งเหล่านี้ในตอนแรกคือ บิดามารดา เพราะบิดามารดาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการเลี้ยงดูตั้งแต่แรกเกิดและปลูกฝังอุปนิสัย บุคลิกภาพ ตลอดจนความรู้สึก นึกคิดต่างๆ ทั้งในวัยเด็กและในเวลาต่อมา¹⁶

เด็กปฐมวัยเป็นวัยทองของชีวิต เป็นวัยเริ่มต้นของพัฒนาการทุกๆด้าน การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ต่างๆ ประสบการณ์ชีวิตเพื่อพัฒนาความสามารถของตนเองในทุกๆด้าน เพื่อเป็นคนที่มีประสิทธิภาพสูง เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติต่อไป¹⁷

2.2.2 บทบาทของมารดากับการพัฒนาของเด็ก

บิดามารดา หรือผู้ปกครอง เป็นบุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้เด็กเป็นคนดี ตามหน้าที่ของบิดามารดาและผู้ปกครองที่คตินั้น นอกจากจะให้การอบรมเลี้ยงดูแล้วต้องให้ทั้งความรัก ความเอาใจใส่จัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทุกๆด้าน เพื่อเขาจะเติบโตและสามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคมสามารถจะแก้ปัญหาต่างๆ และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

¹⁶วนาภรณ์ รักรวิชัย, การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย (กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์, 2533), หน้า 13-14.

¹⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

คุณภาพและประสิทธิภาพของ มนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับพัฒนาการของแต่ละคนตามวัยต่างๆ โดยเฉพาะบุคคลในวัยทำงานนั้นจะมีคุณภาพ และประสิทธิภาพเท่าใดก็ขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้ การฝึกฝน และประสบการณ์ที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่แรกเกิดถึงวัยปัจจุบัน การเรียนรู้ครั้งแรกของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูของพ่อแม่ โดยที่ถือว่าพ่อแม่คือ ครูคนแรกของลูก นักจิตวิทยากล่าวไว้ว่า เด็กที่มีความแตกต่างกันเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกัน โดยเฉพาะวัยเด็กบุคลิกภาพและอุปนิสัยต่างๆจะถูกกำหนดและวางรากฐานไว้ตั้งแต่เด็กจะติดตัวเด็กต่อไปจนตลอดชีวิต ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูจึงมีความสำคัญมาก บทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อลูกคือการให้ความรัก ความอบอุ่น การเอาใจใส่ตั้งแต่แรกเกิด ช่วยให้ลูกเติบโตทางกาย จิตใจ อารมณ์ สังกมอย่างดีที่สุด ประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยพัฒนาด้านสติปัญญาให้กับลูกเพื่อให้ลูกมีความพร้อม เพื่อจะเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข นักจิตวิทยาเชื่อว่า ความแตกต่างของเด็กเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกัน ในวัยเด็ก อันจะมีอิทธิพลต่อลักษณะนิสัยที่จะติดตัวเด็กไปตลอดชีวิต ดังนั้นพ่อแม่จึงมีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็กมาก¹⁸

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กมีหลายประการได้แก่ อาชีพ ภูมิฐานะ รายได้ การศึกษาของบิดามารดา ตลอดจนความเชื่อต่างๆ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก องค์ประกอบเหล่านี้ส่งผลถึงภาวะโภชนาการ ความสมบูรณ์แข็งแรง สุขนิสัย สุขภาพอนามัย และพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูเด็กจึงต้องมีคุณภาพ โดยเฉพาะในช่วงวัยแรกเกิดถึง 6 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่มีอัตราของการพัฒนาสูง ในช่วงวัยนี้สมองมีการเจริญเติบโตสูงสุด สถาบันที่มีส่วนพัฒนาเด็กในวัยนี้ที่สำคัญและใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด คือ สถาบันครอบครัวซึ่งประกอบด้วย พ่อแม่ ญาติและบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน บุคคลเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูเด็กอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่เด็กทารกที่มีอัตราการตายสูง สืบเนื่องมาจากการที่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูขาดความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันและระวังสุขภาพเด็ก ซึ่งส่งผลทำให้เด็กพิการทางร่างกายและสติปัญญาเนื่องจากการติดเชื้อในขณะตั้งครรภ์ และในระยะของการให้นมบุตร และการที่เด็กเจ็บป่วยด้วยโรคจิต และมีภาวะแปรปรวนทางจิตเป็นจำนวนมาก เพราะเด็กได้รับการบีบคั้นจิตใจ

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-20.

อันเนื่องมาจากปัจจัยทางครอบครัว เช่น การเลี้ยงดูอย่างทารุณ เป็นต้น¹⁹

การเจริญเติบโตทางจิตใจและอารมณ์ของเด็กแบ่งออกเป็นระยะตามวัยต่างๆ ดังนี้คือ

วัยทารก เริ่มจากแรกเกิด ถึง	อายุประมาณ 1 ปี
วัยเด็กเล็ก	อายุประมาณ 1-3 ปี
วัยอนุบาลหรือก่อนเข้าเรียน	อายุประมาณ 3-6 ปี
วัยเรียน	อายุประมาณ 6-12 ปี
วัยรุ่น	อายุประมาณ 13-19 ปี

วัยทารก (แรกเกิด – 1 ปี)

ทารกเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงและต้องเผชิญกับอันตรายต่างๆ มากกว่าวัยอื่นๆ เนื่องจากทารกต้องมีการจัดระบบหน้าที่ของอวัยวะใหม่ และยังคงต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่แตกต่างจากสิ่งแวดล้อมเดิมในครรภ์มารดา ต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่ นอกจากนั้นทารกยังเป็นวัยที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเองได้น้อย ภูมิคุ้มกันที่มีอยู่เป็นภูมิที่ได้รับจากมารดาซึ่งมีเฉพาะบางโรคเท่านั้น ทารกจึงติดเชื้อต่างๆ ได้ง่าย และที่สำคัญทารกยังเป็นวัยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ การดูแลสุขภาพในวัยนี้จึงต้องอาศัยบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูให้ความสนใจดูแล เอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ตั้งแต่เรื่องอาหาร การนอน การขับถ่าย การทำความสะอาดร่างกาย ตลอดจนถึงการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและอื่นๆ การดูแลทารกที่ถูกต้องและเหมาะสมจะช่วยให้ทารกเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีสุขภาพอนามัยดี มีพัฒนาการที่ดีทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา²⁰

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, รายงานการวิจัยเรื่องบทบาทสถาบันครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก (แรกเกิด ถึง 6 ปี) บนเส้นทางแรงงาน อพยพจากอีสานสู่ กทม. (กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540), หน้า 1.

²⁰พรณี รัตนธรรม, สุขภาพอนามัยของเด็ก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2544), หน้า 9.

วัยทารก คือ วัยตั้งแต่แรกเกิดถึงหนึ่งปี เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาผู้ใหญ่

ในวัยนี้มีการเจริญเติบโตมากทั้งทางกาย ทางสมอง ทางจิตใจ และมีการปรับตัวไปเรื่อยๆ กัน เด็กเกิดใหม่ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้จึงต้องการผู้เลี้ยงดูที่ให้ความสนใจและเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองสิ่งที่ร่างกายต้องการ ได้แก่ อาหาร ความอบอุ่น ความสะอาด และการนอนที่เพียงพอ การโอบอุ้มให้ความรักความอบอุ่นจะทำให้เด็กเรียนรู้ถึงสิ่งแวดล้อมที่ให้ความสบาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการเจริญเติบโตในระยะต่อไป บางคนเชื่อกันว่าเด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมจากมารดาในวัยทารกจะมีความบกพร่องในบุคลิก และความสามารถในการปรับตัว โดยเฉพาะในด้านมนุษยสัมพันธ์ การนำเด็กไปฝากเลี้ยงไว้ที่สถานเลี้ยงเด็กเลี้ยงนั้น ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ ก็ไม่ควรทำ แต่ถ้าจำเป็นก็ควรไปเยี่ยมบ่อยๆ และนำกลับมาบ้าน เมื่อถึงวันเสาร์อาทิตย์ถ้าทำได้²¹

อาหารที่สำคัญสำหรับเด็กในวัยนี้คือ “น้ำนมแม่” เป็นอาหารที่ดีที่สุดสำหรับทารกธรรมชาติได้จัดสรรให้น้ำนมของสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับลูกของตัวเอง เช่น น้ำนมคนก็มีความเหมาะสมสำหรับลูกคน น้ำนมวัวก็มีความเหมาะสมสำหรับลูกวัว ในสมัยก่อนๆ ทารกเกิดใหม่ทุกคนต้องได้รับการเลี้ยงดูด้วยน้ำนมแม่จึงจะมีชีวิตอยู่รอด ถ้าแม่เกิดมีปัญหาในการเลี้ยงจะเป็นด้วยเหตุใดก็ตาม ทารกคนนั้นจะต้องมีนมแม่เพื่อเลี้ยงดูในระยะแรกเกิดของชีวิต ซึ่งเป็นช่วงสำคัญที่สุด คือประมาณ 6 เดือนแรกจากนั้นทารกจะได้อาหารเสริมจนสามารถเติบโตต่อไปได้เป็นปกติ ลักษณะเด่นของน้ำนมแม่นั้นมีประโยชน์ต่อทั้งลูกและแม่ด้วย กล่าวคือ

1. น้ำนมแม่มีสารอาหารครบถ้วน

แม่ที่มีสุขภาพแข็งแรง มีภาวะโภชนาการดีจะมีปริมาณและคุณภาพของน้ำนมที่ดีพอเพียงกับที่ทารกต้องการในระยะ 6 เดือนแรก ปริมาณน้ำนมแม่โดยเฉลี่ยจะมีวันละ 850 มล. ซึ่งจะให้โปรตีน 10.2 กรัม และกำลังงาน 600 แคลอรี ทารกไม่ว่าจะเป็นชนเชื้อชาติใดก็ตาม ถ้าได้น้ำนมแม่จะเติบโตดีเท่าๆกันจนถึงอายุ 6 เดือน จากนั้นปริมาณของน้ำนมแม่จะไม่พอกับที่ทารก

²¹ศรีธรรม ธนะภูมิ, “พัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ของเด็ก,” ใน คุยกับหมอเรื่อง “ลูก” (กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, 2519), หน้า 150.

ต้องการ เพราะปริมาณน้ำนมแม่จะลดลงไปเรื่อยๆ ทารกจะต้องได้อาหารเสริมที่ถูกต้องและเพียงพอจึงจะเติบโตได้เป็นปกติ อย่างไรก็ตามจำนวนสารอาหารนี้นับว่ามีความสำคัญต่อทารกและเด็กเช่นกัน น้ำมนั้นนอกจากสารอาหารแล้วยังมีภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อแก่ทารก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อระบบทางเดินอาหารทำให้ทารกไม่เกิดโรคท้องเสีย น้ำนมระยะนี้เรียกว่า mature breast milk ซึ่งจะมีสารอาหารดังต่อไปนี้

1.1 โพรตีน

น้ำนมแม่จะมีปริมาณของโปรตีน ซึ่งพอเหมาะกับความต้องการของทารกในการเจริญเติบโตและเหมาะกับการทำงานของอวัยวะต่างๆ ด้วย ส่วนประกอบของโปรตีนในน้ำนมแม่นั้นมีประโยชน์กว่าน้ำนมวัว เพราะสารในน้ำนมวัวจะตกตะกอนรวมกันเป็นก้อนในภาวะที่เป็นกรดซึ่งอาจทำให้เกิดภาวะลำไส้อุดตันได้ในทารกที่กินน้ำนมวัวโดยเฉพาะทารกระยะแรกๆหลังคลอด แต่ถ้าน้ำนมวัวได้ผ่านความร้อนแล้วภาวะดังกล่าวจะลดลง นอกจากนี้ ในน้ำนมวัวมีโปรตีนบางอย่างที่เชื่อว่าเป็นต้นตอที่สำคัญที่ทำให้เกิดโรคภูมิแพ้ในทารกและเด็กที่ดื่มน้ำนมวัว²²

จะเห็นได้ว่าโปรตีนของน้ำนมแม่จะมีปริมาณ และคุณภาพที่เหมาะสมกับความต้องการของทารก นอกจากนี้ยังให้ภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อต่างๆ เมื่อทารกได้โปรตีนจากน้ำนมแม่เข้าไปก็จะไม่มีปัญหาโรคภูมิแพ้แต่อย่างใด

1.2 ไขมัน

ไขมันในน้ำนมแม่เป็นต้นตอที่สำคัญที่สุดในการให้กำลังงานแก่ทารก คือ เป็นถึงกว่าร้อยละ 50 ของกำลังงานทั้งหมด นอกจากนี้ยังเป็นต้นตอของกรดไขมันที่จำเป็นอันได้แก่ linoleic acid ซึ่งมีปริมาณมากในน้ำนมแม่ คือมีร้อยละ 8-10 ของไขมันทั้งหมด ในขณะที่น้ำนมวัวมีปริมาณร้อยละ 2 เท่านั้น น้ำนมแม่มียกไขมันที่ไม่อิ่มตัวอื่นๆอีกในปริมาณที่มากกว่าน้ำนมวัว เช่น linolenic acid, oleic acid และ palmitoleic acid

1.3 คาร์โบไฮเดรต

ทั้งน้ำนมแม่และน้ำนมวัว คาร์โบไฮเดรตจะเป็นแลคโตส แต่ในน้ำนมแม่จะมีปริมาณสูงกว่า ประโยชน์ของการมีแลคโตสสูงคือ ทำให้ทารกที่ดื่มน้ำนมแม่มีอุจจาระเป็นกรดเกิดจากการที่มี

²²ไกรสิทธิ์ ตันศิริรินทร์, เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ดีแท้ปลอดภัย (กรุงเทพฯ: ร.พ.รามาธิบดี),

แลคโตสมากที่เหลือจากการดูดซึมจะถูกย่อยโดยแบคทีเรียในลำไส้ ทำให้ทารกถ่ายอุจจาระเป็นปกติ มีสีเหลืองและมีกลิ่นเป็นกรด ต่างจากการดื่มน้ำนมวัวซึ่งจะทำให้อุจจาระแข็งมีสีเหลืองซีด และมีกลิ่นเหม็น การที่มีแลคโตสและมีภาวะเป็นกรดในลำไส้ของทารกที่ดื่มน้ำนมแม่จะช่วยให้การดูดซึมเหล็กและแคลเซียมเป็นไปได้ดี

1.4 ไวตามินและเกลือแร่

ไวตามินและเกลือแร่ในน้ำนมแม่จะมีเพียงพอสำหรับทารกต้องการ เดิมคนคิดกันว่าไวตามินดี และเหล็กซึ่งมีปริมาณต่ำในน้ำนมแม่อาจจะไม่พอกับที่ทารกต้องการ แต่จากการศึกษาในระยะต่อมาพบว่าไวตามินดีในน้ำนมแม่นั้น ถ้าวัดระดับส่วนที่ละลายในไขมันนั้นอาจจะต่ำได้ แต่ถ้าวัดส่วนที่ละลายแขวนลอยในน้ำจะไม่ต่ำ ซึ่งน่าจะเพียงพอสำหรับทารก อย่างไรก็ตามถ้าแม่มีสุขภาพแข็งแรงดีแล้วไม่เคยปรากฏว่าลูกขาดไวตามินดี เกิดเป็นโรคกระดูกอ่อนในขณะที่กินน้ำนมแม่²³

สำหรับเรื่องของธาตุเหล็ก ซึ่งมีอยู่ในน้ำนมแม่ในปริมาณที่ต่ำคือมี 1.5 มิลลิกรัมต่อลิตรนั้น เคยเชื่อกันว่า ปริมาณนี้อาจไม่พอกับความต้องการของทารกที่กำลังเจริญเติบโต อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเรื่องการดูดซึมเหล็กที่มีในน้ำนมแม่พบว่าเหล็กที่มีในน้ำนมแม่แม้จะมีปริมาณน้อยก็จริง แต่ก็พอเพียงกับที่ทารกต้องการในระยะ 6 เดือนแรก เพราะดูดซึมได้กว่าร้อยละ 40 และเป็นที่น่าสังเกตว่าทารกต่ำกว่า 6 เดือนที่กินน้ำนมแม่จะไม่มีปัญหาเรื่องโรคโลหิตจาง เพราะการขาดธาตุเหล็ก แต่หลังจาก 6 เดือนไปแล้วอาจเกิดปัญหาได้ ซึ่งทารกควรจะได้รับเหล็กเสริม หรือได้อาหารที่มีต้นตอของเหล็กให้พอเพียงกับที่ทารกต้องการ นอกจากนี้ยังพบว่าทารกดื่มน้ำนมวัวอาจเกิดปัญหาโลหิตจางเนื่องจากการขาดเหล็กได้อีก เพราะเกิดโรคภูมิแพ้

ในกรณีแม่มีภาวะโภชนาการไม่ดี คือมีการขาดอาหารจากการงดกินอาหารที่มีประโยชน์หลังคลอด เพราะความเชื่อที่ผิดหรือเพราะสาเหตุอื่นใดก็ตาม ปริมาณไวตามินและเกลือแร่บางตัวในน้ำนมแม่ก็อาจต่ำได้ เช่น ถ้าแม่ขาดไวตามินบีหนึ่ง น้ำนมแม่ก็จะมีปริมาณบีหนึ่งต่ำ ทำให้ทารกที่กำลังกินน้ำนมแม่อยู่เกิดเป็นโรคเหน็บชาได้ ซึ่งมักพบในทารกอายุ 2-4 เดือน สำหรับแม่ที่ไม่ได้กินผักใบเขียวต่างๆ ณะให้นมลูก หรือแม่ที่มีการเจ็บป่วยจนได้ยาปฏิชีวนะ ปริมาณไวตามินเค ใน

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-84.

น้ำนมแม่อาจจะต่ำกว่าปกติ ทำให้เกิดอาการเลือดออกอันเกิดจากการขาด prothrombin complex ได้ เนื่องจากปริมาณเกลือแร่ทั้งหมดในน้ำนมแม่มีประมาณ 0.2 กรัมต่อ 100 มล. ซึ่งต่ำกว่าปริมาณในน้ำนมวัวซึ่งมีถึง 0.7 กรัมต่อ 100 มล. (3.5 เท่าของน้ำนมแม่) เรื่องนี้มีความสำคัญยิ่งต่อทารกในระยะแรกของชีวิตเพราะไตทำงานไม่ได้เต็มที่ นอกจากนี้ น้ำนมแม่ยังเหมาะสมสำหรับทารกที่มีโรคหัวใจตั้งแต่กำเนิด ซึ่งอาจจะเกิดหัวใจล้มเหลวได้ ถ้าได้น้ำนมที่มีปริมาณเกลือแร่สูงเกินไป²⁴

น้ำนมแม่มีปริมาณโซเดียม 7 mEq/ลิตร พอเพียงกับที่ทารกต้องการคือ 1-2 mEq/ก.ก. น้ำหนักต่อวัน สำหรับน้ำนมวัวมีโซเดียมมากเป็น 3 เท่าของน้ำนมแม่คือ 25 mg/ลิตร ทารกเกิดใหม่บางรายที่ได้น้ำนมที่มีโซเดียมสูง อาจเกิดปัญหาภาวะโซเดียมสูงในเลือด และอาจมีส่วนทำให้ทารกบางคนเกิดอาการชักได้ นอกจากนี้การที่คนเรากินอาหารที่มีโซเดียมสูงเป็นเวลานานๆ ตั้งแต่วัยทารก อาจมีส่วนทำให้เกิดโรคความดันสูงในวัยต่อมาได้

อัตราส่วนของแคลเซียมและฟอสฟอรัสในน้ำนมแม่เป็น 2:1 มีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการดูดซึมแคลเซียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับทารกแรกเกิดและทารกคลอดก่อนกำหนด ซึ่งจะมีปัญหาการดูดซึมแคลเซียมในระยะอาทิตย์แรกของชีวิต แคลเซียมในน้ำนมแม่จะถูกดูดซึมได้ประมาณร้อยละ 75 ในขณะที่แคลเซียมในน้ำนมวัวจะถูกดูดซึมได้ประมาณร้อยละ 20 ทั้งนี้เพราะอัตราส่วนของแคลเซียมกับฟอสฟอรัส 1:2.1 อาจจะรวมกันเป็น complex form ทำให้ดูดซึมได้น้อยลง นอกจากนี้การที่น้ำนมวัวมีไขมันแตกต่างไปจากน้ำนมแม่ และมีแลคโตสต่ำกว่าน้ำนมแม่ ก็มีส่วนทำให้การดูดซึมแคลเซียมจากน้ำนมวัวมีต่ำ ฉะนั้นปัญหาเรื่องระดับแคลเซียมในเลือดต่ำอาจพบได้ในทารกแรกคลอด และทารกคลอดก่อนกำหนดที่ได้รับการเลี้ยงด้วยน้ำนมวัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสัปดาห์แรกๆของชีวิต

สำหรับเกลือแร่อื่นๆนั้น ถ้าแม่มีสุขภาพดีน้ำนมแม่จะมีปริมาณเกลือแร่พอเพียงกับที่ทารกต้องการ ไปจนถึงอายุประมาณ 6 เดือน เช่น แร่สังกะสีพบว่ามีในน้ำนมแม่ประมาณ 0.15-0.20 มิลลิกรัม/100 มล. ทองแดงประมาณ 30 ไมโครกรัม/100 มล. ซึ่งมีเพียงพอกับที่ทารกต้องการ สำหรับการเจริญเติบโต

²⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

2. ประหยัด

การเลี้ยงทารกด้วยน้ำนมแม่จะเป็นการประหยัดอย่างยิ่ง ทั้งต่อครอบครัวและต่อประเทศ ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างมาก ผลของการประหยัดโดยตรงคือ ไม่ต้องเสียเงินในการเลี้ยงทารกด้วยนมผสม ซึ่งต้องการอุปกรณ์ต่างๆและยังต้องจ่ายเป็นค่านมผสมอีกวันละ 10-15 บาทต่อทารกต่อวัน การประหยัดทางอ้อมของการเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ คือทำให้ทารกแข็งแรงมีการเจ็บป่วยน้อย ไม่ต้องสิ้นเปลืองในการดูแลรักษา ในทางตรงกันข้ามทารกที่เลี้ยงด้วยนมผสมนอกจากจะสูญเสียเงินโดยตรงแล้ว ทารกยังเกิดโรคท้องเสียและโรคขาดโปรตีนและแคลอรีได้ง่ายอีกด้วย ถ้าแม่ขาดความรู้, อุปกรณ์ และความสะดวกในการเตรียมและให้นมลูก ทำให้พ่อแม่ต้องเสียเวลาและเงินในการรักษาทารกที่เจ็บป่วย เมื่อรอดมาจากการเจ็บป่วยหรือขาดอาหารทารกอาจเป็นผู้ไม่มีประสิทธิภาพและคุณภาพไม่ดีเท่าที่ควรก็ได้ นับเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างยิ่ง²⁵

3. สะดวก สะอาด และปลอดภัย

น้ำนมแม่จะมีความพร้อมเสมอเมื่อทารกต้องการ ไม่ต้องเสียเวลาเตรียมเพียงแต่เช็ดหัวนมให้สะอาดด้วยน้ำ หรือล้างเต้าน้ำก็พอ เมื่อทารกดูดหัวนมจะกระตุ้นให้มีการหลั่งน้ำนมออกมา และอุณหภูมิของน้ำนมจะมีความพอดีสำหรับทารก

เรื่องความสะดวกและความปลอดภัยของน้ำนมแม่ เป็นที่รู้จักกันมานานเพราะทารกที่กินนมแม่จะแข็งแรงดี ไม่มีอาการเจ็บป่วย เรื่องนี้มีความจำเป็นสำหรับสภาวะของประเทศไทย เพราะประชากรส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาวะที่มีสุขลักษณะไม่ดี เมื่อใช้นมผสมมักจะเตรียมไม่สะอาด จึงทำให้ทารกเกิดโรคท้องเสียดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งการเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่จะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหานี้ได้

4. ภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อ

ทารกที่ได้รับการเลี้ยงด้วยน้ำนมแม่จะมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงมีการเจ็บป่วยเป็นโรค

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84-86.

ติดเชื้่น้อย โดยเฉพาะโรคที่เป็นปัญหาในทารก คือ โรคท้องเสีย, โรคของระบบทางเดินหายใจ ทั้งนี้เพราะ

4.1 น้ำนมแม่มีความสะอาด ไม่นำมาซึ่งเชื้อโรครดงได้กล่าวไว้ในข้อ 3 ทำให้ทารกมีโอกาสสัมผัส หรือได้รับโรคติดเชื้่น้อยกว่าการเลี้ยงด้วยน้ำนมผสม

4.2 น้ำนมแม่จะมีเม็ดเลือดขาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในน้ำนมน้ำเหลืองจะมีมากกว่าระยะใดๆ หน้าทีของเม็ดเลือดขาวในน้ำนมแม่อาจเกี่ยวกับการกลืนและทำลายเชื้อแบคทีเรียและเชื้อรา และเกี่ยวข้องกับการสร้าง lysozyme, C3, C4, และ lactoferrin ด้วย นอกจากนี้ยังมีหลักฐานเพิ่มเติมว่าน้ำนมแม่ยังสามารถให้ cell mediated immunity แก่ลูก กล่าวคือให้พวก T-cells ที่มีภูมิด้ำนทาน วัณโรคจากแม่ไปยังลูกได้อีกด้วย

4.3 น้ำนมแม่มีภูมิคุ้มกันที่จะปกป้องโรคติดเชื้่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิด้ำนทาน เฉพาะทีซึ่งจะปกป้องระบบทางเดินอาหารไม่ให้โรคติดเชื้่นเกิดขึ้น หรือไม่ให้แบคทีเรียหรือเชื้อไวรัสเข้าไปได้ นอกจากนี้น้ำนมแม่ยังมีภูมิด้ำนทานทั่วไปที่จะช่วยป้องกันโรคติดเชื้่นอื่นๆได้ด้วย

4.4 น้ำนมแม่มีสารทีช่วยในการฆ่าเชื้อแบคทีเรีย ซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคท้องเสีย และโรคติดเชื้่นอื่นๆในทารก

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการศึกษาเปรียบเทียบการเจ็บป่วยจากโรคติดเชื้่นต่างๆ เช่น หวัด, ท้องเสีย, หูน้ำหนวก หรือการมีไข้ในทารกทีกินน้ำนมแม่ และทารกทีกินน้ำนมผสมทีอาศัย ในภาวะแวดล้อมทีคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกัน ก็พบว่า ทารกทีกินน้ำนมแม่จะมีการเจ็บป่วยน้อยกว่าทารกทีกินนมผสม

คุณลักษณะทีดีเด่นเกี่ยวกับการให้ภูมิด้ำนทานโรคติดเชื้่นของน้ำนมแม่ เป็นลักษณะทีดี ทีสุดทีน้ำนมผสมไม่มี และคุณลักษณะข้อนี้ไม่สามารถซื้อได้ด้วยเงิน

5. ผลดีต่อจิตใจ

การเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่จะมีผลดีทั้งต่อหน้าแม่และลูกในด้ำนจิตใจ ความสัมพันธ์กัน อย่างไม่ใกล้ชิด สบายใจและภาคภูมิใจทั้งแม่และลูก ประสบการณ์แม่ทีได้จากการเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมตนเองจะมีผลดีต่อแม่ ทั้งในระยะเริ่มต้นของการให้นม ขณะคุณแม่ และผลต่อความสนใจ อุปนิสัย ของแม่ตลอดจนการตัดสินใจของแม่ด้วย

สำหรับผลดีต่อทารกที่เลี้ยงด้วยน้ำนมแม่ก็คือ มีความอบอุ่นทั้งร่างกายและจิตใจ มีความสุขจากการดูแลนมแม่มากกว่าการดูดนมจากขวด และมีการจับถ่ายอุจจาระที่นุ่มกว่าการกินน้ำนมผสม นอกจากนี้ยังมีผลดีต่อการพัฒนาอุปนิสัยการเรียนรู้และการปรับตัวของทารกด้วย²⁶

6. การเกิดโรคมูมิแพ้

ทารกที่กินน้ำนมแม่มักจะไม่มีปัญหาการเกิดโรคมูมิแพ้ เพราะน้ำนมแม่จะไม่มีสารกระตุ้นให้เกิดการสร้างภูมิต้านทานสารในน้ำนมแม่ ตรงข้ามในน้ำนมวัวพบว่ามีส่วนที่ทำให้เกิดโรคมูมิแพ้ นอกจากนี้ทารกบางรายที่ได้รับน้ำนมวัว อาจเกิดปัญหาโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กได้ เพราะเกิดโรคมูมิแพ้ทำให้มีการสูญเสียเลือดที่ละเล็กละน้อยทางอุจจาระ ฉะนั้นทารกที่อายุต่ำกว่า 1 ปีจึงไม่แนะนำให้กินนมวัวสด

7. ปัญหาโรคอ้วน

น้ำนมแม่จะมีปริมาณพอเหมาะสำหรับทารก เมื่อเด็กดูดจนอิ่มก็จะหมดพอดี และจะหยุดดื่มต่างจากการเลี้ยงด้วยน้ำนมวัว ซึ่งคนเลี้ยงมักจะคะยั้นคะยอให้เด็กกินจนหมดขวด จึงเกิดปัญหาให้น้ำนมมากเกินไป (Over feeding) และโรคอ้วนในทารกและเด็กได้ ปัญหาโรคอ้วนนี้พบมากขึ้นเรื่อยๆ ในยุโรปและสหรัฐ จริงอยู่การเกิดโรคอ้วนอาจเป็นเรื่องของพันธุกรรมได้ แต่ก็มีผลอย่างมากจากการเลี้ยงดู โดยเฉพาะเรื่องอาหารที่ได้เกินความต้องการในระยะแรก การเลี้ยงทารกด้วยน้ำนมผสมมีส่วนอย่างมากที่ทำให้ทารกเกิดปัญหาโรคอ้วนในอังกฤษและสหรัฐ ทั้งนี้เพราะการผสมน้ำนมอาจทำไม่ถูกต้อง และบ่อยๆที่แม่มักจะผสมน้ำนมให้ข้นกว่าปกติ ทำให้ทารกได้รับน้ำนมที่มี osmolarity สูงและถ้าใช้น้ำนมบางอย่างก็จะมีผลทำให้เกิดภาวะโซเดียมสูงในเลือด (hypernatremia) ทารกจะเกิดภาวะขาดดุลย์ของน้ำ คือได้น้ำไม่พอเหมาะกับแคลอรี จะเกิดความกระหายน้ำและร้องกวน แม่จะเข้าใจผิดคิดว่าทารกหิวน้ำนมก็จะให้น้ำนมมากขึ้น และเมื่อยังร้องต่อไปอีกก็จะเริ่มให้อาหารเสริมเร็วและมักจะมากกว่าปกติ ในที่สุดทารกก็จะมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นไวกว่าปกติเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจจะทำให้กลายเป็นเด็กอ้วนต่อไป

²⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 87-88.

ผลเสียของการเกิดโรคอ้วนในระยะทารกและเด็กก็คือ พอโตขึ้นอาจจะมีปัญหาโรคอ้วนต่อไป ซึ่งมักจะแก้ไขได้ยาก และผลที่ตามมาก็คือ ปัญหาต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโรคอ้วนอันได้แก่ เบาหวาน, ความดันโลหิตสูง, โรคหลอดเลือดแดงตีบตัน และปัญหาทางด้านจิตใจ เป็นต้น²⁷

8. ผลดีต่อแม่

การเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่นอกจากจะมีผลต่อแม่ในด้านความสุขทางจิตใจแล้วยังมีผลต่อร่างกายด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับประจำเดือน แม่ที่ให้นมลูกเต็มที่จะไม่มีประจำเดือน (Lactation amenorrhea) ประมาณ 8-12 เดือน ซึ่งเปรียบเทียบกับแม่ที่ไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมตนเองจะมีประจำเดือน 2-4 เดือนหลังคลอด ประโยชน์ในด้านนี้ก็จะช่วยในด้านการวางแผนครอบครัว โดยที่แม่ที่ให้น้ำนมลูกเต็มที่จะป้องกันไม่ให้ตั้งครรภ์ได้ประมาณ 7 เดือน อย่างไรก็ตามแม่ที่ต้องการให้มีลูกห่างหรือไม่มีลูกอีกต่อไป ก็ควรจะหาวิธีคุมกำเนิดโดยวิธีอื่นๆ ซึ่งได้ผลแน่นอนกว่า

การที่ทารกดูดนมแม่จะกระตุ้นให้มีการหลั่ง oxytocin ซึ่งจะช่วยให้มดลูกหดตัวเข้าช่องเชิงกรานได้ดีอีกด้วย นอกจากนี้แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมตนเอง อาจจะมีปัญหาหะเร็งของเต้านมน้อยกว่าหญิงที่ไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ผลดีของการเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่อีกอย่างก็คือ ทำให้แม่ไม่เกิดปัญหาโรคอ้วน เพราะไขมันที่สะสมขณะตั้งครรภ์จะถูกนำมาใช้ในการสร้างน้ำนมสำหรับทารก²⁸

สำหรับคำถามที่ว่าทำไมเราต้องเสริมสร้างคุณภาพทารกตั้งแต่อยู่ในครรภ์... คำตอบคือ เพราะโลกในครรภ์ของ ทารกคือ สิ่งแวดล้อมที่ทรงอิทธิพลต่อทารกอย่างมาก เป็นจุดสร้างพื้นฐานอารมณ์แก่ลูก เป็นจุดเริ่มต้นที่จะพัฒนาเซลล์สมองของทารก (โดยสอดคล้องกับวัย ความเหมาะสม มิใช่การกระตุ้น) และที่สำคัญก็คือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของแม่ลูกซึ่งจะส่งผลกระทบต่อลูกในอนาคต²⁹

ความเครียดหรือความกังวลมากๆ ช่วงตั้งครรภ์อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพและอารมณ์ของทารกแรกคลอด และส่งผลถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนในทารกเมื่อโตขึ้น ความเครียดที่เกิดขึ้นมากๆ ทำให้

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88-89.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

²⁹ กองบรรณาธิการรักลูกร่วมกับมีดจอห์นสัน, คู่มือคุณแม่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์), หน้า 4.

เกิดการเปลี่ยนแปลงการไหลเวียนของโลหิตทำให้เป็นความดันโลหิตสูง เลือดก็จะเลี้ยงมดลูกไม่เพียงพอ ลูกจะตัวเล็กกว่าปกติ³⁰

ในเรื่องสิ่งแวดล้อมกับครรภ์มีการวิจัยออกมาแล้ว โดยคณะนักวิจัยได้ทดลองแยกแม่ตั้งครรภ์ออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพบปะพูดคุยกับผู้อื่น มีเสียงดนตรีเคล้าคลอ กับอีกกลุ่มหนึ่งถูกจับแยกไปอยู่ในห้องเงียบๆ ไม่มีการติดต่อกับโลกภายนอกเลย ผลคือ เด็กที่คลอดออกมาจากแม่กลุ่มแรกจะมีพัฒนาการที่ดีกว่าอารมณ์แจ่มใส และไม่ร้องกวนนั้นเพราะสิ่งแวดล้อมจะส่งผลโดยรวมต่อการเสริมสร้างพัฒนาการของทารกในครรภ์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ถ้าเด็กทารกได้รับสิ่งแวดล้อมที่ดีตั้งแต่ต้น มันจะมีส่วนช่วยพัฒนาขนาดเซลล์สมองให้ใหญ่ มีเส้นใยประสาท และการประสานเชื่อมโยงระหว่างกันมากมาย ทำให้การเรียนรู้และการรับรู้ข้อมูลต่างๆ มีประสิทธิภาพดีขึ้น³¹

วัยเด็กเล็ก (1-3 ปี)

เด็กในวัยทารกและวัยนี้มีร่างกายและสมองที่เจริญเติบโตรวดเร็วมาก การเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับแม่ เป็นครั้งแรกที่เด็กเริ่มจะได้รับการอบรมให้ปฏิบัติตัวตามที่คุณเลี้ยงดูต้องการ ถ้าการอบรมทำแบบเข้มงวดเกินไปก็อาจทำให้เด็กเป็นกังวลได้ ถ้าเป็นเด็กที่สมยอมง่ายก็จะเชื่อฟังด้วยความเกรงกลัว เมื่อโตขึ้นอาจเป็นคนเจ้าระเบียบเกินไป เข้มงวดกับตนเอง อาจหงุดหงิดถ้าไปพบกับเหตุการณ์ที่ผิดจากที่ตนหวังไว้ แต่ถ้าเป็นเด็กที่ชอบต่อต้านก็อาจกลายเป็นเด็กดื้อรั้น ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ หรือไม่ก็กลายเป็นคนไม่ชอบความสะอาดหรือระเบียบแบบแผนโดยทำตัวตรงกันข้ามกับที่เคยถูกเขียวเข้ญมา อันอาจเป็นหนทางนำไปสู่ปัญหาทางความประพฤติหรือโรคประสาทได้ในภายหลัง³²

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

³² ศรีธรรม ธนะภูมิ, “พัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ของเด็ก,” ใน คุยกับหมอเรื่อง “ลูก” (กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, 2519), หน้า 154.

วัยอนุบาลหรือก่อนเข้าเรียน (3-6 ปี)

เด็กวัยก่อนเรียนแม้จะเป็นวัยที่เริ่มช่วยเหลือตัวเองได้ แต่สุขภาพร่างกายยังบอบบางไม่แข็งแรง ความต้านทานโรคลังต่ำอยู่ จึงสามารถติดเชื้อต่างๆได้ง่าย อีกทั้งยังเป็นวัยที่กำลังซุกซน อยากรู้อยากเห็นอยากทดลอง จึงทำให้ประสบอุบัติเหตุได้บ่อย บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กจึงจำเป็นต้องเรียนรู้การเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุ เพื่อให้การดูแลที่ถูกต้องทั้งในเรื่องของอุบัติเหตุ อาหารที่เหมาะสมกับวัยที่กำลังเจริญเติบโต ดูแลในเรื่องสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลของเด็ก ตลอดจนถึงการสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้กับเด็ก เพื่อไม่ให้เด็กติดเชื้อต่างๆ ได้ง่าย

เด็กวัยก่อนเรียน หมายถึง เด็กอายุประมาณ 2-6 ปี เป็นวัยอยากรู้อยากเห็น อยากลอง ชอบเลียนแบบ ช่างจดจำ ชอบอิสระ เป็นตัวของตัวเองและเป็นวัยที่เริ่มช่วยเหลือตัวเองได้

การเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน ต่อเนื่องมาจากวัยทารกและจะต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ดังนั้นหากการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียนหยุดชะงักในช่วงใด อาจแสดงให้เห็นถึงความไม่ปกติของสุขภาพอนามัยของเด็กในช่วงนั้น บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กจึงควรทราบถึงการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก³³ ความสัมพันธ์กับพ่อแม่ และบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวสำหรับเด็กวัยนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง บ้านที่มีบรรยากาศของความรัก ความเข้าใจและร่วมมือกันแก้ไขข้อขัดแย้งได้ด้วยเหตุผล ลูกก็จะเรียนรู้และดำเนินชีวิตแบบนั้น จะเห็นว่าความรักความไว้วางใจในผู้เลี้ยงดูจากวัยทารก รวมกับความสามารถในการควบคุมตัวเองในวัยต่อมา จะเสริมส่งให้เด็กเริ่มสนใจในการพัฒนาตนเองต่อไป บุคลิกลักษณะ อารมณ์ และจริยภาพประจำตัวเด็กจะก่อตัวขึ้นจากการเลี้ยงดูในวัยเด็กเป็นส่วนใหญ่³⁴

ถ้าแม่ห่างเหินกับเด็ก การสร้างเสริมมนุษยสัมพันธ์ในครอบครัวก็บกพร่องไป ลูกสาวอาจบกพร่องในความเป็นหญิง และผู้ชายก็อาจจะเกรงกลัวเพศหญิงเพราะไม่เคยได้ใกล้ชิด ถ้ามีความบกพร่องมากก็อาจเป็นปัญหาต่อการพัฒนาทางด้านเพศได้ เช่น เป็นกะเทย หรือมีปัญหาในการคบเพศตรงข้าม เป็นต้น³⁵

³³ พรณี รัตนธรรม, สุขภาพอนามัยของเด็ก, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2544), หน้า 61-62.

³⁴ ศรีธรรม ธนะภูมิ, “พัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ของเด็ก,” ใน คู่มือพ่อแม่เรื่อง “ลูก”, (กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, 2519), หน้า 155.

วัยเรียน (6-12 ปี)

ในวัยนี้เด็กควรจะพร้อมที่จะก้าวออกจากครอบครัวไปสู่โลกภายนอก และเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว ลักษณะที่สำคัญคือมีความสนใจในการคบเพื่อน เริ่มมีความคิดเป็นของตัวเอง มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานที่และบุคคลอื่นๆ นอกครอบครัว เช่น โรงเรียน เพื่อนบ้าน จะช่วยตัวเองได้มากขึ้น การเข้าเรียนเป็นการพาเด็กไปสู่การพัฒนาก้าวใหม่ ก้าวนี้เป็นที่พึงเล็งกันมากในหมู่พ่อแม่และสังคมปัจจุบัน เพราะการศึกษาเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งของการหาเลี้ยงชีพและการดำรงอยู่ในสังคม ข้อควรระวังก็คือ การเรียนรู้ของเด็กนั้นมิได้มีอยู่แต่ที่โรงเรียนเท่านั้น แต่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ผู้เลี้ยงดูเด็กจึงมีหน้าที่สนับสนุนและช่วยเหลือในโอกาสเท่าที่ทำได้ และพอเหมาะกับการกำลังปัญญาและอุปนิสัยของเด็ก³⁶

วัยรุ่น (13-19 ปี)

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีอารมณ์หวั่นไหวมากตามธรรมชาติ อาจวู่วาม หรือไม่ก็เก็บตัวเฉยเมยไปก็มี บางครั้งก็ดูเป็นเด็กเจ้าอารมณ์ บางครั้งก็ดูมีเหตุผลเป็นผู้ใหญ่ พ่อแม่ควรให้ความสนใจไม่ใช่ทำตัวเจ้าอารมณ์ตามไปด้วย เพราะเป็นระยะที่ลูกกำลังจะเรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ พ่อแม่ควรให้คำปรึกษาและแนะนำแต่พอประมาณ³⁷ พ่อแม่ควรใช้เวลาพยายามให้ความสนใจ สนใจ เห็นใจ และยอมรับฟังความคิดเห็นของลูก ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาให้ดีขึ้น³⁸

เด็กถ้าไม่มีใครคอยแนะนำแนวทางชีวิตให้แก่เขา เขาก็อาจจะถลาลไปในทางที่เสียผู้เสียคนได้ง่าย คล้ายกับเรือที่ไม่มีหางเสือ รถที่ไม่มีพวงมาลัย มันอาจจะลงไปในเรื่องที่เสียหายได้ง่าย จึงเป็นหน้าที่ของมารดาผู้ปกครองของเด็ก ความเปลี่ยนแปลงของเด็กๆ นั้นมักจะเปลี่ยนแปลงไปในทางเสีย ที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทางดีนั้นน้อย ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ก็เพราะความสำนึกในเด็กนั้นไม่ค่อยมี เรื่องความสำนึกนี้ มิได้ในบุคคลที่มีจิตใจรู้สึกรับผิดชอบ แต่ว่าเด็กๆ นั้นยังขาดความรู้สึกรับผิดชอบ เพราะฉะนั้นความสำนึกในเรื่องอะไรต่างๆ จึงไม่ค่อยจะมี เขาทำอะไรก็ทำไปด้วย

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 157.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160

อำนาจความเพิดเพลินในสิ่งนั้นๆ แต่พึงจะคิดว่ามันผิดหรือถูก ดีหรือชั่ว จะเป็นไปเพื่อความเสื่อมหรือความเจริญ เหลือวิสัยที่เด็กจะคิดได้ เพราะเขาไม่มีปัญญาที่จะคิดนึกในเรื่องอย่างนั้น เพราะฉะนั้นความเปลี่ยนแปลงของเด็กทั่วไป จึงมักจะเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงไปในเจริญ ดังนั้น บิดามารดาต้องแสดงความรักความเมตตาต่อเขา ความมั่นคงของชาติ ก็คือความมั่นคงของครอบครัว ความมั่นคงของครอบครัวก็คือ ความมั่นคงของจิตใจ³⁹

“เด็ก” เป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของชาติ จนเป็นที่กล่าวถึงและยอมรับโดยทั่วไปว่า “เด็กคืออนาคตของชาติ” ในสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบันนี้ ปัญหาเกี่ยวกับสภาวะการดำรงชีพได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อการเลี้ยงดูและการอบรมเด็ก ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย สติปัญญา โดยเฉพาะจิตใจของเด็ก และถ้าไม่ได้รับการสนใจหรือดำเนินการแก้ไข ปัญหาแล้ว การพัฒนาเด็กและเยาวชนก็จะเป็นการพัฒนาอย่างไร้ทิศทางและไม่สามารถขจัดปัญหาให้หมดไปจากสังคมไทยแล้ว

เด็กและเยาวชนไทยเป็นกำลังสำคัญของประเทศ แต่ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนกำลังเผชิญกับปัญหา ตั้งแต่การขาดผู้เลี้ยงดู และการเลี้ยงดูที่ดี ทั้งในแง่อาหาร สภาพชีวิตความเป็นอยู่และจิตใจ ในแง่การให้ความรักความอบอุ่นมั่นคง ปัญหาการศึกษาและสภาพแวดล้อม เหล่านี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ทุกคนจะต้องตระหนักถึงอย่างรอบคอบ และใช้ความอดทนในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อเด็กและเยาวชนของเรา

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ได้รับความสำคัญอย่างสูงในพัฒนาการของโลกสมัยใหม่ สิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นแนวคิดหนึ่งนั้น ก็คล้ายคลึงกับแนวคิดอื่นๆอีกหลายอย่าง ที่มีพื้นฐานทางทฤษฎีอันกว้างขวาง และสามารถพิจารณาได้จากหลายแง่มุม กล่าวในแง่กว้าง แนวคิดนี้สืบมาจากการที่มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ดังนั้นจึงประกอบด้วยทัศนะต่อมนุษย์และสังคมส่วนรวม ต่อปัจเจกภาพ การเมืองและจุดมุ่งหมายของการปกครอง นักคิดจำนวนมากได้พยายามหาพื้นฐานและ

³⁹ พระราชันนทะมูณี(ปัญญานันทภิกขุ), สอนลูกให้ถูกวิธี, 2520

หลักเกณฑ์อันเหมาะสมของแนวคิด ตลอดจนพิจารณาประกอบกับบริบททางสังคมที่แนวคิดนี้พัฒนาขึ้นมา และที่จะทำให้นักคิดนี้ปรากฏเป็นจริงหรือมีผลในทางปฏิบัติ

ตามความหมายสมัยใหม่ “สิทธิมนุษยชน” ได้รับการนิยามในฐานะที่เป็นพื้นฐานอันชอบธรรมขั้นสูงสุดสำหรับชุมชนมนุษย์ทั้งหลาย (สากล) กล่าวคือ เป็นสิทธิในความเป็นมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่ง และที่เป็นสมาชิกของมนุษยชาติ สิทธิในความเป็นมนุษย์ย่อมเป็นสิทธิทางธรรมขั้นสูงสุดในการดำรงอยู่ เช่น สิทธิในการมีชีวิตอยู่และการอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับมนุษย์ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ พืช หรือวัตถุสิ่งของใดๆ สิทธิเช่นนี้ย่อมมีลักษณะสากล เพราะเป็นสิทธิซึ่งประชาชนทั่วไปมีอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา หรือการเป็นพลเมืองของประเทศใด ไม่ว่าจะทำอาชีพใด มีสถานะทางสังคม เพศ หรือรายได้ อย่างไร นอกจากนั้น สิทธินี้ยังแสดงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนทั้งหลาย กล่าวคือ เป็นจุดเชื่อมระหว่างบุคคลกับส่วนรวม เพื่อการพัฒนาชีวิต ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม

สิทธิมนุษยชนคือ สิทธิของบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งดำรงอยู่ในสังคมเป็นจริยศาสตร์สังคม แบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในชุมชนมนุษย์ เมื่อสิทธิหมายถึงข้อเรียกร้อง สิทธิจะครอบคลุมเรื่องเหล่านี้ ดังนั้น สิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นหลักการของสังคมจึงมีความมุ่งหมายคือ เพื่อให้มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสมศักดิ์ศรีของชีวิต

สังคมโลกได้ร่วมเฉลิมฉลองวาระครบรอบ 50 ปีแห่งการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไปเมื่อปลายปี 2541 แต่การละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ยังคงเกิดขึ้นเกือบทุกหนทุกแห่งในโลก ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการละเมิดก็คือ “การขาดการตระหนักในเรื่องสิทธิมนุษยชน” ทั้งของตนเองและของผู้อื่น การศึกษาในเรื่องสิทธิมนุษยชนจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะสร้างจิตสำนึกและค่านิยมการเคารพสิทธิมนุษยชนขึ้นในสังคมได้

ด้วยความสำคัญดังกล่าว นานาประเทศจึงได้เรียกร้องให้สหประชาชาติได้ประกาศทศวรรษแห่งสิทธิมนุษยชนศึกษาขึ้น ซึ่งสหประชาชาติได้ตอบสนองเป็นอย่างดี โดยประกาศให้ พ.ศ. 2538-2547 เป็นทศวรรษแห่งสิทธิมนุษยชนศึกษาของโลก และได้เรียกร้องให้ประเทศต่างๆ ได้จัดทำแผนสิทธิมนุษยชนศึกษาของชาติขึ้นเพื่อให้ได้ผลอย่างจริงจัง

คำแนะนำสหประชาชาติเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนศึกษาแห่งชาติ เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของผู้เชี่ยวชาญจากประเทศต่างๆ และเป็นที่น่ายินดีที่ผู้แทนจากประเทศไทยได้มีบทบาทสำคัญในการจัดทำคำแนะนำฉบับนี้อันจะช่วยลดความคิดเดิมๆว่า “เป็นค่านิยมตะวันตก” หรือ “เป็นสิ่งที่ตะวันตกหยิบยื่นมาให้เรา”⁴⁰

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการศึกษาในเรื่องสิทธิมนุษยชน และการศึกษาเพื่อมนุษยชนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ลดการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งยังเป็นหนทางที่สรรค์สร้างสังคมที่เป็นธรรมที่มีเสรีภาพและมีสันติสุขได้ นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับกันว่าสิทธิมนุษยชนศึกษาเป็นยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้นอีกด้วยการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนอาจทำได้โดยการรณรงค์ใน 3 มิติด้วยกัน คือ

ก) ความรู้: การจัดหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและกลไกในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ข) ค่านิยม ความเชื่อ และเจตคติ: การส่งเสริมวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนโดยอาศัยพัฒนาการของค่านิยม ความเชื่อและเจตคติซึ่งช่วยเกื้อหนุนสิทธิมนุษยชน

ค) ปฏิบัติการ: การกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติในการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนและป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน⁴¹

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน มีกำเนิดมาจากแนวความคิดสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งมีสาระสำคัญว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน และมีสิทธิขั้นมูลฐานที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ความเสมอภาคและสิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกายถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่ว่าจะไอ้ไหนให้แกกันได้ และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้ สิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติจึงเด็ดขาดและสูงสุด แนวความคิดในเรื่องสิทธิธรรมชาติมีที่มาจากแนวความคิดกฎหมาย

⁴⁰ องค์การนิรโทษกรรมสากล (ประเทศไทย), คำแนะนำสหประชาชาติเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนศึกษาแห่งชาติ, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, กรุงเทพฯ: 2543), หน้า (3)-(4).

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า (3)-(4).

ธรรมชาติ (Natural law) ซึ่งหมายถึง กฎหมายที่มีอยู่ตามธรรมชาติ คือเกิดมาเองโดยมนุษย์ไม่ได้กระทำขึ้นเป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดกาลเวลาและสถานที่⁴²

ความรับผิดชอบต่อการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นความรับผิดชอบทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล ประชาคมโลกได้เห็นพ้องต้องกันในปทัสถานและสถาบันที่จะเป็นแม่บทของหลักการสิทธิมนุษยชน ประชาชนต้องให้การสนับสนุนหลักการสากลเหล่านี้ซึ่งทำหน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ รัฐไม่มีสิทธิอ้างอำนาจอธิปไตยของตนเพื่อปฏิเสธหรือขัดขืนหลักการในปฏิญญาสากล อำนาจอธิปไตยของรัฐจะเป็นสิ่งชอบธรรมก็ต่อเมื่อรัฐได้ทำหน้าที่ปกป้องดูแลสิทธิเสรีภาพของพลเมืองอย่างเต็มความสามารถ⁴³ หลายประเทศในเอเชียได้รับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญของตน ทั้งยังมีหลายประเทศที่ให้สัตยาบันรับรองหลักสิทธิมนุษยชนในปฏิญญาสากลแต่อย่างไรก็ดี ก็ยังคงมีช่องว่างอันกว้างใหญ่ระหว่างสิทธิที่เขียนอยู่ในแผ่นกระดาษกับข้อเท็จจริงอันน่าเศร้า ซึ่งมีได้คืบให้แก่ประชาชนพลเมืองของตน⁴⁴

ความต้องการพื้นฐานที่เด็กต้องได้รับนั้นเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ให้การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และสิทธิในครอบครัวไว้เช่นกัน ดังนั้นเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐที่ต้องให้หลักประกันว่าเด็กจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในชีวิต และรัฐมีอาจเข้าไปแทรกแซงในครอบครัวโดยผลการอันเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิประโยชน์พื้นฐานของบุคคล ซึ่งจะส่งผลให้สังคมส่วนรวมมีความสงบเรียบร้อยและพัฒนาก้าวหน้าต่อไป

⁴²วิเวียน ทรัพย์ยสาร, “มาตรการคุ้มครองสิทธิของหญิงที่ถูกสามีทำร้าย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 26.

⁴³พจนานันท์ จันทรสันติ, หลักการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย หลักการของประชาชน, (กรุงเทพฯ: 2543), หน้า 7.

⁴⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 22-23.

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา

2.4.1 แนวคิดทางกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้บัญญัติว่า

มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

มาตรา 28 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”

และ มาตรา 34 วรรคแรก บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง”

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองและคุ้มครองในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และสิทธิของบุคคลในครอบครัว หมายความว่า เด็กมีสิทธิที่จะอาศัย หรืออยู่ใกล้ชิดกับมารดาของตนได้ โดยที่ผู้อื่นไม่สามารถเข้ามาขัดขวางหรือกระทำการใดให้เด็กต้องถูกแยกออกจากมารดา

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 9 ได้บัญญัติว่า “ถ้าผู้ต้องขังมีเด็กอายุต่ำกว่าสิบหกปี อยู่ในความดูแลของตนคิดมาขังเรือนจำ และปรากฏว่าไม่มีผู้ใดจะเลี้ยงดูเด็กนั้น จะอนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำภายใต้บังคับเงื่อนไขดังระบุไว้ในข้อบังคับที่อธิบดีตั้งขึ้น หรือจะส่งไปยังสถานที่อื่นใด อันได้จัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษเพื่อการนี้ก็ได้

บทบัญญัติในวรรคก่อนให้บังคับแก่เด็กที่เกิดในเรือนจำด้วย”

หมายความว่า เด็กที่จะอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำหรืออยู่กับมารดาที่เป็นผู้ต้องขังได้ คือเด็กที่ติดมากับผู้ต้องขังและเด็กนี้จะต้องมีอายุต่ำกว่า 16 ปี แม้จะมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์พอดีก็จะรับเข้าไว้ในเรือนจำไม่ได้ และทั้งนี้จะต้องปรากฏว่าไม่มีผู้ใดจะเลี้ยงดูเด็กนั้น หากมีผู้เลี้ยงดูเด็กนั้นผู้ต้องขังจะขออนุญาตนำเด็กเข้ามาอยู่ในเรือนจำไม่ได้ และเมื่อถึงระยะเวลาหนึ่งเด็กจะถูกแยกจากมารดา

นอกจากนี้ในเรื่อง การรับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงเข้ามาอยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ นั้น ระเบียบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน การรับตัวผู้ต้องขังหญิงเข้าคุมขังในเรือนจำนั้น ถ้ามีเด็กอายุต่ำกว่า

16 ปีติดมาด้วย หรือมีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ซึ่งก่อนผู้ต้องขังจะถูกคุมขัง เด็กนั้นอยู่ในความดูแลของ
 คน ภายหลังไม่มีผู้รับเลี้ยงดูเด็กนั้นจำเป็นต้องมาอยู่กับผู้ต้องขัง หรือในระหว่างคุมขังผู้ต้องขังหญิง
 มีครรภ์ได้คลอดบุตร ให้พัศดีจัดการสอบสวนว่า เด็กนั้นจำเป็นต้องอยู่ในความดูแลของผู้ต้องขัง
 เพียงใด และผู้ต้องขังยังมีทางที่จะมอบเด็กนั้นให้ผู้อื่นไปอุปการะเลี้ยงดูได้บ้างหรืออย่างไร ถ้ามีผู้
 อุปการะไปเลี้ยงดูได้ก็ให้ผู้ต้องขังจัดการมอบให้ไปเสีย หากไม่มีก็ให้ผู้ต้องขังทำคำร้องขออนุญาต
 ให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำยื่นต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยผ่านทางพัศดี เมื่อพัศดีได้รับคำร้องนั้นแล้ว
 ให้รีบรายงานพร้อมทั้งส่งคำร้องเสนอไปยังผู้บัญชาการเรือนจำโดยเร็ว และเมื่อผู้บัญชาการเรือนจำ
 ได้รับรายงานและคำร้องดังกล่าวแล้ว ให้พยายามติดต่อบุคคลและสถานที่อื่นได้แก่ ญาติมิตร
 ของผู้ต้องขังหรือของเด็กนั้น สถานการกุศล วัดหรือสถานอนาถาสงเคราะห์หรือสถานพยาบาล
 ขอให้ช่วยเหลือรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดูก่อน ในกรณีที่มีบุคคลหรือสถานที่ดังกล่าวจะรับไป
 อุปการะเลี้ยงดูหลายรายให้พิจารณามอบให้แก่รายที่เห็นว่าจะประโยชน์อย่างดีที่สุดแก่เด็กนั้น
 เมื่อได้พยายามแล้วแต่ไม่มีบุคคลใดหรือสถานที่ได้รับไปอุปการะเลี้ยงดูจึงอนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ใน
 เรือนจำและในระหว่างที่อนุญาตให้เด็กอยู่ในเรือนจำนั้น ให้ผู้บัญชาการเรือนจำเอาใจใส่แสวงหา
 บุคคลหรือสถานที่ดังกล่าวขอให้ช่วยเหลือรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดูเสมอๆ

หากพิจารณาจะเห็นว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ไม่ได้กล่าวถึงการใช้สิทธิ
 ของเด็กในด้านสิทธิที่จะอาศัยอยู่กับมารดาในกรณีที่เด็กเรียกร้อง และที่สำคัญ คือ เด็กติดผู้ต้องขัง
 หญิง และเด็กติดครรภ์มารดาไม่ได้อยู่ในสถานะนักโทษที่จะต้องถูกจำกัดสิทธิต่างๆ ด้วยเหตุ
 ดังกล่าว พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในส่วนการใช้สิทธินี้จึงไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ
 แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิในครอบครัว

2.4.2 แนวคิดทางสังคม

วัตถุประสงค์ในการลงโทษต้องกระทำต่อผู้กระทำความผิด แต่สำหรับกรณีของผู้ต้องขัง
 หญิงที่มีลูกติดมาด้วย และผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ คงต้องมองไกลกว่านั้นว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก
 การลงโทษก็คือเด็ก ตามธรรมชาติเด็กมีความต้องการความรัก และความอบอุ่นจากมารดา การที่เด็ก
 ต้องแยกจากมารดาเปรียบเสมือนการพรากสิ่งจำเป็นที่เด็กต้องการออกไป ทำให้เด็กขาดความรัก
 และความอบอุ่นกลายเป็นเด็กมีปัญหาได้ และเมื่อเด็กที่เปรียบเสมือนอนาคตของชาติเป็นทรัพยากร

ที่มีผลกระทบต่อการเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติในอนาคต⁴⁵ เป็นเช่นนี้แล้วประเทศไทยจะดำรงอยู่ได้อย่างไร

ขอยกตัวอย่างทางสถิติที่แสดงถึงบุคคลที่เยาวชนพักอาศัยอยู่ด้วย

ตารางที่ 1 สถิติเกี่ยวกับการพักอาศัยของเยาวชน โดยเป็นการสำรวจในพื้นที่ของ

กรุงเทพฯปีพ.ศ. 2528

ผู้อาศัยอยู่	จำนวน	ร้อยละ
บิดา/มารดา	198	77.6
ญาติ	37	14.6
คนอื่น	20	7.8
รวม	255	100.0

จากตารางจะเห็นว่าเยาวชนส่วนมากพักอาศัยอยู่กับบิดามารดาถึง ร้อยละ 77.6 รองลงมาพักอาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง ร้อยละ 14.6 และนอกจากนี้เยาวชนพักอาศัยอยู่กับคนอื่นเพียงร้อยละ 7.8⁴⁶

สถิติดังกล่าวมีข้อที่น่าพิศมัยเคราะห์ คือ จำนวนเยาวชนที่สำรวจในช่วงนี้ แน่แน่นอนว่าคงจะไม่สามารถครอบคลุมจำนวนเยาวชนได้ทั้งหมดเป็นแน่ เพราะเยาวชนมิใช่มีเพียงในกรุงเทพฯเท่านั้น หากแต่มีอยู่ทั่วประเทศซึ่งเป็นจำนวนมิใช่น้อย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับเยาวชนเป็นเพียงการสำรวจเฉพาะพื้นที่เท่านั้น แต่ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่าสังคมไทยนั้นเยาวชนจำนวนมากต้องการพักอาศัยอยู่กับบิดามารดาของตนเองมากกว่าไปพักอาศัยอยู่กับบุคคลอื่น

⁴⁵ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ, รายงานการวิจัยเรื่องพัฒนาการของเด็กและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยครอบครัว, (กรุงเทพฯ: 2533), หน้า 35.

⁴⁶รศ.ดร. โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ, การสำรวจความต้องการในการประกอบอาชีพ และหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก และเยาวชนที่ประกอบอาชีพในท้องถิ่นหลวงในเขตกรุงเทพมหานคร, (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, กรุงเทพฯ: 2528), หน้า 22.

อย่างไรก็ตามปัญหาเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดานั้น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องร่วมมือประสานงานกันอย่างจริงจัง บางคนมองว่าเป็นหน้าที่ของครอบครัว ญาติพี่น้องของเด็กที่ต้องจัดการดูแลกันเอง แต่แท้จริงแล้วถือเป็นหน้าที่หลักของรัฐที่จะต้องให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ และมีแบบแผนดำเนินการอย่างเหมาะสม มีการบังคับใช้กฎหมาย ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องครบถ้วน และเป็นธรรม การแก้ไขปัญหาเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดาจึงจะสำเร็จได้ด้วยดี

ขออัญเชิญกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังมีข้อความดังนี้

“คงจะไม่มีใครผิดอย่างไร ที่ข้าพเจ้าจะพูดว่า เด็กเป็นผู้ที่จะได้รับช่วงทุกสิ่งทุกอย่างต่อจากผู้ใหญ่ รวมทั้งภาระรับผิดชอบในการดำรงรักษาความผาสุกสงบของประชากรในโลก ดังนั้นเด็กทุกคนจึงสมควรและจำเป็นที่จะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้มีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ต่างๆ พร้อมทั้งการฝึกหัดขัดเกลาความคิดจิตใจให้ประณีต ให้มีศรัทธามั่นคงในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อยสุจริต และมีปัญญาฉลาดแจ่มใสในเหตุในผล

หน้าที่นี้เป็นของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันกระทำโดยพร้อมเพรียงสม่าเสมอ คือ ผู้ที่เกิดก่อน ผ่านชีวิตมาก่อนจะต้องสงเคราะห์ อนุเคราะห์ผู้เกิดตามมาภายหลัง ด้วยการถ่ายทอดความรู้ ความดี และประสบการณ์อันมีค่าทั้งปวงให้ด้วยความเมตตาเอ็นดูและด้วยความบริสุทธิ์ใจ ให้เขาทราบ ให้เขาเข้าใจ และสำคัญที่สุด ให้เขารู้จักคิดด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง จนเห็นจริงด้วยตนเองได้ในความเจริญและความเสื่อม

โดยนัยนี้ บิดามารดาจึงต้องสอนบุตรธิดา ที่จึงต้องสอนน้อง คนรุ่นใหญ่จึงต้องสอนคนรุ่นเล็ก และเมื่อคนรุ่นเล็กเป็นผู้ใหญ่ขึ้น จึงต้องสอนคนรุ่นหลังต่อไปไม่ให้ขาดสาย ความรู้ ความดี ความเจริญของกวมทั้งมวลจึงจะแพร่ไพศาลไปได้ไม่มีประมาณเป็นพื้นฐานของความวัฒนาผาสุกอันยั่งยืนในโลกสืบไป.”⁴⁷

⁴⁷กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสปีเด็กสากล พุทธศักราช 2522.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เด็กติดผู้ต้องขังหญิง หมายถึง เด็กที่อยู่ในความดูแลของ ผู้ต้องขังหญิง และต้องมีอายุต่ำกว่า 16 ปี โดยไม่มีบุคคลหรือสถานที่อื่นได้รับเลี้ยงดูเด็กนั้น และ เด็กติดครรภ์มารดา หมายถึง เด็กที่เกิดในเรือนจำรวมถึงเด็กที่คลอดในโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ ในขณะที่มารดาเป็นผู้ต้องขังอยู่ด้วย ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตร แสดงให้เห็นว่า เด็กมีความต้องการความรัก ความอบอุ่น การเอาใจดูแลจากมารดา ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อ พัฒนาการของเด็กเป็นอย่างยิ่ง ในด้านแนวคิดสิทธิมนุษยชน เป็นการกล่าวถึงสิทธิของบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์เป็นหลักการของสังคมที่มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสมศักดิ์ศรีของชีวิต ในส่วนแนวคิดทางกฎหมายของไทยนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ให้การรับรองและคุ้มครองในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และสิทธิของบุคคลในครอบครัว และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้บัญญัติถึงการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาไว้ด้วย และสุดท้ายแนวคิดทางสังคม แสดงให้เห็นความต้องการของเด็กในการพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา สิ่งที่ต้องศึกษาในลำดับต่อไปก็คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็กในระดับสากลอันได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน และปฏิญญาสากลว่าด้วยความปลอดภัยของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็กขึ้น ซึ่งรายละเอียดของหลักสากลจะกล่าวในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

หลักสากลเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดา

การคุ้มครองสิทธิเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดามีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นในระดับสากล สหประชาชาติและบรรดาประเทศสมาชิกได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองสิทธิของเด็ก จึงได้มีการจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน และปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็กขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ทุกประเทศที่เป็นสมาชิกมีการคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างมีมาตรฐาน ซึ่งหลักสากลที่กำหนดขึ้นมานั้น บรรดาประเทศสมาชิกต่างก็นำไปออกกฎหมายภายในประเทศของตนให้มีความสอดคล้องกับหลักสากลดังกล่าวด้วย

3.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นผลงานของคณะทำงานในคณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งเริ่มต้นร่างขึ้นในปีเด็กสากล 2522 เสร็จสิ้นและรับรองในเดือนพฤศจิกายน 2532 ลงนามและมีผลใช้บังคับในปี 2533 ซึ่งเป็นวาระครบรอบ 10 ปีของเด็กสากลและครบรอบ 30 ปีของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก 2502 ประเทศไทยได้ลงนามในถ้อยแถลงวิสัยทัศน์เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนี้เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2535 และอนุสัญญามีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535¹

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่กำหนดขึ้นตามหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติ ที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน โดยระลึกว่าเด็กมีสิทธิพิเศษ

¹ คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on The Rights of The Child), กระทรวงการต่างประเทศ, ผู้แปล, (กรุงเทพฯ: หจก. แสงเทียนการพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2544), หน้า 67(ปกหลัง).

ที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครอง ทั้งในสภาพแวดล้อมของครอบครัวและการเลี้ยงดูอื่นๆ บนพื้นฐานทางประเพณีและค่านิยมทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์และสังคม

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีประเทศต่างๆ เข้าร่วมเป็นภาคี 100 กว่าประเทศ อนุสัญญาฉบับนี้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีข้อบัญญัติ 54 ข้อ โดย 40 ข้อแรกเป็นเรื่องที่ว่าด้วยสิทธิของเด็กโดยตรงซึ่งได้เน้นหลักการคุ้มครองเด็กจากการเลือกปฏิบัติ ประโยชน์สูงสุดของเด็ก การเคารพในสิทธิหน้าที่ของบิดามารดา และการปกป้องสิทธิของเด็กในหลายมิติด้วยมาตรการทางนิติบัญญัติ และมาตรการทางการบริหารที่เหมาะสมทั้งปวง รวมถึงการตั้งคณะกรรมการสิทธิเด็กของสหประชาชาติขึ้นเพื่อตรวจสอบ ติดตามความก้าวหน้าของรัฐภาคีในการดำเนินการให้สิทธิตามพันธกรณีของอนุสัญญาบังเกิดผล²

ในอนุสัญญาฉบับนี้ความหมายของเด็กคืออายุ 18 ปีลงมา ไม่ใช่หมายถึงอายุ 15 ปีหรืออายุ 13 ปีดังที่หลายคนเข้าใจ ตามหลักการที่ประกาศในกฎบัตรสหประชาชาตินั้นการยอมรับในศักดิ์ศรีตั้งแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันซึ่งไม่อาจเพิกถอนได้นั้นเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก สหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความศรัทธาต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและต่อศักดิ์ศรีคุณค่าของมนุษย์ และได้ตั้งเจตจำนงที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นภายใต้เสรีภาพที่กว้างขวางขึ้น ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงที่กำหนดไว้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใดๆ อาทิเช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานะอื่น

ที่สำคัญสหประชาชาติได้ประกาศในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่าเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแล และการช่วยเหลือเป็นพิเศษจากครอบครัวในฐานะเป็นกลุ่มพื้นฐานของสังคมและเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สำหรับการเจริญเติบโตและความอยู่ดีกินดีของสมาชิกทุกคน โดยเฉพาะเด็กควรที่จะได้รับการคุ้มครองและการช่วยเหลือที่จำเป็น เพื่อที่จะสามารถมีความรับผิดชอบในชุมชนของตนได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนและเหมาะสม เด็กควรจะได้รับสิทธิในสิ่งแวดล้อมของครอบครัว ในบรรยากาศแห่งความผาสุก ความรัก และความเข้าใจ ควร

²เรื่องเดียวกัน, หน้าค่านำ.

เตรียมเด็กให้พร้อมที่จะดำรงชีวิตที่เป็นตัวของตัวเองในสังคม และควรเลี้ยงดูเด็กตามเจตนารมณ์แห่งอุดมคติที่ประกาศไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ โดยเฉพาะตามเจตนารมณ์แห่งสันติภาพ สกดิ์ศรี ความอดกลั้น เสรีภาพ ความเสมอภาพ และความเป็นเอกภาพ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เด็ก หมายถึงมนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น รัฐภาคีจะต้องเคารพ และประกันสิทธิตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ แก่เด็กแต่ละคนที่อยู่ในเขตอำนาจของตน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติไม่ว่าชนิดใดๆ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือทางอื่น เช่น ดันกำเนิดทางชาติ ชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิด หรือสถานะอื่นๆ ของเด็ก หรือบิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย

รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง เพื่อที่จะประกันว่าเด็กได้รับการคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติ หรือการลงโทษในทุกรูปแบบ บนพื้นฐานของสถานภาพ กิจกรรมความเห็นที่แสดงออก หรือความเชื่อของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือสมาชิกในครอบครัวของเด็ก ในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์กรนิติบัญญัติ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก

รัฐภาคีรับที่จะประกันให้มีการคุ้มครอง และการดูแลแก่เด็กเท่าที่จำเป็นสำหรับความอยู่ดีของเด็ก โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นที่รับผิดชอบเด็กนั้นตามกฎหมายด้วย และเพื่อการนี้จะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติและบริหารที่เหมาะสม ทั้งปวง

รัฐภาคีต้องประกันว่า สถาบัน การบริการ และการอำนวยความสะดวกที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการดูแลหรือการคุ้มครองเด็กนั้น จะเป็นไปตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้โดยหน่วยงานที่มีอำนาจ โดยเฉพาะด้านความปลอดภัย สุขภาพ และในเรื่องจำนวนและความเหมาะสมของเจ้าหน้าที่ตลอดจนการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ

รัฐภาคีจะเคารพต่อความรับผิดชอบ สิทธิ และหน้าที่ของบิดามารดา หรือของสมาชิกของครอบครัวชาย หรือชุมชน ซึ่งกำหนดไว้โดยขนบธรรมเนียมในท้องถิ่น หรือของผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นที่รับผิดชอบต่อเด็กตามกฎหมาย ในอันที่จะให้แนวทาง และการแนะ

แนวตามที่เหมาะสมในการใช้สิทธิของเด็กตามที่อนุสัญญา³ให้การรับรอง ในลักษณะที่สอดคล้องกับความสามารถที่พัฒนาตามวัยของเด็ก

รัฐภาคียอมรับว่า เด็กทุกคนมีสิทธิติดตัวที่จะมีชีวิต รัฐภาคีจะประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้การอยู่รอด และการพัฒนาของเด็ก รัฐภาคีจะต้องดูแลว่าเด็กจะไม่ถูกแยกจากบิดา มารดา โดยขัดกับความประสงค์ นอกจากนี้ในกรณีที่หน่วยงานที่มีอำนาจได้ตัดสินใจว่าการแยกนั้นจำเป็น เพื่อประโยชน์ที่ดีที่สุดของเด็ก โดยอาศัยบทบัญญัติและกระบวนการที่กฎหมายกำหนด โดยสิ่งที่ศาลอาจมีคำสั่งให้บทวนการตัดสินใจได้ การตัดสินใจดังกล่าวอาจจะจำเป็นในบางกรณีเป็นพิเศษ เช่น ในกรณีที่เด็กถูกกลั่นแกล้งรังแก หรือถูกทอดทิ้งละเลยจากบิดามารดา หรือในกรณีที่บิดามารดา แยกกันอยู่ และต้องมีการตัดสินใจว่า เด็กจะต้องไปอยู่กับฝ่ายใด ในการดำเนินการใดๆ จะให้โอกาสทุกฝ่ายที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และแสดงความคิดเห็นของตนให้ประจักษ์

รัฐภาคีจะเคารพต่อสิทธิของเด็กที่ถูกแยกจากบิดาหรือมารดา หรือจากทั้งคู่ ในอันที่จะรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัว และการติดต่อโดยตรงทั้งกับบิดาและมารดาอย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่เป็นการขัดต่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก บุตรของบิดามารดาต้องทำงานมีสิทธิได้รับประโยชน์จากการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการดูแลเด็กที่พวกเขาจะมีสิทธิจะได้³ ในกรณีการแยก เช่นว่านี้เป็นผลมาจากการกระทำใดๆ โดยรัฐภาคีต่อบิดาหรือมารดาหรือทั้งบิดามารดา หรือต่อเด็ก เช่น การกักขัง การจำคุก การเนรเทศ การส่งตัวออกนอกประเทศ หรือการเสียชีวิต (รวมทั้งการเสียชีวิตอันเกิดจากสาเหตุใดๆ ที่เกิดขึ้นขณะที่ผู้นั้นอยู่ในการควบคุมของรัฐ) หากมีการร้องขอ รัฐภาคีนั้นจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นเกี่ยวกับที่อยู่ของครอบครัวที่หายไปแก่บิดามารดา เด็ก หรือในกรณีที่เหมาะสม แก่สมาชิกคนอื่นของครอบครัว เว้นแต่เนื้อหาของข้อมูลข่าวสารนั้นจะ

³สิทธิมนุษยชน(HUMAN RIGHTS), ศูนย์เครือข่ายข้อมูลสิทธิเด็กเอเชียเน็ต (CHILD RIGHTS ASIANET) และคณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กป.ส.), ผู้แปล (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) 2540)

ก่อให้เกิดความเสียหายต่อความอยู่ดีของเด็ก อนึ่ง รัฐภาคีจะให้การประกันต่อไปว่า การยื่นคำร้องขอเช่นนั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลร้ายต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน

รัฐภาคีจะเคารพต่อสิทธิของเด็กที่จะมีเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา เคารพต่อสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา และผู้ปกครองตามกฎหมายในกรณีที่เหมาะสมในอันที่จะให้แนวทางแก่เด็กในการใช้สิทธิของตน ในลักษณะที่สอดคล้องกับความสามารถที่พัฒนาตามวัยของเด็ก รัฐภาคีจะใช้ความพยายามอย่างที่สุด เพื่อประกันให้มีการยอมรับหลักการที่ว่า ทั้งบิดาและมารดามีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก บิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมายแล้วแต่กรณี เป็นผู้รับผิดชอบเบื้องต้นในการเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นพื้นฐาน

เพื่อความมุ่งประสงค์ในการให้หลักประกัน และส่งเสริมสิทธิที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา นี้ รัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่บิดามารดา และผู้ปกครองตามกฎหมายในอันที่จะปฏิบัติความรับผิดชอบของตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และจะประกันให้มีการพัฒนาสถาบันการอำนวยความสะดวก และการบริการต่างๆ สำหรับการดูแลเด็ก

ในอนุสัญญามีหลักทั่วไปคือ “For The Best Interest of the Child” หมายถึง การกระทำทุกอย่างเพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์สูงสุด เช่น สิทธิในการมีชีวิต สิทธิในการอยู่รอด สิทธิในการได้รับการพัฒนาและให้มีการเคารพในความคิดเห็นของเด็ก คือ รับฟังความคิดเห็นของเด็กบ้างมิใช่มองว่าฉันคือพ่อแม่ของเด็กสามารถสั่งเด็กให้ทำสิ่งใดก็ได้ เด็กเป็นลูกของฉัน เด็กเป็นของฉัน ฉันจะทำอะไรก็ได้เป็นความเข้าใจที่ผิด แท้จริงแล้วเราไม่สามารถทำอะไรกับเด็กตามอำเภอใจได้เพราะเด็กย่อมมีสิทธิของเขา เด็กมีสิทธิเสรีภาพในฐานะที่เด็กเป็นประชาชน เด็กต้องมีชื่อ สัญชาติ มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง มีลักษณะประจำวัฒนธรรมของตัวเอง เด็กมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่ต้องรับผิดชอบดูแล เลี้ยงดู อบรมเด็กเหล่านี้ นอกจากนั้นในเรื่องสุขภาพอนามัย และการสงเคราะห์ต่างๆ เรื่องสิทธิเด็กพิการที่ควรได้รับการสงเคราะห์ สิทธิการเข้าถึงบริการต่างๆ บริการสำหรับเด็กโดยเฉพาะช่วงอายุ และทุกๆวัยที่ควรได้รับมาตรฐานความเป็นอยู่หรือการครองชีพที่มีมาตรฐานที่ดีพอสมควร ในเรื่องการศึกษา นันทนาการ กิจกรรม วัฒนธรรม เด็กต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและเด็กต้องได้รับการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ เหล่านี้ถือเป็นสิทธิของเขา ในเรื่องวิธีการปกป้องเด็กที่เรียกว่า “special method, special protection method” นั้น หมายถึง การ

ปกป้องเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบากต่างๆ เช่น เด็กติดผู้ต้องขัง เด็กที่อยู่ในสภาน้ำท่วม เด็กที่อยู่ในสภาน้ำท่วม แผ่นดินไหว เด็กที่อยู่ในสภาน้ำท่วม ไฟไหม้ เด็กลี้ภัย เด็กที่กระทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่างๆ การดูแลให้ความเป็นธรรมแก่เด็กที่กระทำผิด เด็กที่ถูกกักขัง หน่วงเหนี่ยว เด็กที่ถูกทำร้ายร่างกาย เด็กที่ถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการทำร้ายทารุณทางเพศ เป็นต้น

ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติถือว่า เด็กเป็นบุคคลที่มีศักดิ์ศรีและมีสิทธิในฐานะเป็นมนุษย์เต็มบริบูรณ์ แต่เด็กทั้งหลายโดยเฉพาะเด็กทารกและเด็กเล็กจำเป็นต้องพึ่งพิงผู้ใหญ่ในด้านการเลี้ยงดูและการปฏิบัติอันเหมาะสมสำหรับความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กโดยทั่วไป เราคาดหวังว่าผู้ใหญ่โดยเฉพาะบิดามารดา และผู้ปกครองจะมีทักษะและความสามารถในการอันที่จะกระทำหน้าที่ของตนเพื่อให้ความคุ้มครองและปกป้องดูแลเด็กของตน แต่การณ์ก็หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ยังมีเด็กอีกเป็นจำนวนมากที่แม้แต่ความต้องการขั้นพื้นฐานก็ยังไม่ได้รับการตอบสนองและยังไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร เรามักจะพบเสมอว่าในสังคมทุกหนแห่งที่สิทธิและศักดิ์ศรีของเด็ก ตลอดจนสวัสดิภาพและการพัฒนาการของเด็กถูกละเมิดถูกเหยียดหยามและขาดความเอาใจใส่เท่าที่ควรจากสังคม

จากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กดังกล่าวมีผลให้ประเทศไทยต้องดำเนินการตามบทบัญญัติของอนุสัญญาดังต่อไปนี้

1. การจัดทำรายงานและการเผยแพร่อนุสัญญา

รายงานฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเรื่องสิทธิเด็ก ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากฝ่ายต่างๆ ทั้งด้านนิติบัญญัติ ตุลาการ บริหาร ตลอดจนนักวิชาการและตัวแทนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนที่ทำงานด้านเด็กจำนวน 24 คน

การจัดทำรายงานเริ่มจากการกำหนดเค้าโครง และเสนอรายงานร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวน 33 ฉบับ ซึ่งครอบคลุมประเด็นต่างๆ 19 เรื่อง และได้มีการจัดสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นสาธารณะจากผู้เกี่ยวข้องด้านเด็กและสื่อมวลชน เพื่อนำมาปรับปรุงรายงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีข้อสรุปจากการสัมมนาว่าควรเร่งรัดให้ยกเลิกข้อสงวนทั้ง 3 ข้อโดยเร็ว หลังจากนั้นได้มีการเผยแพร่รายงานฉบับนี้ให้ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กทั้งภาครัฐ และเอกชนทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคได้ทราบต่อไป

ในส่วนของการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอนุสัญญาฯ นั้น ในปี พ.ศ. 2535-2536 คณะอนุกรรมการฯ ได้จัดพิมพ์อนุสัญญาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวม 2 ครั้ง จำนวน 10,000 เล่ม เพื่อเผยแพร่ให้กับหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน หลายหน่วยงานได้จัดเผยแพร่ ฝึกอบรม และสัมมนาเกี่ยวกับสิทธิเด็กให้กับเด็ก เจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรเอกชนตลอดจนประชาชนทั่วไป ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจดียิ่งขึ้น เช่น กระทรวงศึกษาธิการได้มีการนำเนื้อหาของอนุสัญญาผนวกเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจถึงสิทธิของตน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) ได้บรรจุสาระสำคัญของอนุสัญญาไว้ในหลักสูตรสำหรับฝึกอบรมผู้นำเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายได้จัดฝึกอบรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเด็กให้กับตำรวจและผู้บังคับใช้กฎหมาย ศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ต (ASIANET) ได้จัดสัมมนาเผยแพร่ความรู้เรื่องอนุสัญญาในภูมิภาคต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ได้จัดให้มีเวทีสิทธิเด็ก เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น ทั้งเป็นการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับสิทธิเด็กให้แก่เด็กและสาธารณชนฝ่ายต่างๆ ซึ่งต่อไปจะมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนาผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุทัศน์ สไลด์ สิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2. การส่งเสริมสิทธิเด็ก

แม้ว่าอนุสัญญาฯ ไม่สามารถมีผลบังคับใช้โดยตรงในฐานะกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติ ประเทศไทยได้ดำเนินการสอดคล้องกับอนุสัญญาฯ อยู่แล้ว โดยเฉพาะการผลักดันให้มีการปรับปรุงกฎหมาย การพัฒนาสุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา การฝึกอาชีพ และสวัสดิการต่างๆ แก่เด็ก เรื่องสุขภาพอนามัยได้มีบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การวางแผนครอบครัว การบริการสุขภาพอนามัย การให้ภูมิคุ้มกันแก่ทารก การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และการควบคุมโรคติดต่อ รวมถึงการสงเคราะห์การรักษาพยาบาล เรื่องการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถพื้นฐาน ได้มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และได้มีการดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญา ดังปรากฏในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะ 5 ปี ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนในปฏิญญาเพื่อเด็กและสถานะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก และด้านกระบวนการยุติธรรม ได้มี พรบ.จัดตั้ง

ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 เพื่อให้การคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กผู้กระทำความผิดโดยมีกระบวนการยุติธรรมเฉพาะสำหรับเด็ก⁴

แม้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กจะไม่มีสภาพบังคับเป็นกฎหมายในประเทศไทย แต่เมื่อพิจารณากันให้ลึกซึ้งจะเห็นได้ว่าสิทธิของเด็กเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่งเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และตัวเด็กมาตั้งแต่คลอดและอยู่รอดเป็นทารก ผู้ใดจะละเมิดสิทธิดังกล่าวมิได้ หากมีการละเมิดโดยตรง (ABUSE) หรือโดยการแสวงหาประโยชน์จากเด็ก (EXPLOITATION) แม้ผู้กระทำความผิดต่อเด็กอาจรอดพ้นเงื้อมมือของกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม แต่รับรองว่าไม่มีวันรอดจากคำพิพากษาของมติมหาชนตามหลักธรรมชาติได้เลย⁵

การให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กนับเป็นงานสำคัญและยิ่งใหญ่ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม และบทบาทในด้านนี้ขององค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ก็นับวันแต่มิมากขึ้น ท่ามกลางกระแสของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ปัญหาสังคม และปัญหาครอบครัวซึ่งนำไปสู่ปัญหาเด็กทวีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นทุกขณะ สิ่งเหล่านี้ทำให้รัฐบาลสมัยใหม่ต้องหันเข้ามาสู่ทิศทางที่จะปกป้องคุ้มครองมิให้เด็กซึ่งเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าที่สุดต้องถูกทำลาย จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าองค์กรคุ้มครองสิทธิเด็กทั้งหลายคงหันหน้าเข้าหากันร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะตกได้แก่เด็ก ดังที่ปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กว่า “เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและช่วยเหลือเป็นพิเศษ” เนื่องจาก “เด็กยังไม่เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ จึงต้องให้การพิทักษ์คุ้มครองและดูแลเป็นพิเศษ รวมทั้งจะต้องให้การคุ้มครอง

⁴ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และศูนย์สิทธิเด็ก เอเชียเน็ท, สรุปรายงานผลการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (ฉบับที่ 1) เสนอต่อคณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2540), หน้า 9-13.

⁵ ตระกูล วินิจฉัยภาค และคุษฎีหิ์ ลีละเมียร, “กระบวนการยุติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิเด็กที่เป็นเหยื่อ,” ใน คูลพาทเล่ม 2 ปีที่ 44 เมษายน-มิถุนายน 2540 (กรุงเทพมหานคร: 2540), หน้า 187-188.

ทางกฎหมายทั้งก่อนและหลังกำเนิด” นั่นเอง⁶

3.2 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

สหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 เพื่อแสดงเจตน์จำนงอันแน่วแน่ของบรรดาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้เกิดผลอย่างจริงจังตามเจตน์จำนงที่กำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ และเพื่อใช้เป็นมาตรฐานกลางสำหรับบรรดาประเทศสมาชิกที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดผลภายในประเทศของตน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกฎบัตร สหประชาชาติ เพราะแยกกันไม่ออก หลังจากการประกาศใช้กฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ ก็ได้มีการตั้งคณะกรรมการพิเศษร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสำเร็จบริบูรณ์ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.

1948 หลังจากที่มีสมาชิกได้มีการแก้ไขเล็กน้อยในการประชุมสมัชชา ณ นครปารีสเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 ก็ได้มีมติเป็นเอกฉันท์รับเอาซึ่งปฏิญญาดังกล่าวนี้ (ประเทศกลุ่มสหภาพโซเวียต 6 ประเทศ ประเทศซาอุดีอาระเบีย และประเทศสหภาพแอฟริกาใต้งดเว้นการออกเสียง) สมัชชาได้ประกาศว่า “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นมาตรการร่วมมือกันเพื่อบรรลุผลในประชาชนและประเทศทั้งหมดเพื่อจุดมุ่งหมายปลายทางว่า มนุษย์ทุกคนทุกสังคมต่างยึดมั่นในปฏิญญานี้จะพยายามขวนขวายโดยการสอน การศึกษา เพื่อส่งเสริมการรับนับถือซึ่งสิทธิเสรีภาพเหล่านี้ และปฏิบัติให้ก้าวหน้าต่อไปภายในประเทศหรือระหว่างประเทศ เพื่อรักษาไว้และปฏิบัติให้เกิดผลสมบูรณ์”⁷

⁶สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง รัฐบาลจะให้การคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเป็นรูปธรรมอย่างไร, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539), หน้า 108-109.

⁷ สุวิชัย พันธเศรษฐ, องค์การสหประชาชาติกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ: 2511), หน้า 31.

ความเกี่ยวพันระหว่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับกฎบัตรสหประชาชาติปรากฏในอารัมภบทของกฎบัตรที่ยืนยันความเลื่อมใสศรัทธาใน “สิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐาน” Fundamental Human Rights และมาตรา 1 วัตถุประสงค์ขององค์การมีความว่า “เพื่อบรรลุผลสำเร็จในความร่วมมือระหว่างประเทศ... ในการส่งเสริมและสนับสนุนการรับนับถือซึ่งสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐานของมนุษย์ทุกคน โดยปราศจากการลำเอียงในเรื่องเชื้อชาติ เพศ ภาษาหรือศาสนา” บทบัญญัติทำนองเดียวกันมีอยู่ในมาตรา 55 และมาตรา 76 ซึ่งตกลงเกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม และภาวะทรัสตี สมัชชามีอำนาจในการริเริ่ม การศึกษาและแนะนำในวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เป็นจริงขึ้น” ซึ่งสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมได้รับมอบอำนาจให้ทำการแนะนำในความประสงค์ที่จะส่งเสริมการรับนับถือและปฏิบัติซึ่งสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ และจัดตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อส่งเสริมซึ่งสิทธิมนุษยชน(ตามกฎบัตรมาตรา 13, 62และ 68)

ข้อสุดท้ายรัฐสมาชิกทั้งหมดปฏิญาณว่าจะ “ร่วมกันและแยกกันในความร่วมมือกับองค์การเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐานของมวลมนุษย์โดยไม่มีการถือเอาชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนาเป็นประมาณ” (กฎบัตรมาตรา 55 และ 56)

Frankin D. Ruswel กรรมการสิทธิมนุษยชนกล่าวว่า “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมิใช่สนธิสัญญา มิใช่ข้อตกลงระหว่างประเทศ มิใช่และไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เป็นกฎหมายหรือความรับผิดชอบทางกฎหมาย” ทางด้านสมัชชาถือว่า กฎบัตรเป็นส่วนหนึ่งของปฏิญญาและรัฐสมาชิกสนับสนุนส่งเสริมปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงได้ประณามผู้ที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่นการกระทำของสหภาพแอฟริกาใต้เรื่องการตรากฎหมายแบ่งแยกสีผิวว่า “เป็นการฝ่าฝืนกฎบัตรและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (มติที่ 719(8) ค.ศ. 1953)” และการกระทำของสหภาพโซเวียตที่ห้ามภรรยาสัญชาติรัสเซียของสามีผู้เป็นชนสัญชาติอื่นมิให้เดินทางออกนอกประเทศติดตามสามีของตนเป็นการไม่ปฏิบัติตามกฎบัตรสหประชาชาติ (มติที่ 285(3) ค.ศ.1949)⁸

ก่อนที่จะมีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 (พ.ศ.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35-36.

2491) ท่านมหาตมคานธีแห่งประเทศอินเดียได้เริ่มการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนโดยใช้หลักอหิงสา มาแล้วในแอฟริกาใต้ตั้งแต่ปี 1906 อาทิเช่น คัดค้านกฎหมายจำกัดสิทธิชนผิวดำในการเลือกตั้ง Indian Franchise Bill. โดยยื่นคำคัดค้านต่อสภานิติบัญญัติและผู้สำเร็จราชการแตรนสวาล และ เสนอไปยัง Lord Rippon รัฐมนตรีอาณานิคมอังกฤษด้วย ท่านมหาตมคานธีมิใช่เพียงต่อสู้เพื่อสิทธิ ของชาติอินเดียเพื่อความเป็นเอกราชอย่างเดียว แต่ท่านได้ต่อสู้แทนมนุษยชาติที่ต่ำต้อยถูกเหยียดหยามกดขี่ไม่ว่าอยู่ในแห่งใด ท่านได้พยายามขจัดการถือชั้่นวรรณะในอินเดียตลอดเวลา จนกระทั่ง อินเดียได้รับเอกราชแทนที่ท่านจะได้รับตำแหน่งอันมีเกียรติทางการเมืองอย่างในประเทศอื่น ท่านกลับถูกฆาตกรรมท่ามกลางการประชุมพิธีทางศาสนา โดยมีป็นชาวฮินดูผู้บ้าคลั่งด้วย กระสุนจำนวนสามนัดในวันที่ 30 มกราคม ค.ศ. 1948 (เป็นเวลาใ้เรียกับการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน) นับว่าเป็นบุคคลคนเดียวของโลกที่ทำการต่อสู้เพื่อมนุษยชาติตราบจนถึงสิ้นอายุขัย⁹

การส่งเสริมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ทวีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับได้มีความร่วมมือกันทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก เพื่อพัฒนาบรรดามาตรการและกลไกทั้งในประเทศและกลไกระดับนานาชาติ ให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ดำเนินไปอย่างมีระบบ ในมาตรฐานเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สัญชาติ เพศ ศาสนา ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมหรือสิทธิทางการเมือง การปกครอง ฯลฯ¹⁰ มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีคุณค่า และความสำคัญในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกันจึงควรได้รับโอกาสที่ดีและได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในฐานะที่เป็นพลเมืองของสังคม โดยมีต้องแบ่งแยกกว่าเป็นหญิงหรือชาย¹¹

นับแต่นั้นมา สิทธิมนุษยชนซึ่งเคยถือกันมาช้านานว่าเป็นเรื่องภายในของประเทศที่จะให้หรือจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ตามที่รัฐจะเห็นสมควร กลายมาเป็นสิทธิระหว่างประเทศที่ทุกประเทศจะเข้ามาร่วมกันสอดส่องดูแล และแทรกแซงแก้ไขเยียวยากรณีที่มีการละเมิดสิทธิ

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

¹⁰ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 1, 2543), หน้า 3.

¹¹ โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับโครงการประสานความร่วมมือเพื่อพัฒนาสตรีในประเทศไทย (ป.พ.ส.), ปัญหาสตรีกับแนวความคิดของนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 21.

มนุษยชนในประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยประเทศนั้นๆจะอ้างว่าเป็นเขตอำนาจภายในของตน (Domestic Jurisdiction) ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว¹²

เมื่อปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่มีฐานะเป็นสนธิสัญญาและไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายแก่รัฐสมาชิกแล้ว ก็อาจมีปัญหาคือขึ้นมาจาก ลักษณะทั่วไปของปฎิญญาฯ มีอยู่อย่างไร คำตอบก็คือว่า ปฎิญญาฯ นั้นเป็นเพียงผลของความพยายามขั้นแรกที่จะทำให้สิทธิมนุษยชนได้กลายเป็นสิทธิตามกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศในอนาคต

ดังนั้นจึงต้องเข้าใจว่าปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่ใช่ประมวลกฎหมายสิทธิมนุษยชนเพราะตัวเองไม่ก่อให้เกิดพันธทางกฎหมาย ทั้งถ้อยคำในปฎิญญาฯ ก็ไม่ใช่กฎหมาย เป็นเพียงข้อความแนะนำแนวทางคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่บรรดาประเทศต่างๆ เท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการร่างปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอีกประการหนึ่งนั้นก็เพื่อให้สอดคล้องกับข้อความในกฎบัตรสหประชาชาติ เพราะในกฎบัตรได้แนะนำให้ประเทศต่างๆ ส่งเสริมความเคารพในสิทธิมนุษยชนและถือว่าเป็นงานสำคัญอันดับแรกของสหประชาชาติ แต่ข้อความในกฎบัตรที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไม่ได้กล่าวว่า สิทธิมนุษยชนมีรายละเอียดอย่างไรบ้าง ดังนั้นจึงเป็นการจำเป็นที่ต้องร่างปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้น เพื่อแสดงถึงสิทธิดังกล่าว และเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการร่างกฎหมายภายใน และกฎหมายระหว่างประเทศที่จัดทำขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภายหลัง

นอกจากนี้ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยังมีลักษณะเป็นเครื่องกำหนดสิทธิมนุษยชนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน กล่าวคือ บรรดาประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิกสหประชาชาติต่างมีจุดมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนร่วมกัน แต่ประเทศเหล่านี้มีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบกฎหมาย เศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ อันมีผลสำคัญที่ทำให้เกิดข้อขัดแย้งในการหาทางทำให้สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามกฎหมาย ดังนั้น จึงต้องหาทางประนีประนอมกันในขั้นต้นเสียก่อนว่าสิทธิมนุษยชนที่ควรคุ้มครองนั้นมีอะไรบ้าง โดยทำในรูปของปฎิญญาฯ เมื่อตกลงกันได้แล้วจึงค่อยทำกันในรูปของข้อตกลงตามหลักกฎหมายระหว่าง

¹² อานันท์ ปันยารชุน, “การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย,” ใน

http://www.anandp.in.th/th_speech/t020401.html, (กรุงเทพมหานคร: 2542), หน้า 2-3.

ประเทศอันมีผลผูกพันกันต่อไป¹³

อนึ่ง ถ้าเราพิจารณาข้อความทั้งหมดของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้วก็จะพบว่าขาดหลักการสำคัญประการหนึ่ง นั่นก็คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่ได้กล่าวถึงเครื่องมือ (Machinery) ที่จะใช้ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้เลย ถ้าหากประเทศต่างๆ ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้วจะมีวิธีแก้ไขกันอย่างไร¹⁴

อย่างไรก็ดี การขาดพันธะทางกฎหมายและขาดเครื่องมือที่ใช้ในการคุ้มครองก็ไม่ได้หมายความว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่มีหลักการซึ่งรัฐทั้งหลายต้องเคารพ เพราะปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้รับการรับรองว่าเป็นแผนการทางการเมืองเพื่อหาทางให้ประเทศต่างๆ บัญญัติกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศให้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ดังนั้น สำหรับด้านกฎหมายภายในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีผลให้นักกฎหมายไม่อาจคัดค้านกฎหมายในอนาคตซึ่งร่างขึ้นตามหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพราะหลักดังกล่าวเป็นหลักสากล และถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่จะต้องทำให้สำเร็จตามกระบวนการของกฎหมาย

ส่วนทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศ การทำสิทธิมนุษยชนให้เป็นสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศจะไม่ขัดแย้งต่อกฎหมายภายในและต้องการระยะเวลามากกว่า แต่การนำหลักการของปฏิญญาฯ ไปปฏิบัติบ่อยครั้งเข้าอาจทำให้เกิดกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขึ้นได้ดังเช่น Sir Humphrey Waldock ได้แสดงปาฐกถาที่ British Institute of International and Comparative Law ว่า “การยอมรับหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสม่ำเสมอและอย่างกว้างขวางจะทำให้เกิดลักษณะของกฎหมายจารีตประเพณีขึ้นในที่สุด”¹⁵

¹³Pieter N. Drost, Human Rights As Legal Right (Second Edition), กุลพล พลวัน, ผู้แปล (A.W.Sijthoff-Leyden, 1965), p. 32-38.

¹⁴Brierly, Human Rights As Legal Right (Second Edition), กุลพล พลวัน, ผู้แปล (A.W.Sijthoff-Leyden, 1965), p. 294.

¹⁵John P. Humphrey, “The UN Charter and the Universal Declaration of Human Rights”, The Internation Protection of Human Rights, กุลพล พลวัน, ผู้แปล, (edited by Evan Luard, New York, Fredrick, A. Praeger ,1967), p. 53-55.

สำหรับทางด้านองค์การสหประชาชาติ¹⁶ ก็ได้ดำเนินการให้มีการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามหลักการที่บัญญัติในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในหลายด้าน เช่น การจัดทำอนุสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ เพื่อนำหลักการของปฏิญญาฯ มาดำเนินการให้สิทธิมนุษยชนได้มีผลเป็นสิทธิตามกฎหมายอย่างเป็นทางการและเป็นระบบและเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights) ซึ่งถือเป็นผลงานสำคัญยิ่ง และวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระบอบโลก

ในปัจจุบันรัฐใดรัฐหนึ่งไม่อาจกล่าวอ้างได้ว่าเป็นเรื่อง “ตกอยู่เขตอำนาจภายในของรัฐ” (Domestic Jurisdiction) ของตนโดยเด็ดขาดเหมือนแต่ก่อน แต่ได้วิวัฒนาการมาเป็น “สิทธิระหว่างประเทศ” (International Rights) ซึ่งรัฐที่เป็นภาคีแห่งข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอาจอ้างข้อตกลงนั้นๆ เข้ามาตรวจสอบ หรือมีมติให้ใช้มาตรการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนอันเกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรัฐหนึ่งรัฐใดได้

สำหรับประเทศไทยนั้นได้ร่วมลงมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาตั้งแต่ต้น แม้ปฏิญญาดังกล่าวจะมีได้มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง¹⁶ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแสดงถึงการยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัว และสิทธิซึ่งเสมอกัน และไม่อาจโอนแก่กันได้ของมนุษย์ ซึ่งเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพ

ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือว่าครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติและเป็นพื้นฐานของสังคม และชอบที่จะได้รับการคุ้มครองโดยสังคมและรัฐ ปฏิญญาฯ ยังคุ้มครองไปถึงมารดาและบุตรชอบที่จะได้รับการดูแลและความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นบุตรในหรือนอกสมรสย่อมได้รับความคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ

¹⁶ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 1, 2543), หน้า 3-5.

มนุษยชนไม่เปิดช่องที่จะแปลความได้ว่าให้สิทธิใดๆแก่รัฐ กลุ่มชนหรือบุคคลใดๆ ที่จะประกอบกิจกรรม หรือกระทำการใดๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและเสรีภาพใดๆ บรรดาที่ได้ระบุไว้ในบทบัญญัติฉบับนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้จัดประชุมขึ้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 1993 และปฏิญญาดังกล่าวที่ประชุมระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ขอเร่งรัดการให้สัตยาบันอย่างกว้างขวางต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กภายในปี ค.ศ. 1995 และรัฐภาคีจะต้องนำกฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่จำเป็นใช้ในการจัดสรรทรัพยากรให้ในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็กโดยไม่เลือกปฏิบัติ อีกทั้งประโยชน์สูงสุดของเด็กที่รัฐภาคีจะเข้าไปคุ้มครองดูแลจะต้องได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรก และเช่นกันถึงแม้ประเทศไทยจะยังมีได้อนุวัตรกฎหมายภายในประเทศให้เป็นไปตามอนุสัญญาดังกล่าวแต่อย่างไร ก็ต้องถือว่าเป็นสิทธิดังกล่าวของเด็กที่ประเทศไทยจะต้องเข้าไปคุ้มครองนั้น ก็จัดเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งซึ่งต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้ลงนามในภาคยานุวัติสารเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนี้ ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่ออาศัยใช้เป็นมาตรฐานวัดสภาพการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย แต่เป็นการรับรู้ในแง่ของกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งสังคมไทยก็เป็นส่วนหนึ่งตามที่ได้กล่าว¹⁷

สิทธิที่ปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลฉบับนี้ได้แก่

1. สิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย และความมั่นคงปลอดภัยในร่างกาย ซึ่งได้ระบุไว้ในมาตรา 3, 4, 5, 10, 11, 12, 13 และ 15
2. สิทธิที่จะมีเสรีภาพในความคิดและการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในมาตรา 18 และ 19
3. สิทธิในทรัพย์สิน ในมาตรา 17
4. สิทธิเสรีภาพในการร่วมประชุมและก่อตั้งสมาคมในมาตรา 20
5. สิทธิเสรีภาพในทางการเมือง ในมาตรา 26
6. สิทธิที่จะได้รับการศึกษาในมาตรา 26
7. สิทธิในครอบครัว ในมาตรา 17

¹⁷เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529)

8. สิทธิในการทำงาน ในมาตรา 23

9. สิทธิที่จะได้รับการประกันสังคม ในมาตรา 22, 24, และ 25

หรืออาจกล่าวได้ว่าสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) สิทธิทางการเมืองหรือทางแพ่ง (Political or Civil Rights) อันเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาแต่ดั้งเดิม และปรากฏอยู่ในบทบัญญัติข้อ 1-21

(2) สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม(Economic and Social Rights) เป็นสิทธิที่เกิดมาจากแรงกดดันของบรรดาประเทศกลุ่มสังคมนิยม ซึ่งปรากฏอยู่ในบทบัญญัติแห่งปฏิญญาสากลฯ ข้อที่ 22 เป็นต้นไป

การปฏิบัติของสหประชาชาติแสดงให้เห็นทั้งในด้านข้อกฎหมาย และประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน คือ

ด้านข้อกฎหมาย การที่สหประชาชาติเข้าแทรกแซงกรณีที่เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ นั้น แม้ประเทศเจ้าของเรื่องจะอ้างว่าเรื่องดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจภายในของตนตาม ม. 2(7) ก็ตาม สหประชาชาติก็ถือว่าตนมีสิทธิที่จะเข้าแทรกแซงได้โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายบัตรข้ออื่นๆ

อนึ่ง มติต่างๆ ของสมัชชาหรือคณะมนตรีความมั่นคงก็ทำให้เข้าใจได้ว่า กฎบัตรสหประชาชาติในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนนั้นก่อให้เกิดพันธะทางกฎหมายแก่รัฐสมาชิกในอันที่จะต้องปฏิบัติตาม

ด้านประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ผลการปฏิบัติของสหประชาชาติแสดงให้เห็นว่า แม้สมัชชาและคณะมนตรีความมั่นคงจะได้พิจารณาปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ และลงมติในลักษณะต่างกัน เช่น ประณามหรือเรียกร้องให้ประเทศเหล่านั้นระงับการกระทำที่ถือว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นเสีย หรือใช้วิธีแซงชั้นบางอย่าง

จุดอ่อนของสหประชาชาติในเรื่องนี้จึงน่าจะเป็นเพราะสหประชาชาติไม่มีเครื่องมือที่ใช้ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะ ทางปฏิบัติที่แล้วมาอาศัยวิธีทางการเมืองตามกฎหมายบัตรสหประชาชาตินั้นก็ใช้วิธีละมุนละม่อม เช่น การลงมติของสมัชชาหลายครั้งหลีกเลี่ยงที่จะระบุชื่อ

ประเทศเกี่ยวข้องอย่างชัดเจน การห้ามการติดต่อทางเศรษฐกิจหรือการห้ามส่งอาวุธนั้นก็เป็วิธี
 แขงขันที่ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะประเทศสมาชิกในสหประชาชาติหลายประเทศไม่ให้ความ
 ร่วมมือ และจะสังเกตได้คณมนตรีความมั่นคงหลักเลียงที่จะลงมติว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่
 เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ เป็นการคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ อันมีผลให้
 ต้องใช้การแขงขันที่เข้มงวด

ประสิทธิภาพของมติสหประชาชาติจึงขึ้นอยู่กับความสุจริตใจของรัฐสมาชิกว่าจะเคารพ
 และปฏิบัติตามมติของสหประชาชาติเพียงใด ถ้ารัฐสมาชิกไม่ปฏิบัติตาม มาตรการที่จะใช้ให้ได้ผล
 ก็คือมาตรการทางทหารตามหมวดที่ 7 ของกฎบัตร แต่สหประชาชาติยอมจะไม่ใช้วิธีนี้โดยไม่
 จำเป็นเพราะการกระทำเช่นนั้นย่อมหมายถึง การทำสงครามกับสมาชิกของตนเองในขณะที่
 วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ นั่นก็เพื่อป้องกันมิให้เกิด
 สงครามอีก¹⁸

กล่าวได้ว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติที่แล้วมา เป็นการกระทำที่ขาด
 พื้นฐานทางกฎหมายอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะสหประชาชาติไม่มีข้อตกลงระหว่างประเทศ เพื่อ
 กำหนดพันธกรณีของรัฐสมาชิกและกำหนดวิธีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ สำหรับกฎบัตร
 สหประชาชาติเองก็ไม่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของสหประชาชาติในการแก้ไขความเดือดร้อน กรณี
 ที่มีคำร้องเรียนไว้อย่างชัดเจนเช่นกัน

อย่างไรก็ดี สหประชาชาติได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในเรื่องสิทธิมนุษยชนต่อไป
 โดยไม่หยุดยั้ง และมีผลงานปรากฏออกมาหลายประการด้วยกัน

ในชั้นแรก สหประชาชาติได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขึ้นให้ชื่อว่า
 “Yearbook on Human Rights” เล่มแรกพิมพ์เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ.1948 ซึ่งมีเรื่องเกี่ยวกับ
 รัฐธรรมนูญ และกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ คำพิพากษา กฎหมายและ
 บทความต่างๆ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในดินแดนที่ไม่มีสิทธิปกครองตนเอง บทบัญญัติในข้อตกลง
 ระหว่างประเทศและมติของหน่วยงานระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และผลการ
 ปฏิบัติการของ สหประชาชาติในเรื่องนี้ ฯลฯ

¹⁸ กุลพล พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร จำกัด, พิมพ์ครั้งที่3,
 2538), หน้า 87 - 88.

ขณะที่สหประชาชาติยังไม่มีอำนาจควบคุมรัฐสมาชิกให้เคารพต่อสิทธิมนุษยชนได้ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่สหประชาชาติก็ได้ช่วยเหลือรัฐสมาชิกเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนตามที่ถูกร้องขอหลายประการ เช่น ช่วยปรับปรุงกฎหมาย การบริหารและกระบวนการยุติธรรม โครงการช่วยเหลือทางเทคนิคของสหประชาชาติเพื่อช่วยเหลือประเทศต่างๆ นั้นมีทั้งทางตรงและทางอ้อมและเป็นไปโดยเคารพต่อสิทธิมนุษยชน เช่น การช่วยร่างประมวลกฎหมาย ช่วยพัฒนาหลักการบริหาร และช่วยส่งเสริมภาวะการเป็นอยู่เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้น และเพื่อให้มีสิทธิทางแพ่งและทางการเมืองได้ดียิ่งขึ้น¹⁹

ความหมายของสิทธิมนุษยชนที่กล่าวมานี้ค่อนข้างจะมีลักษณะเป็นสิทธิอันเป็นสากลเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ประกอบด้วยสิทธิต่างๆ ที่สามารถครอบคลุมการดำรงอยู่ของมนุษย์ได้ และเราสามารถระบุเป็นหลักได้ 3 ประการ คือ²⁰

(1) สิทธิในชีวิตอันเป็นสิ่งพื้นฐานที่สุด ได้แก่ การมีชีวิตอยู่และได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัย มีสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค หรือบริการพิเศษอื่นๆ)

(2) สิทธิในการยอมรับนับถือ หมายถึง การปฏิบัติต่อกันด้วยการยอมรับซึ่งกันและกัน โดยตระหนักถึงศักดิ์ศรี และคุณค่าของชีวิตอันเท่าเทียมกัน

(3) สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ชอบธรรม หมายความว่าบุคคลย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินชีวิต และพัฒนาตัวเองอย่างที่เขาต้องการ ซึ่งสังคมต้องให้โอกาสสำหรับสิ่งนี้ด้วย

สหประชาชาติได้ตั้งหน่วยงานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขึ้น คือ “คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน” ซึ่งมีหน้าที่หลักในการแนะนำส่งเสริมสิทธิว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง ประกอบด้วยกรรมการ 18 คน ต้องเป็นผู้มีคุณธรรมสูงและมีความรู้ ตามสาขาในแขนงวิชาเฉพาะ ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตัว ไม่ใช่โดยตำแหน่งในหน้าที่ราชการใดๆ กรรมการจะต้องถือสัญชาติ

¹⁹ กุลพล พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2538), หน้า 107 – 108.

²⁰ เฉลิมเกียรติ ผิวนวน, ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย, (กรุงเทพฯ: สยามสมัย อรุณอมรินทร์, 2530), หน้า 59.

ของรัฐสมาชิก แต่ละรัฐสมาชิกมีสิทธิส่งผู้แข่งขัน 2 คน ต้องเป็นคนในสัญชาติของตน เลขานุการเป็นผู้จัดการ การประชุมการเลือกตั้ง การเลือกตั้งกรรมการให้ยึดหลักการแบ่งเขตภูมิศาสตร์ การเมืองให้เท่าเทียมกัน รวมทั้งให้คำนึงถึงวัฒนธรรมและระบบกฎหมายต่างๆ ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

นอกจากแนวคิดและความหมายสิทธิมนุษยชนที่เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ดังที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะเป็นแนวคิดที่มาจากต่างประเทศทั้งชุดก็ตาม แต่ไทยเรายังมีนักคิดนักปฏิบัติที่ได้เสนอแนวทางสิทธิมนุษยชนที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมาก²¹ นั่นก็คือ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้มีความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรี และคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ โดยท่านเสนอแนวความคิดนี้ไว้ในข้อเขียนขนาดสั้น ชื่อ “ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาสู่เชิงตะกอน” อันเป็นการเรียกร้องมาตรฐานการดำรงชีวิตมนุษย์ที่สมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งพอจะประมวลสิทธิมนุษยชนที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เสนอไว้ได้ดังนี้

1. แม่และเด็กจะต้องได้รับอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ ทั้งในขณะที่อยู่ในครรภ์และกำเนิดมาแล้ว และได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้านสวัสดิการแม่และเด็ก

2. ได้รับการศึกษาเล่าเรียนสูงสุดตามความสามารถ ไม่ว่าจะหญิงหรือชาย

3. มีงานทำเลี้ยงชีพ

4. มีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย ไม่ถูกกดขี่ข่มเหง และประทุษร้าย

การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมหรือไม่ มีข้อพิจารณาอย่างน้อย 3 ประการ คือ

ประการแรก เมื่อเราเข้าเป็นภาคีข้อตกลงอันมีผลตามกฎหมายแล้ว เราต้องมีความตั้งใจและจริงใจที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างจริงจังด้วย เพราะมีฉะนั้นแล้ว การเข้าเป็นภาคีก็จะมีผลเพียงการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของประเทศไทยในสายตาชาวโลกเท่านั้น แต่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ ซึ่งนับเป็นการสูญเปล่าอย่างน่าเสียดาย ตัวอย่างเช่น เราควรตรวจสอบดูกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ว่าขัดหรือแย้งกับพันธกรณีหรือไม่ หากพบว่าขัดหรือแย้งก็ควรหาทางยกเลิกหรือแก้ไข

²¹ สุรัสวดี หุ่นพยนต์, สิทธิมนุษยชนกับการพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟอร์ด, 2535), หน้า 74-76.

เปลี่ยนแปลงโดยเร็ว หรือถ้าเราจะตรากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับขึ้นในอนาคต เราก็ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลให้มากที่สุด เป็นต้น

ประการที่สอง ปัจจุบันนี้เรายังไม่มีหน่วยงานกลางหรือองค์กรกลางที่จะทำหน้าที่สอดคล้องดูแลว่า เมื่อเราเข้าเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนแล้ว เราได้ดำเนินการต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีมากน้อยเพียงใดองค์กรกลางนี้อาจจะจัดตั้งขึ้น ทั้งฝ่ายบริหารและทางฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามมาตรา 199-200 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันด้วยก็ได้ เพื่อตรวจสอบไปพร้อมๆ กัน อันจะช่วยให้การติดตามดูแลสอดคล้องครอบคลุมได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม การเข้าเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนนั้น เราต้องตั้งเป้าหมายว่าจะให้เข้าสู่มาตรฐานสากล ตามเจตนารมณ์ของข้อตกลงนั้นๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เราไม่ควรอ้างว่า เราจะปฏิบัติเท่าที่เห็นสมควร หรือแบบไทยๆ ดังที่พูดกันอยู่เสมอทั้งในสังคมไทยและหลายประเทศที่กำลังพัฒนา เพราะการมีความคิดเช่นนี้จะมีผลกระทบต่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมิให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และจะก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) อันเป็นข้อห้ามที่สหประชาชาติถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ก็ได้บัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติไว้ด้วยเป็นครั้งแรก

อย่างไรก็ดี การจะบรรลุผลได้มากน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับศักยภาพของประเทศนั้นๆ ด้วยว่าจะเอื้ออำนวยเพียงใดด้วย สหประชาชาติก็ยอมรับว่าแต่ละประเทศมีขีดความสามารถไม่เท่ากัน แต่ทุกประเทศจะต้องตั้งเป้าหมายไว้ตรงกัน คือ ต้องพัฒนามาตรการต่างๆ ภายในประเทศและร่วมมือกันระหว่างประเทศเท่าที่จะสามารถกระทำได้ ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้ดีที่สุด

3.3 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน (Universal Declaration of The Rights of The Child)

เนื่องจากเด็กเป็นผู้ที่มีสภาวะทางร่างกาย และจิตใจด้อยกว่าผู้ใหญ่ต้องการได้รับการพิทักษ์ดูแลเอาใจใส่มากกว่าบุคคลทั่วไป ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิเด็กในฐานะบุคคลทั่วไป จึงไม่

สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงการละเมิดสิทธิเด็กที่มีอยู่ในสังคมระหว่างประเทศได้อย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้สหประชาชาติจึงสร้างปฏิญญาสิทธิเยาวชนขึ้น เพื่อเป็นข้อเสนอแนะและเรียกร้องให้รัฐต่างๆ สร้างระเบียบกฎหมายเกณฑ์ในการคุ้มครองเด็กอย่างตรงจุด ซึ่งปฏิญญาสิทธิเยาวชนฉบับแรกได้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสันนิบาตชาติ แสดงว่าการละเมิดสิทธิเด็กเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้ว²²

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชนมีสาระสำคัญ คือ เด็กและเยาวชนพึงได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองเป็นพิเศษ อันจะช่วยทำให้เด็กสามารถพัฒนาทั้งทางกาย ทางสมอง และจิตใจ เพื่อให้ร่วมอยู่ในสังคมอย่างปกติชน เด็กและเยาวชนพึงได้รับความมั่นคงทางสังคม และเติบโตอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น ทั้งแม่และเด็กควรได้รับการดูแลและคุ้มครองเป็นพิเศษ ทั้งเมื่ออยู่ในครรภ์และภายหลังเมื่อคลอดแล้ว โดยได้รับสิทธิในเรื่องที่อยู่อาศัย ได้รับอาหาร ได้รับการดูแลทางการแพทย์ และโดยเฉพาะเด็กๆ ให้ได้รับการเล่น รื่นเริง เพลิดเพลินด้วย เด็กและเยาวชนพึงได้รับความรักและความเข้าใจอันจะช่วยในการพัฒนาบุคคลของตน โดยเติบโตอยู่ในความรับผิดชอบของบิดามารดาของเด็กเอง และทุกกรณีเด็กจะต้องอยู่ในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย และไม่พลัดพรากจากแม่ ในกรณีที่เด็กไม่มีครอบครัว หรือมาจากครอบครัวที่ยากจน และมีลูกมากก็จะได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษจากรัฐ หรือองค์การต่างๆ และเด็กจะเป็นบุคคลแรกที่ได้รับการ คุ้มครอง และสงเคราะห์ในทุกกรณี

จุดประสงค์โดยรวมของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน คือการให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนพึงได้รับความมั่นคงทางสังคม และเติบโตอย่างสมบูรณ์ แม่และเด็กควรจะได้รับการดูแลและคุ้มครองเป็นพิเศษทั้งเมื่ออยู่ในครรภ์ และภายหลังเมื่อคลอดแล้ว โดยได้รับสิทธิในเรื่องที่อยู่อาศัย ได้รับอาหาร ได้รับการดูแลทางการแพทย์ และโดยเฉพาะเด็กๆ ให้ได้รับการเล่นรื่นเริง เพลิดเพลินด้วย

นอกจากปฏิญญาสิทธิเยาวชนแห่งสหประชาชาติแล้วการให้ความมายุติธรรมแก่เด็กก็เป็นสิ่งสำคัญต่อเด็กไม่แพ้กัน ดังนั้น สหประชาชาติจึงมีมติที่ 40/3329 ให้เป็นกฎระเบียบมาตรฐานขึ้น

²²วิสิทธิ์ จักรกริช, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเด็กทางครอบครัว,”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า

คำสุดของสหประชาชาติสำหรับการดำเนินการให้ความยุติธรรมแก่ผู้เยาว์ซึ่งมองในภาพรวมจะเห็นได้ว่า ความคุ้มครองเด็กที่มาจากปฏิญญาสิทธิเยาวชนแห่งสหประชาชาติ เป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กทั้งในแง่ของปัจเจกชน และส่วนรวมไม่ว่าจะในแง่ทั่วไปหรือโดยตรง รวมทั้งเป็นพื้นฐานในการพิทักษ์สิทธิเด็กทุกรูปแบบ²³

สมัชชาสหประชาชาติ ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ยอมรับและออกประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 (ค.ศ. 1959) แต่ภายหลังได้มีปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็กเกิดขึ้นซึ่งมีหลักการครอบคลุมปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน เหตุนี้ทำให้บทบาทความสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชนลดน้อยลง

3.4 ปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก (Universal

Declaration on the Survival Rights Protection Rights and Development Rights of the Child)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก ได้ให้ความคุ้มครองถึงเด็กทุกคนในโลก โดยถือว่าเด็กเป็นผู้ไร้เดียงสา อ่อนแอ และต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่น เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น คล่องแคล่ว และเต็มไปด้วยความมุ่งมั่น ช่วงเวลาของเด็กเหล่านี้ควรจะเป็นช่วงเวลาแห่งความร่าเริงสนุกสนาน ความสงบ การละเล่น การเรียนรู้ และการเจริญเติบโต อนาคตของพวกเขาควรมีลักษณะที่มีความกลมกลืนและมีความร่วมมือกัน ชีวิตของพวกเขาควรเติบโตเป็นผู้ใหญ่พร้อมๆกับการมีทัศนคติที่กว้างขวางขึ้น และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ แต่สำหรับเด็กอีกหลายคน ความเป็นจริงในวัยเด็กนั้นผิดแผกไปอย่างสิ้นเชิง ในแต่ละวัน มีเด็กจำนวนนับไม่ถ้วนทั่วโลกที่เผชิญกับภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตและการพัฒนาของเขาเหล่านั้นทุกซ์ทรมานอย่างใหญ่หลวง จากความสูญเสียอันเนื่องจากสงคราม และความทารุณ โหดร้ายต่างๆ บ้างก็ประสบกับสภาวะการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ จากนโยบายแบ่งแยกผิว จากการรุกราน และจากการยึดครองดินแดนของต่างชาติ บ้างก็มีสภาพเป็นผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่น ซึ่งถูกบีบบังคับให้ละทิ้งบ้านเรือนและถิ่นที่อยู่ บ้างก็พิการ หรือไม่ก็ประสบกับความละเลยทอดทิ้ง ความโหดร้าย และการกดขี่เอาเปรียบ ประเทศสมาชิกจึงต้องหาหนทาง และความรู้ในอันที่จะปกป้องชีวิต และ

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

ทำให้ความทุกข์ทรมานของเด็กลดน้อยลง โดยการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ของเด็กอย่างเต็มที่ และกระตุ้นให้เด็กสำนึกถึงความต้องการ สิทธิ และโอกาสของตนเอง อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเปิดโอกาสที่จะทำให้การเคารพในสิทธิและสวัสดิการของเด็กเป็นไปอย่างสากลโดยแท้จริง

ในแต่ละปีจะมีสตรีที่เสียชีวิตจากการคลอดบุตรถึง 5 แสนคน ดังนั้นควรจะต้องมีการส่งเสริมในทุกด้านเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อให้ผู้เป็นมารดาปลอดภัยจากการคลอดบุตร จะต้องเน้นให้มีความรับผิดชอบในการกำหนดขนาดของครอบครัว และการเว้นระยะการตั้งครภ์ครอบครัวในฐานะที่เป็นหน่วยพื้นฐานและเน้นสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติสำหรับการเจริญเติบโต และความอยู่ดีกินดีของเด็ก ควรจะได้รับการพิทักษ์และความช่วยเหลือที่จำเป็นทุกรูปแบบ

เด็กทุกคนต้องได้รับโอกาสที่จะค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง และตระหนักถึงคุณค่าของตนในสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลและปลอดภัยโดยผ่านครอบครัว และผู้ให้การดูแลอื่นๆ ซึ่งมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะดำเนินการเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก เด็กจะต้องได้รับการเตรียมพร้อมที่จะต้องรับผิดชอบต่อชีวิตในสังคมที่มีอิสระเสรี และเด็กควรจะได้รับ การสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของสังคมของตนตั้งแต่ในช่วงต้นของชีวิต

เราจึงกำหนดความผูกพันที่จะให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกแก่สิทธิของเด็ก ความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก สิ่งเหล่านี้จะเป็นการรับรองว่าทุกสังคมจะมีความเป็นอยู่ที่ดี มีดำเนินการเพื่อให้มีการเคารพบทบาทของครอบครัวในฐานะที่เป็นผู้เลี้ยงดูเด็ก และจะสนับสนุนความพยายามของบิดามารดา รวมทั้งผู้อื่นที่ให้การดูแลเด็กตลอดจนชุมชนที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกของวัยเด็กกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่มสาว นอกจากนี้เรายังตระหนักถึงความต้องการพิเศษของเด็กที่พลัดพรากจากครอบครัวด้วย เราจะดำเนินการเพื่อบรรเทาทุกข์เด็กจำนวนหลายล้านคนที่มีชีวิตอยู่ในสถานะลำบากพิเศษ ได้แก่ เด็กที่ได้รับเคราะห์จากนโยบายแบ่งแยกผิวและการยึดครองโดยต่างชาติ เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่เป็นบุตรแรงงานพลัดถิ่น เด็กที่เป็นผู้พลัดถิ่น หรือเด็กที่ได้รับเคราะห์จากภัยพิบัติทางธรรมชาติหรือภัยพิบัติที่มนุษย์เป็นผู้กระทำขึ้น เด็กพิการ เด็กที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เด็กที่ด้อยโอกาสทางสังคม หรือเด็กที่ถูกแสวงประโยชน์ เด็กที่เป็นผู้ลี้ภัยจะต้องได้รับการช่วยเหลือให้มีโอกาสไปตั้งรากฐานใหม่ในชีวิต เราจะดำเนินการ

เพื่อปกป้องเป็นพิเศษแก่เด็กที่ทำงาน และจะดำเนินการเพื่อยกเลิกการใช้แรงงานเด็กที่ผิดกฎหมาย เราจะดำเนินการอย่างดีที่สุด

ปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็กได้รับการกำหนดโดยการหารืออย่างกว้างขวางในเวทีการประชุมระหว่างประเทศต่างๆ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมจากรัฐบาลของประเทศต่างๆ หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของสหประชาชาติ รวมทั้งองค์การอนามัยโลก (WHO) องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) กองทุนเพื่อกิจกรรมด้านประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) องค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและการพัฒนา (IBRD) และองค์การที่มีชื่อรัฐบาล (NGO) เป็นจำนวนมาก ปฏิญญานี้ได้รับการเสนอแนะให้ประเทศต่างๆ ทั่วไปปฏิบัติ โดยอาจปรับข้อเสนอแนะเหล่านี้ได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้เข้ากับสภาพพิเศษของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะในแง่การปรับขึ้นต่อนมาตรฐานการลำดับความสำคัญก่อนหลังและตามกำลังทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณีและสังคมของประเทศต่างๆ นอกจากนั้น ประเทศต่างๆ อาจเพิ่มเติมเป้าหมายอื่นๆ อีกได้ในแผนพัฒนาประเทศของตน หากพิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับสภาพพิเศษของประเทศตน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็กมีเป้าหมาย ดังนี้

1. เป้าหมายสำคัญเพื่อการอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก
2. เป้าหมายสนับสนุนในสาขาต่างๆ ได้แก่ สุขภาพและการศึกษาของสตรี โภชนาการ สุขภาพเด็ก น้ำและสุขาภิบาล การศึกษาขั้นพื้นฐาน เด็กที่อยู่ในสภาวะลำบาก²⁴

เด็กตามความหมายของปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก หมายถึง ผู้ที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี ตามความหมายในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก พ.ศ.2533 ของสหประชาชาติ

²⁴ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF), ปฏิญญาระดับโลกเพื่อเด็ก และปฏิญญาเพื่อเด็ก, (กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542), หน้า 7-10.

ความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กและทิศทางการพัฒนาเด็ก การพัฒนาเด็กในที่นี้จะอาศัยสถานะความต้องการพื้นฐานของเด็กเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาเด็ก เด็กทุกคนต้องได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐาน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรอบด้าน เพื่อให้การพัฒนาบรรลุถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์และเพื่อให้เด็กสามารถใช้ชีวิตอย่างมีประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคม เด็กทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กด้อยโอกาสรูปแบบใด เช่น เด็กพิการ เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกใช้แรงงาน เป็นต้น จะต้องได้รับการพัฒนาตามหลักดังกล่าว

ในทิศทางการพัฒนาเด็กตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก เด็กต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดา บุคคล หรือครอบครัวที่ให้ความรักและความเข้าใจ เพื่อเป็นฐานในการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน อันได้แก่ การพัฒนาทางกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์ ค่านิยมและเจตคติ โดยเฉพาะในระยะตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงอายุ 6 ปีแรกของชีวิต ซึ่งเป็นระยะสำคัญที่สุดในการวางฐานและสร้างเสริมคุณภาพของคน เด็กต้องมีที่อยู่อาศัยที่ถูกละเลยไม่คับแคบจนเกินไป และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสุขภาพทั้งทางกายและจิต เด็กต้องมีโอกาสและสถานที่วิ่งเล่นออกกำลังกายและเล่นกีฬา รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทนาการตามวัย เด็กต้องได้รับโอกาสเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานด้านต่างๆในสังคม ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอันหมายรวมถึงสิทธิในการใช้บริการด้านการป้องกัน การคุ้มครองและแก้ไข การฟื้นฟูและการพัฒนา เด็กต้องได้รับโอกาสในการรับรู้และการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์พื้นฐานจากรัฐ สถาบันสังคมและองค์กรธุรกิจ พร้อมทั้งการมีตัวแทนในการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ดังกล่าวตามความเหมาะสม เด็กต้องได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองต่อการถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยไม่นำมาเปิดเผยต่อสาธารณชนหรือประชาชน และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่

ในส่วนของพันธกรณี สถาบันทางสังคม องค์กรธุรกิจ และสื่อมวลชนได้กำหนดให้ บิดามารดามีหน้าที่และความรับผิดชอบเท่าเทียมกัน ในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก ทั้งนี้ ผู้ที่จะเป็นบิดาและมารดาจะต้องมีความพร้อมทางด้านสุขภาพกายและจิต มีวุฒิภาวะที่จะรับผิดชอบต่อครอบครัวสามารถที่จะประกอบอาชีพ รวมทั้งเรียนรู้วิธีการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อพัฒนาเด็กให้บรรลุถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ โดยรัฐ สถาบันทางสังคม องค์กรธุรกิจจะต้องร่วมกันสนับสนุน ผู้ใหญ่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีและสร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเด็ก รวมทั้งให้ความร่วมมือแก่รัฐและสถาบันสังคมที่จะ

ร่วมพัฒนาปกป้องคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเด็ก เพื่อไม่ให้ถูกทอดทิ้ง เอาเปรียบหรือถูกทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ รัฐ สถาบันทางสังคม อันรวมถึงองค์กรเอกชนและชุมชนด้วย โดยเฉพาะองค์กรธุรกิจและชุมชนด้วย โดยเฉพาะองค์กรธุรกิจและสื่อมวลชนต้องร่วมมือกันในการพัฒนาเด็ก ตลอดจนประสานการให้บริการตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก และสนับสนุนกลไกในการวางนโยบาย มาตรการและการปฏิบัติ ส่งเสริมการวิจัยว่าด้วยสถานภาพของเด็กและสภาวะการพัฒนาเด็กเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเด็ก และปฏิรูปลานโยบาย มาตรการ กฎหมาย และการปฏิบัติ ซึ่งขัดกับสิทธิเด็กภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รัฐบาลโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชน ต้องประสานความร่วมมือจัดสมัชชาแห่งชาติเพื่อรายงานสภาวะด้านเด็กและผลการดำเนินงานพัฒนาเด็กและพิทักษ์สิทธิ และสรุปเสนอต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาเป็นประจำอย่างน้อยทุก 2 ปีอย่างต่อเนื่อง

สำหรับสภาวะความต้องการขั้นพื้นฐานและบริการพื้นฐานสำหรับเด็ก (สพค.) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ด้านมาตรฐานที่อยู่อาศัย, มาตรฐานสถานเลี้ยงดูเด็ก, ศูนย์เด็กปฐมวัย โรงเรียนและสถานที่ทำงาน, มาตรฐานสิ่งแวดล้อม, มาตรฐานการศึกษา, ความต้องการด้านสิทธิหน้าที่พื้นฐานด้านการเมืองและการปกครอง รวมทั้งเรื่องอื่นๆ เพื่อให้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็กอีกด้วย

ที่กล่าวไปแล้วนั้นจะเห็นว่าตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก รัฐภาคีจะต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง เพื่อที่จะประกันว่าเด็กได้รับการคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติ หรือการลงโทษในทุกรูปแบบ รัฐต้องรับประกันให้มีการคุ้มครอง และการดูแลแก่เด็กเท่าที่จำเป็นสำหรับความอยู่ดีของเด็ก โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย ส่วนปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีหลักสำคัญคือ รัฐต้องคุ้มครองมารดาและบุตรขอให้ได้รับการดูแลและความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กทุกคนไม่ว่าจะเป็นบุตรในหรือนอกสมรสย่อมได้รับความคุ้มครองทางสังคม รัฐ กลุ่มชน หรือบุคคลใดๆ ที่จะประกอบกิจกรรม หรือกระทำการใดๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและเสรีภาพใดๆ ตามปฏิญญานี้ไม่สามารถกระทำได้ ในส่วนของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน มีหลักสำคัญ คือ เด็กและเยาวชนพึงได้รับการพิทักษ์ และคุ้มครองเป็นพิเศษ อันจะช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาทั้งทางกาย ทางสมอง และจิตใจ ทั้งแม่และเด็กควรได้รับการดูแลและคุ้มครองเป็นพิเศษ ทั้งเมื่ออยู่ในครรภ์และภายหลังเมื่อคลอดแล้ว เด็กจะเป็นบุคคลแรกที่ได้รับการ คุ้มครอง

และสงเคราะห์ในทุกกรณี และในส่วนของปัญญาสภาว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก มีสาระสำคัญคือ ทุกประเทศต้องตระหนักถึงความต้องการพิเศษของเด็กที่พลัดพรากจากครอบครัว และต้องดำเนินการเพื่อบรรเทาทุกข์เด็กจำนวนหลายล้านคนที่มีชีวิตอยู่ในสภาวะยากลำบากเป็นพิเศษอีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

กฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาของประเทศไทย และต่างประเทศ

ที่กล่าวไปในบทที่ 3 เป็นหลักกฎหมายสากลที่บัญญัติโดยสหประชาชาติ และเป็นที่ยอมรับกันในหมู่มวลสมาชิก ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ยอมรับหลักกฎหมายดังกล่าวมาใช้ในเรื่องเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา โดยได้บัญญัติไว้เป็นหลักกฎหมายภายในดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในส่วนแรกของบทนี้เป็นการอธิบายถึงสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540, พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา และส่วนที่สองเป็นการอธิบายถึงกฎหมายของต่างประเทศ คือ ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งทั้งสองประเทศนี้ได้ยอมรับหลักกฎหมายสากลเช่นกัน แต่อาจมีข้อแตกต่างกันบ้างก็เนื่องมาจากสภาพทางสังคมของประเทศนั้นๆ เมื่อศึกษาแล้วจะเห็นถึงสาระสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาในแต่ละประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การเปรียบเทียบอันเป็นจุดประสงค์หลักต่อไป

4.1 กฎหมายในประเทศไทย

4.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ถือกำเนิดมาบนแนวความคิดในการปฏิรูปการเมือง (political reform) กลุ่มแกนนำองค์กรประชาธิปไตยส่วนหนึ่งได้เล็งเห็นว่าเพื่อให้ได้มาซึ่ง

ระบอบประชาธิปไตยที่ดีกว่าเดิม จำเป็นต้องมีการทบทวนโครงสร้างระบบการปกครองเสียใหม่จึงได้เคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐสภาปฏิรูปการเมืองโดยจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่โดยเร็วที่สุด¹

การจัดทำและยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับในครั้งนี้นับได้ว่าประชาชนไทยมีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์การเมืองของประเทศไทย ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการเมือง ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งประเทศได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยกร่างโดยตลอด รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงควรจะต้องเป็น “ธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพ” ของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็น “ธรรมนูญแห่งอำนาจ” ซึ่งจัดทำขึ้นมาเพื่อเป็นข้ออ้างบังหน้าในการยึดกุมและใช้อำนาจรัฐกันอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

รัฐธรรมนูญฉบับนี้นับว่ามีเนื้อหาสาระแห่งการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นในหลายด้าน เมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านี้ไม่ว่าจะเป็นการถ่วงดุลอำนาจระหว่างองค์กร การจัดตั้งองค์กรเพื่อตรวจสอบและหลักประกันในด้านการขยายสิทธิเสรีภาพทั้งของบุคคลทั่วไป และของชุมชน โดยจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การพัฒนาพรรคการเมืองไทยที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลในอนาคต²

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 คำว่า “สิทธิ”(right) คือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น³ เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตร่างกาย ฯลฯ⁴ ซึ่งกฎหมายในที่นี้ ก็คือ รัฐธรรมนูญ ดังนั้นเมื่อ

¹มานิตย์ จุมปา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: 2541), หน้า 7.

²สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ เรื่อง “ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่”, (กรุงเทพฯ: รัฐสภา, 2541), หน้า 8.

³วรพจน์ วิสสุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538), หน้า 22.

⁴มานิตย์ จุมปา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: 2541), หน้า 28.

กล่าวถึงสิทธิในรัฐธรรมนูญ จึงหมายถึง สิทธิในมหาชนซึ่งมีหลักเกณฑ์คลุมถึงสิทธิในทางเอกชนด้วย⁵

และคำว่า “เสรีภาพ” (liberty) หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีอิสระที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ⁶ เช่น เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร เสรีภาพในการเดินทาง ฯลฯ⁷ เสรีภาพจึงมีความหมายต่างกับสิทธิ อย่างไรก็ตาม ถ้าเสรีภาพใดมีกฎหมายรับรองและคุ้มครอง เสรีภาพนั้นก็อาจเป็นสิทธิด้วย จึงมีผู้เรียกรวมๆกันว่า สิทธิและเสรีภาพหรือสิทธิในเสรีภาพ⁸

จากรัฐธรรมนูญฯ นี้ รัฐมีหน้าที่อยู่ 2 ประการ⁹ คือ

ก. หน้าที่กระทำการ

หน้าที่ของรัฐในการกระทำนี้หมายความว่า ในกรณีบุคคลมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญประการใด รัฐต้องมีหน้าที่จัดการให้ประชาชนได้รับสิทธินั้นสมดังที่กำหนดไว้ ถ้ารัฐไม่ทำหน้าที่ข้างต้นประชาชนสามารถบังคับให้รัฐกระทำการตามหน้าที่เพื่อให้สิทธิของตนสมประโยชน์ได้

ข. หน้าที่งดเว้นกระทำการ

หน้าที่ของรัฐในการงดเว้นกระทำการนี้ หมายความว่า ในกรณีที่บุคคลมีเสรีภาพในการ

⁵สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ เรื่อง “ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่”, (กรุงเทพฯ:รัฐสภา, 2541), หน้า 10.

⁶วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538), หน้า 22.

⁷มานิตย์ จุมปา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: 2541), หน้า 28.

⁸สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ เรื่อง “ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่”, (กรุงเทพฯ:รัฐสภา, 2541), หน้า 10.

⁹วิชญ์ เครื่องงาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2530), หน้า 26.

กระทำการใด บุคคลนั้นย่อมมีอิสระในการกระทำนั้น โดยรัฐมีหน้าที่ที่จะควั่นการกระทำการใดๆ อันเป็นการแทรกแซงเสรีภาพดังกล่าว

นอกจากนี้ ในรัฐธรรมนูญใหม่ยังได้มีบทบัญญัติที่จะเป็นผลให้สิทธิและเสรีภาพเป็นจริงในทางปฏิบัติ ดังนี้

(1) การกำหนดให้การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐ ทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ (มาตรา 26)

(2) การกำหนดให้สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมได้รับความคุ้มครอง และผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ โดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมาย ทั้งปวง (มาตรา 27)

รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่มีบทบัญญัติอย่างชัดแจ้งในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้อย่างชัดเจน และกำหนดให้องค์กรของรัฐทุกองค์กรใช้อำนาจโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นจะต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน อีกทั้งรัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยกลุ่มต่างๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสิทธิของกลุ่มและชุมชนไว้กว้างขวางครอบคลุมทุกมิติอย่างไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน นอกจากนี้ ยังให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้ามีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการนิติบัญญัติ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมถึงการปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้ยากไร้และด้อยโอกาส¹⁰ ความสัมพันธ์แนบแน่นระหว่างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับสิทธิมนุษยชน นับเป็นหลักการพื้นฐานความคิดสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง กล่าวอีกนัยหนึ่งพื้นฐานความคิดสิทธิมนุษยชนตั้งอยู่บนการเคารพนับถือในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์¹¹ ทำนองเดียวกับที่ โคลาเคาวส

¹⁰ มุลินธิสถาบันกฎหมายอาญา, รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่, (กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญา 2541), หน้า 29.

¹¹ จรัญ โฆษณานันท์, รัฐธรรมนูญ 2540 จาก “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” สู่อำนาจสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ: 2544), หน้า 18.

ก็ (Leszek Kolakowski) เคยกล่าวยืนยันว่า “สิทธิมนุษยชนดำรงอยู่ เนื่องจากความมีศักดิ์ศรีที่ติดตัวมาในความเป็นมนุษย์”¹²

สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่สำคัญ คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

มาตรา 28 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”

คำว่า “ศักดิ์ศรี” หมายถึง (1) จะปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนไม่ใช่มนุษย์ หรือปฏิบัติต่อมนุษย์เสมือนสัตว์หรือสิ่งของไม่ได้

(2) จะปฏิบัติต่อมนุษย์อื่น โดยที่ตนเองอยู่เหนือกว่าบุคคลอื่นโดยเชื้อชาติหรือสัญชาติไม่ได้

ดังนั้น “ศักดิ์ศรี” จึงไม่ใช่เรื่องเกียรติยศ¹³ คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นหลักภราดรภาพซึ่งเป็นหลักหนึ่ง คือ หลักสิทธิเสรีภาพ และภราดรภาพ ในขณะที่เดียวกันเราต้องตระหนักเพิ่มเติมว่า เบื้องหลังบทบัญญัติดังกล่าวในรัฐธรรมนูญไทย ยังประกอบด้วยความคิดเชิงนิติปรัชญาที่สะท้อนอิทธิพลความคิดของปรัชญากฎหมายธรรมชาติ (Nature Law) ปรัชญากฎหมายเชิงธรรมเนียม ในความคิดของกฎหมายธรรมชาติยังเชื่อมั่นศรัทธาในเหตุผล ความมีมโนธรรมของมนุษย์ หรือศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และดังนั้นเองจึงมีนักนิติศาสตร์ตะวันตก

¹²Christine Sypnowich, The Concept of Socialist Law, จรัญ โฆษณานันท์, ผู้แปล, (Oxford : Clarendon Press, 1990), p. 100.

¹³มนตรี รูปสุวรรณ และคณะ, เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ: มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ 2542), หน้า 62.

บางท่านยืนยันว่า ปริญญาสาเกล้าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยเนื้อแท้แล้วก็คือ เอกสารเรื่องกฎหมาย
ธรรมชาติชิ้นหนึ่ง¹⁴

ขอยกตัวอย่างคำพิพากษาในคดี Life Imprisonment ของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของ
เยอรมันในปี ค.ศ. 1977 ที่ให้เหตุผลอย่างน่าสนใจว่า¹⁵ “การเคารพและปกป้องคุ้มครองศักดิ์ศรีความ
เป็นมนุษย์จัดเป็นหลักการรากฐานของกฎหมายรัฐธรรมนูญ คุณลักษณะของมนุษย์ที่เป็นอิสระเสรี
และความมีศักดิ์ศรีของเขาประกอบขึ้นมาเป็นหลักคุณค่าทางกฎหมายสูงสุด (Highest Legal
Values) ภายในระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญ โดยที่หลักนี้ตั้งอยู่บนแนวความคิดที่ว่า มนุษย์
เป็นชีวิตที่มีปัญญา-ศีลธรรม (Intellectual-moral Being) ซึ่งมีแนวโน้มธรรมชาติในการกำหนดและ
พัฒนาตนเองอย่างมีอิสระเสรี... แม้แต่ในชุมชนปัจเจกบุคคลจะต้องได้รับการยอมรับในฐานะเป็น
สมาชิกผู้หนึ่งซึ่งมีสิทธิอันเท่าเทียม และมีคุณค่าอันเป็นแก่นสารแท้จริง (ภายในตน) โดยเหตุนี้กรณี
ย่อมถือเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการทำให้นुकคใด ๆ ต้องกลายเป็นเพียงวัตถุ
แห่งการกระทำของรัฐ (Object of the state) วลีที่ว่ามนุษย์จะต้องคงความเป็นจุดหมายในตัวเอง
(End in Himself) เสมอ ย่อมเป็นคำกล่าวอันถูกต้องสมบูรณ์ไม่มีข้อจำกัดใดๆ ในทุกปริมณฑลของ
กฎหมาย...”

น่าสังเกตเพิ่มเติมว่า สิ่งที่ถือเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในคำพิพากษา
ข้างต้นลึกๆแล้ว เกี่ยวพันกับความศรัทธาเชื่อมั่นในธรรมชาติเชิงบวกของมนุษย์ที่สอดคล้องกับ
ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ/ธรรมเนียมที่มีฐานความคิดสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง “เหตุผล” ในมนุษย์หรือ
ในกฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นหลักการรากฐานของกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือหลักคุณค่าทางกฎหมาย
สูงสุดของรัฐธรรมนูญ

การเน้นคุณค่าสูงสุดของมนุษย์ให้เป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายทั้งหมดที่ต้องอยู่
ภายใต้รัฐธรรมนูญต้องเข้าใจว่าเป็นเรื่องที่ปรับใช้กับมนุษย์ทุกคน มิใช่จำกัดเฉพาะคนในสัญชาติใด

¹⁴Lord Lloyd of Hampstead, Introduction to Jurisprudence, (London, Stevens & Sons, 1979), p. 87-88.

¹⁵Sabine Michalowski & Lorna Woods, German Constitutional Law : The Protection of Civil Liberties, จริฎ โชมณานันท์, ผู้แปล, (Ashgate/Dartmouth, Aldershot, 1999), p.100.

ลักษณะหนึ่ง และเป็นหลักคุณค่าที่ต้องใช้กับทุกคนโดยไม่คำนึงถึงสถานะบุคลิกลักษณะหรือความสำเร็จในชีวิตการงานใดๆ ยิ่งกว่านั้นหากจะวิเคราะห์กันให้ละเอียดลึกซึ้งขึ้น หลักคุณค่าแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือความเป็นมนุษย์ได้ถึง 3 ระดับ กล่าวคือ ศักดิ์ศรีที่ดำรงอยู่ในระดับเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ (Human Species) ทั้งหมด, ศักดิ์ศรีในระดับของกลุ่มบุคคล (Groups) ภายในเผ่าพันธุ์มนุษย์อันหลากหลาย และสุดท้ายคือ ศักดิ์ศรีของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล (Human Individuals)¹⁶

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระดับเผ่าพันธุ์ทั้งหมดของมนุษยชาติ (Human Species) นับว่าเกี่ยวพันอย่างสำคัญกับลักษณะอันเป็นภววิสัยของศักดิ์ศรีมนุษย์ที่เชิดชูหลักคุณค่านี้ โดยพิจารณาจากสิ่งที่เชื่อว่าเป็นธรรมชาติที่มีลักษณะจำเพาะของมนุษยชาติอันแตกต่างจากเผ่าพันธุ์ชีวิตอื่น การนำหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระดับนี้มาใช้เป็นฐานของกฎหมายอาจปรากฏจากตัวอย่างการบัญญัติกฎหมายเพื่อป้องกันหรือควบคุมการแทรกแซงทางวิทยาศาสตร์ที่สร้างขึ้นต่อทั้งกระบวนการสืบเผ่าพันธุ์มนุษย์ และความเป็นธรรมชาติในองค์ประกอบทางพันธุกรรมของเผ่าพันธุ์มนุษย์ อันนับเป็นประเด็นที่กำลังได้รับความใส่ใจอย่างสูงในปัจจุบัน

ในส่วนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ระดับที่สองซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลหลากหลายภายในเผ่าพันธุ์มนุษย์ ก็จัดเป็นประเด็นสำคัญที่เรียกร้องให้มีกฎหมายซึ่งป้องกันการเลือกปฏิบัติระหว่างกลุ่มบุคคลที่กระทำไปโดยมิชอบ การยืนยันต่อสิทธิที่จะได้รับการเคารพต่อการดำรงอยู่หรือวิถีชีวิตของพวกเขา โดยนัยนี้กฎหมายต่อต้านการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ก็ดี การแบ่งแยกเผ่าพันธุ์ก็ดี หรือการข่มขู่ให้เกิดการเกลียดชังทางเชื้อชาติก็ดี รวมทั้งกฎหมายที่กำหนดการชดเชยความเสียหายต่อกลุ่มเผ่าพันธุ์ที่ถูกเหยียดหยาม ย่อมล้วนบัญญัติขึ้นภายใต้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ประเภทนี้

สำหรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ประเภทที่สามที่เกี่ยวกับปัจเจกบุคคล มักเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีในเชิงอัตวิสัย กฎเกณฑ์ที่กำหนดให้ชดเชยความเสียหายต่อกรณีหมิ่นประมาท ย่อมสะท้อนความสำคัญของศักดิ์ศรีมนุษย์ เช่นเดียวกับกฎหมายที่ปกป้องคุ้มครองความมีอิสระ (Autonomy) การกำหนดตัดสินใจชีวิตของตนเองซึ่งโยงไปถึงแนวคิดทางจริยธรรมของคานท์

¹⁶ จรัญ โฆษณานันท์, รัฐธรรมนูญ 2540 จาก “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” สู่อำนาจสิทธิมนุษยชน”, (กรุงเทพฯ: 2544), หน้า 26.

(Kant) ก็จัดเป็นการส่งเสริมความมีศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล¹⁷ ณ จุดนี้เราคงได้เห็นแล้วว่า แนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สามารถใช้ส่งเสริมผลักดันเสรีภาพของปัจเจกบุคคล จากการเน้นคุณค่าของอิสรภาพและความเที่ยงธรรมทางศีลธรรมหรือส่งเสริมให้มีสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในระดับโครงสร้าง อันจะทำให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในวิถีทางที่มีศักดิ์ศรี นำสังเกตอย่างยิ่งว่าสถานะแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์เช่นนี้ ย่อมถือว่าดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคน และไม่อาจถูกฉีกรอนหรือทำลายลงได้ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยตัวของเขาเอง ซึ่งหมายความว่าแม้มนุษย์จะมีพฤติกรรมที่ดูไร้ศักดิ์ศรี คุณค่า (Undignified Behavior) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในตัวเขาก็ยังดำรงอยู่มิได้ถูกฉีกรอนลงด้วย ความข้อนั้นนับเป็นประเด็นละเอียดอ่อนที่สำคัญหนึ่งที่ทุกๆ ฝ่ายจำเป็นต้องรำลึกไว้เสมอตั้งเพราะตรรกะเช่นนี้เองที่ทำให้เราต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนของบุคคลผู้เป็นผู้ต้องหา, จำเลยหรือผู้ถูกคุมขังในเรือนจำต่างๆ ด้วยเช่นกัน¹⁸

กล่าวได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าของความมีมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน รัฐธรรมนูญใหม่ให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งหมายความว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อประชาชน โดยถือว่าประชาชนเป็นมนุษย์คนหนึ่งรัฐจะปฏิบัติต่อประชาชนเสมือนหนึ่งประชาชนไม่ใช่มนุษย์ไม่ได้ จะปฏิบัติต่อคนเสมือนหนึ่งคนเป็นสัตว์หรือสิ่งของไม่ได้ เช่น เมื่อรัฐจะให้อาหารแก่ประชาชน จะโยนลงพื้นแล้วให้ประชาชนใช้ลิ้นเลียเอาจากพื้นมิได้ เพราะการปฏิบัติเช่นนี้เสมือนหนึ่งบุคคลเป็นสุนัข นอกจากนั้นรัฐจะตรากฎหมายเอาคนลงเป็นทาสมิได้ เพราะการปฏิบัติเช่นนี้เสมือนหนึ่งบุคคลเป็นสิ่งที่ซื้อขายกันได้ เหล่านี้ต่างเป็นการไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

แม้บุคคลจะได้รับความคุ้มครองในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ แต่บุคคลจะใช้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ได้ก็เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิ เสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

¹⁷David Feldman, “Human Dignity as Legal Value-Part 1”, จรัญ โฆษณานันท์, ผู้แปล, p.684-685

¹⁸จรัญ โฆษณานันท์, รัฐธรรมนูญ 2540 จาก “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” สู่อำนาจสิทธิมนุษยชน”, (กรุงเทพฯ: 2544), หน้า 27-29.

ในมาตรา 26 คำว่า “องค์กร” จะมุ่งถึงบุคคลผู้ใช้อำนาจกระทำการแทนรัฐ เหตุที่ใช้คำว่า “คำนึงถึง” เพราะการใช้อำนาจรัฐต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะและเหตุประการอื่นๆ ด้วย จึงไม่อาจจำกัดลงไปว่ารัฐต้องรับรองหรือเคารพหรือไม่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ แต่เพียงอย่างเดียว เพราะอาจทำให้รัฐประสบปัญหาในการปฏิบัติภารกิจต่อไปได้

มาตรา 28 คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคำคำเดียวกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ปรากฏชัดในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1, ข้อ 4, ข้อ 5 และข้อ 6 นอกจากนั้น ยังมีการระบุในรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา 1 ความว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นที่มาของสิทธิและเสรีภาพ” และสิทธิและเสรีภาพไม่ได้หมายความเฉพาะแต่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ครอบคลุมสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานด้วย ดังเช่นปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมที่ 9 ซึ่งบัญญัติว่า “การระบุดังสิทธิบางประการนั้น ไม่อาจตีความได้ว่าปฏิเสธ หรือไม่ยอมรับสิทธิและเสรีภาพซึ่งประชาชนมีอยู่โดยสภาพ”

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่รับรองคุ้มครองให้แก่บุคคล มิให้ได้รับการปฏิบัติที่ไม่สมกับความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น โดยพิจารณาเชิงภาวะวิสัยว่า การกระทำใดที่เห็นกันทั่วไปว่าละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีใช้การพิจารณาในลักษณะอัตตะวิสัยตามความคิดเห็นของแต่ละบุคคล บทบัญญัติดังกล่าวเป็นพัฒนาการแห่งการรับรองคุ้มครองสิทธิบุคคล และเป็นที่ยอมรับในต่างประเทศ ดังปรากฏตามรัฐธรรมนูญอัฟริกาใต้ รัฐธรรมนูญเยอรมัน ส่วนการใช้สิทธิทางศาลนั้น บุคคลที่ถูกกระทำละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สามารถนำคดีมาฟ้องได้ตามลักษณะการกระทำละเมิดว่าเป็นประการใด เช่น ข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชนที่ฟ้องศาลยุติธรรม ฝ่ายปกครองกับเอกชนที่ฟ้องศาลปกครอง เป็นต้น ซึ่งการดำเนินคดีในชั้นศาลจะเป็นการสร้างบรรทัดฐานต่อไปว่า การกระทำใดเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁹ แต่ในบางกรณีก็เคยมีบทสรุปที่เชื่อว่าการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อาจต้องกระทำในลักษณะที่ขัดกับความปรารถนาของมนุษย์ผู้ได้รับการคุ้มครอง หากบุคคลผู้เกี่ยวข้องนั้นกระทำสิ่งที่แม้จะเป็นไปโดยสมัครใจ แต่ก็ยังเป็นผลให้ตกอยู่ในสถานะที่ถูกทำให้ต่ำทราม นำละอาย (Degrading Position)

¹⁹มนตรี รูปสุวรรณ และคณะ, เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ 2542), หน้า 89.

และถูกปฏิบัติเหมือนหนึ่งเป็นวัตถุ (Object)²⁰

ในรัฐธรรมนูญของไทย บทสรุปของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในแง่เป็นหลักการพื้นฐานเชิงนิติปรัชญาฝ่ายอุดมคติก็ปรากฏชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญเช่นกัน ดังความในมาตรา 4 ที่เน้นการคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขณะที่มาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญบัญญัติให้การใช้อำนาจโดย “องค์กรของรัฐทุกองค์กร” ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ) โดยสาระเนื้อหาแล้วคำว่า “องค์กรของรัฐทุกองค์กร” ย่อมมีความหมายกว้างขวางเกินความถี่องศ์กรทางฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการ จำเพาะประเด็นเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” กับ “สิทธิมนุษยชน” เราคงต้องกล่าวถึงความสัมพันธ์ของหลักการพื้นฐานดังกล่าวในรัฐธรรมนูญอย่างจริงจัง มิใช่พิจารณาหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างหลุคลอยราวกับอยู่ในสูญญากาศแห่งสังคมร่วมสมัย อย่างน้อยที่สุดหากพิจารณาเพียงที่ระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่เรารับลอกมาจากตะวันตก และแปลออกมาเป็นแผนผัง/กติกาแห่งการใช้อำนาจความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐต่างๆ ในรัฐธรรมนูญก็ผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนจนแทบเป็นไปได้ที่จะแยกสองสิ่งนี้ออกจากกัน²¹

สิทธิเด็ก

มาตรา 34 วรรคแรก บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชนอันเป็นการละเมิดหรือกระทบสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว จะกระทำมิได้ เว้นต่อกรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน”

²⁰ จริฎ โฆษณานันท์, รัฐธรรมนูญ 2540 จาก “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” สู่ “ข้ามมิกสิทธิมนุษยชน”, (กรุงเทพฯ: 2544), หน้า 30-31.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33-35.

เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญแก่เด็กโดยได้ให้หลักประกันสิทธิเด็กไว้ในรัฐธรรมนูญจำนวน 6 มาตราด้วยกัน ซึ่งมีมาตราที่เกี่ยวข้องกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง 2 มาตรา คือ

(1) มาตรา 30 กล่าวถึงความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของบุคคล และห้ามการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างเรื่องอายุ ซึ่งหมายความว่า เด็กๆ จะมีฐานะเสมือนคนอื่นในสังคม มีสิทธิ เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญกำหนด นอกจากการได้รับปัจจัย 4 แล้ว เด็กๆ จะมีโอกาสแสดงออกทั้งทางด้านความคิดและการกระทำที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายกับตัวเด็กเอง

(2) มาตรา 80 กล่าวถึงบทบาทของรัฐที่จะต้องให้การคุ้มครองและพัฒนาเด็ก ซึ่งหมายความว่า รัฐต้องมีนโยบายการพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ และคุ้มครองให้เด็กอยู่รอดปลอดภัยในสังคม

ในปัจจุบันกระแสการเรียกร้องแสวงหาสิทธิเสรีภาพที่บุคคลจะพึงได้รับมีอยู่ทั่วไปในสังคม สังคมใดก็ตามที่มีการให้สิทธิเสรีภาพแก่สมาชิกของสังคม ก็ย่อมจะต้องมีการกำหนดหน้าที่แก่สมาชิกที่จะต้องปฏิบัติตามด้วย ในนานาอารยประเทศที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ รัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ต่างก็รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล การกระทำใดที่ขัดหรือแย้ง หรือลดทอนสิทธิเสรีภาพของบุคคลจะกระทำได้อีกแต่ภายใต้ขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น²²

ทุกวันนี้เรามักแต่จะพูดถึงสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แต่ไม่ค่อยได้พูดคุยกันถึงหน้าที่ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ คำว่า “สิทธิ” มีคำคู่กันอยู่คือ “หน้าที่” ไม่ว่าเรื่องใดๆ ก็ตาม เมื่อมีสิทธิก็ย่อมต้องมีหน้าที่คู่กันเสมอไป เช่น บิดามารดามีสิทธิที่จะปกครองดูแลบุตรผู้เยาว์ ตลอดจนลงโทษได้ตามสมควร แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายก็กำหนดหน้าที่ของบิดามารดาไว้ว่ามีหน้าที่ต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรตามสมควร เมื่อเราเกิดมาเป็นคนไทยมี

²²มานิตย์ จุมปา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: 2541), หน้า 52.

สิทธิตามที่รัฐธรรมนูญไทยกำหนด เราก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติในฐานะเป็นคนไทยด้วย เช่นกัน

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้บัญญัติถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และสิทธิส่วนบุคคล โดยได้ให้การรับรองและความคุ้มครองต่อเรื่องดังกล่าว ดังนั้น เด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาจึงมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองให้อยู่กับมารดาได้ และถือว่ารัฐไม่มีอำนาจที่จะละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และสิทธิส่วนบุคคลได้

และด้วยเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ ดังนั้น การแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าว น่าจะมีผลในด้านที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาอย่างแน่นอน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ให้การรับรองและคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดาโดยให้สิทธิต่างๆเช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในเสรีภาพที่ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีอิสระที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการสามารถติดต่อสื่อสาร เดินทางได้ รัฐธรรมนูญฯยังได้ให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์องค์กรของรัฐไม่ว่าจะเป็นกระทรวง ทบวง กรม ไม่สามารถใช้อำนาจล่วงล้ำศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้ได้ อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าเด็กจะใช้สิทธิได้อย่างไม่มีขอบเขต การใช้สิทธิสามารถทำได้เท่าที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่เป็นการปฏิบัติต่อรัฐธรรมนูญฯ หรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

สำหรับประเด็นว่าถ้าเด็กมีความต้องการที่จะอาศัยกับมารดาซึ่งเป็นผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ จะได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญฯ การที่เด็กต้องการจะอาศัยอยู่กับผู้ใด โดยเฉพาะบิดามารดาของเด็กเองเป็นสิทธิอย่างหนึ่ง และเป็นเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อีกด้วย รัฐหรือหน่วยงานของรัฐในที่นี้คือกรมราชทัณฑ์ไม่มีอำนาจที่จะขัดขวางการใช้สิทธิของเด็กและในทางกลับกันถ้าผู้ต้องขังหญิงต้องการให้ลูกอยู่กับตนก็มีสิทธิเช่นกัน เพราะแม่มีหน้าที่ในการเลี้ยงดูลูก แม่และลูกย่อมมีความผูกพันกันตามธรรมชาติ ดังนั้นรัฐจึงไม่อาจพรากแม่และลูกออกจากกันได้

4.1.2 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

กรณีแรกตามที่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กำหนดว่า ถ้าผู้ต้องขังมีเด็กอายุต่ำกว่าสิบหกปีอยู่ในความดูแลของตนติดมายังเรือนจำ และปรากฏว่าไม่มีผู้ใดจะเลี้ยงดูเด็กนั้น จะอนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำภายใต้บังคับเงื่อนไขดังระบุไว้ในข้อบังคับที่อธิบดีตั้งขึ้น หรือจะส่งไปยังสถานที่อื่นใดอันได้จัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษเพื่อการนี้ก็ได้ นั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเด็กที่มีผู้เลี้ยงดูอยู่ข้างนอก เด็กที่มีอายุเกินกว่าที่กำหนด หรือเด็กที่อยู่กับมารดาในเรือนจำ มีความต้องการที่จะอยู่กับมารดาของตนต่อไปหรือมากขึ้นกว่าเดิม กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ไม่เปิดโอกาสให้กระทำได้

และอีกกรณี ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดว่า ศาลมีอำนาจทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป ในกรณีต่อไปนี้(3) ถ้าจำเลยมีครรภ์ตั้งแต่เจ็ดเดือนขึ้นไป... นั้น ปัญหาคือ การที่ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ตั้งแต่ครรภ์อ่อน ย่อมมีความต้องการที่จะอยู่นอกเรือนจำ เพราะสภาพแวดล้อมภายนอกที่ดีมีผลต่อมารดา และเด็กเอง ดังนั้นถ้าพิจารณาถึงประโยชน์ของเด็ก ก็ควรที่จะให้ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ตั้งแต่ครรภ์อ่อนไม่ต้องเข้ามารับโทษในเรือนจำจนกว่าจะคลอดบุตรเสร็จ

มาตรา 9 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ต้องขังมีเด็กอายุต่ำกว่าสิบหกปีอยู่ในความดูแลของตนติดมายังเรือนจำ และปรากฏว่าไม่มีผู้ใดจะเลี้ยงดูเด็กนั้น จะอนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำภายใต้บังคับเงื่อนไขดังระบุไว้ในข้อบังคับที่อธิบดีตั้งขึ้น หรือจะส่งไปยังสถานที่อื่นใดอันได้จัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษเพื่อการนี้ก็ได้”

ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 5) ออกตามนัยมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

ข้อ 1 การอนุญาตให้เด็กอายุต่ำกว่า 16 ปีติดผู้ต้องขังมายังเรือนจำ หรือเด็กที่เกิดในเรือนจำ อยู่ในเรือนจำเป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาสั่งการ

ข้อ 2 บัญญัติว่า เด็กที่จะอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้นต้องปรากฏว่า

- (1) เด็กนั้นอยู่ในความดูแลของผู้ต้องขัง
- (2) ไม่มีบุคคลหรือสถานดังกล่าวต่อไปนี้จะรับเลี้ยงดูเด็กนั้น คือ

ก.ญาติมิตรของผู้ต้องขังหรือของเด็กนั้น

ข. สถานการกุศล

ค. วัดหรือสถานอนาถาสงเคราะห์หรือสถานพยาบาล

ข้อ 3 เด็กที่จะอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้นต้องมีหนังสือมอบอำนาจการปกครองนอกจากการจัดการทรัพย์สินของเด็ก ให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำ สารวัตรเรือนจำและพัศดีประจำเรือนจำนั้น

ข้อ 4 การอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของเด็กในระหว่างที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้นเป็นหน้าที่ผู้ต้องขังหรือเด็กต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น เว้นแต่ผู้ต้องขังหรือเด็กไม่สามารถจะเสียเองได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน จึงให้เรือนจำจ่ายให้ตามสมควรอย่างยิ่งแก่ความจำเป็น

ข้อ 5 เด็กที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้น

(1) ต้องรับการอุปการะเลี้ยงดู การศึกษา และการประกอบการทำงานตามที่เรือนจำกำหนดหรือจัดให้

(2) ในระหว่างอยู่ในเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจส่งให้ไปรับจ้างเอกชนภายนอกหรือส่งไปไว้ ณ สถานซึ่งกรมราชทัณฑ์จัดไว้สำหรับกรณีนี้ได้

(3) จะอยู่ในเรือนจำได้เพียงถึงวันที่ผู้ต้องขังพ้นจากเรือนจำ หรือเมื่อเด็กนั้นบรรลุนิติภาวะ

ข้อ 6 ในระหว่างอยู่ในเรือนจำ ถ้าปรากฏว่ามีบุคคลหรือสถานดังกล่าวไว้ในข้อ 2 จะรับไปอุปการะเลี้ยงดู ผู้บัญชาการเรือนจำจะถอนการอนุญาตเสียก็ได้ เว้นแต่ถ้าเด็กนั้นได้จัดส่งไปไว้ยังสถานที่กรมราชทัณฑ์จัดไว้สำหรับกรณีแล้ว ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมราชทัณฑ์ก่อน

ข้อ 7 ในระหว่างดำเนินการสอบสวนพิจารณาของผู้ที่จะสั่งอนุญาต หากจำเป็นจะผ่อนผันให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำไปพลางก่อนก็ได้

กรมราชทัณฑ์มีภาระต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูเด็กติดครรรภ์มารดาที่เข้ามาคลอดในเรือนจำทัณฑสถาน ตามนัยมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนค่อนข้างสูง และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ตามสถิติผู้ต้องขัง คือเดือนละ 200 กว่าคน (สถิติ พ.ศ.2540 จำนวน 213 คน เดือนธันวาคม พ.ศ. 2541 จำนวน 244 คน เดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 จำนวน 285 คน)

การสงเคราะห์เด็กติดผู้ต้องขังในเรือนจำของกรมราชทัณฑ์มีแนวทางปฏิบัติดังนี้

1. เด็กติดผู้ต้องขัง หรือเด็กติดครอบครัวมารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำ หรือทัณฑสถานจะห้ามมิให้บันทึกลงสูติบัตรว่าเด็กนั้นคลอดในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้ทะเบียนของอาคาร หรือทัณฑสถานนั้นแทน

2. เด็กที่มีอายุแรกเกิดถึง 1 ปี ควรให้มารดาเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองเพื่อสร้างความรัก ความอบอุ่น และความสัมพันธ์อันดีระหว่างมารดาและบุตร หลังจากนั้นให้พี่เลี้ยงเป็นผู้เลี้ยงดูเด็ก เด็กที่มีอายุ 2-3 ปีควรให้เด็กได้รับการศึกษาในชั้นพื้นฐาน โดยจัดการเรียนการสอน กิจกรรม และ ประสิทธิภาพที่เหมาะสมตามวัย

3. เด็กที่อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานไม่ควรมีอายุเกิน 3 ปี เนื่องจากเด็กในวัยนี้โตพอที่จะจดจำสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้แล้ว และพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อเข้าไปอยู่ในความอุปการะของผู้อื่นให้เรือนจำหรือทัณฑสถานติดต่อญาติผู้ต้องขังให้รับเด็กไปอุปการะเป็นอันดับแรก หากครอบครัวหรือญาติไม่สามารถรับอุปการะได้ก็ให้ติดต่อผู้มีใจกุศล หรือสถานสงเคราะห์เด็ก ในท้องที่ที่เรือนจำทัณฑสถานนั้นตั้งอยู่รับไว้อุปการะเลี้ยงดู หากไม่สามารถดำเนินการได้ให้ รายงานให้กรมราชทัณฑ์ทราบ

4. เรือนจำหรือทัณฑสถานในเขตกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง ถ้ามีเด็กติดผู้ต้องขังที่มีอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ให้ดำเนินการจัดส่งเด็กนั้นออกไปให้ญาติอุปการะ หากไม่มีญาติให้ส่งเด็กนั้นเข้าสถานสงเคราะห์เด็กต่างๆ เช่น สถานรับเลี้ยงเด็กบ้านอาทร ณ บ้านเลขที่ 5/2031 ม.ประชาชื่น ซ.20/1 ถ.สามัคคี ต.บางตลาด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี โทร.503-7108, 503-5114 หรือสถานที่อื่นใด ที่สร้างเพื่อการนี้ และรายงานให้กรมราชทัณฑ์ทราบ

5. เมื่อเรือนจำหรือทัณฑสถานรับเลี้ยงเด็กติดผู้ต้องขังหรือติดครอบครัวมารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถานให้จัดการช่วยเหลือเรื่องนม อาหารเสริม เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการรักษาพยาบาล โดยประสานขอความช่วยเหลือจากกรมประชาสงเคราะห์ หรือประชาสงเคราะห์ จังหวัดในพื้นที่ที่เรือนจำ หรือทัณฑสถานนั้นตั้งอยู่ หรือสาธารณสุขจังหวัด หรือสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลของรัฐบาล และศูนย์ส่งเสริมอนามัยของแม่และเด็กประจำท้องถิ่น หรือส่วน สังกศสงเคราะห์ฯ กรมราชทัณฑ์

การปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังเมื่อส่งเข้าสถานสงเคราะห์

1. แจ้งประวัติผู้ต้องขังพอสังเขป อาทิ ชื่อ-สกุล อายุ กำหนดโทษ วันพ้นโทษ ภูมิลำเนาเดิม ภูมิลำเนาก่อนต้องโทษ สามี ภรรยา บิดา มารดา ให้สถานสงเคราะห์ทราบ พร้อมกับการส่งตัวเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ เมื่อใกล้วันพ้นโทษให้เรือนจำและทัณฑสถานแจ้งให้สถานสงเคราะห์ทราบอีกครั้งหนึ่งก่อนวันพ้นโทษไม่น้อยกว่า 3 เดือน เพื่อกรมประชาสงเคราะห์หรือสถานสงเคราะห์นั้นจักได้ดำเนินการในเรื่องให้ผู้ต้องขังมีความพร้อมที่จะเข้ารับเด็กจากสถานสงเคราะห์ไปอุปการะเลี้ยงดูด้วยตนเองได้
2. ให้เรือนจำและทัณฑสถานแจ้งให้สถานสงเคราะห์ทราบ หากมีการจัดให้เยี่ยมผู้ต้องขังอย่างใกล้ชิด อาทิ การจัดงานวันพบญาติ เพื่อสถานสงเคราะห์จะได้นำเด็กติดผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังโดยใกล้ชิดได้ พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ตามสมควร²³

การรับเด็กเข้าอุปการะในสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์มีหลักเกณฑ์ คือ

1. ครอบครัวที่ไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้อย่างเหมาะสมหรือไม่สามารถจะเลี้ยงดูเด็กด้วยตัวเองต่อไปได้เนื่องจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองมีฐานะยากจน ต้องโทษ จำคุก ติดยาเสพติด เจ็บป่วยเรื้อรัง พิกัด เป็นบุคคลไร้ความสามารถ หรือวิกลจริต เป็นต้น และไม่สามารถจะใช้วิธีการอื่นช่วยได้แล้ว จะทำอย่างไร เมื่อเกิดกรณีดังกล่าว กรมประชาสงเคราะห์สามารถให้การช่วยเหลือเด็กในครอบครัวได้ โดยการรับเด็กเข้าอยู่ในความอุปการะในสถานสงเคราะห์เด็ก ซึ่งมีอยู่ตามภาคต่างๆทั่วประเทศ และให้บริการเลี้ยงดู การศึกษา ฝึกอาชีพ นันทนาการ และกิจกรรมอื่นๆ เพื่อพัฒนาเด็ก ตลอดจนจัดหางานให้ทำเมื่อถึงวัยอันสมควร สถานสงเคราะห์เหล่านี้แบ่งออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ (ตารางที่ 2)

²³ ส่วนสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการ สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์, คู่มือปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์), หน้า 47-48.

ประเภทสถานสงเคราะห์	อายุที่รับ(ปี)
1.สถานสงเคราะห์เด็กอ่อน	0-5
2.สถานสงเคราะห์เด็กชายหรือเด็กหญิง	5-18
3.สถานแรกรับเด็ก	7-18
4.สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก	8-18

2. สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน

สถานสงเคราะห์จัดตั้งจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สถานสงเคราะห์เด็กเอกชนที่ดำเนินเกี่ยวกับบุญคุณธรรมได้โดยผ่านศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุญคุณธรรม กรมประชาสงเคราะห์ และสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนที่ดำเนินการรับเด็กเข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์โดยตรง

การรับเด็กเข้าอุปการะในสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน เจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์เด็กเอกชนจะได้พิจารณาเป็นรายๆไป ผู้มีปัญหาหากมีโอกาสคิดและตัดสินใจในเรื่องอนาคตของลูกของตนได้ ก็จะเป็นผลดีต่ออนาคตลูกเอง ย่อมดีกว่าทอดทิ้งเด็กโดยปราศจากการวางแผน เช่น วางไว้ที่ถังขยะหรือทิ้งเด็กที่ป้ายรถประจำทาง เป็นต้น โอกาสที่เด็กจะไปอยู่กับครอบครัวหรือไปอยู่กับครอบครัวใหม่ก็จะเน้นซ้ำออกไป ซึ่งในการพัฒนาถือว่าวัยที่สำคัญที่สุดในการเลี้ยงดูเด็ก คือวัย 0-5 ปี และเด็กที่ถูกทอดทิ้งมักจะอยู่ในวัยนี้เสมอ ดังนั้นแม่จะฟังดูเสมือนว่าการทอดทิ้งเด็กก็ควรจะมีการวางแผน หากเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ตามโรงพยาบาล หรือศูนย์สาธารณสุข มีข้อมูลที่ดีจากสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน ก็อาจจะให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อผู้มีปัญหาก่อนที่จะตัดสินใจทอดทิ้งเด็กไม่มากนัก²⁴

รายชื่อสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน เช่น

- มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย
- มูลนิธิสงเคราะห์เด็กพญา
- มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กพญา
- โสตะมูลนิธิแห่งประเทศไทย

²⁴“คู่มือการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก”, <http://www.childthai.org/cic/c160.htm>

- มุลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าแห่งประเทศไทย
- มุลนิธิเด็ก
- ฯลฯ

วัตถุประสงค์ของสถานรับเลี้ยงเด็กบุญญาทร มุลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ คือ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กติดผู้ต้องขังให้มีการเจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ, เพื่อให้เด็กติดผู้ต้องขังมีโอกาสได้อยู่อาศัยในสถานที่ที่เหมาะสม มีสภาพแวดล้อมที่ดี, เพื่อแบ่งเบาภาระของหน่วยงานราชการ ทั้งในด้านงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ ฯลฯ และเพื่อรักษาสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตร

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 16) ออกตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 5) มีหลักปฏิบัติดังนี้คือ

การรับตัวผู้ต้องขังเข้าคุมขังในเรือนจำนั้น ถ้ามีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปีติดมาด้วย หรือในระหว่างที่ผู้ต้องขังต้องคุมขังอยู่ในเรือนจำ มีเด็กเกิดขึ้น หรือมีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ซึ่งก่อนผู้ต้องขังมาต้องคุมขัง เด็กนั้นอยู่ในความดูแลของตน ภายหลังไม่มีผู้รับเลี้ยงดูแลเด็กนั้นจำเป็นต้องมาอยู่กับผู้ต้องขัง ให้พัศดีจัดการสอบสวนว่า เด็กนั้นจำเป็นต้องอยู่ในความดูแลของผู้ต้องขังเพียงใด และผู้ต้องขังยังมีทางที่จะมอบเด็กนั้นให้ผู้ใดไปอุปการะเลี้ยงดูได้บ้างหรืออย่างไร ถ้ามีผู้รับไปอุปการะเลี้ยงดูได้ก็ให้ผู้ต้องขังจัดการมอบให้ไปเสีย หากไม่มีก็ให้ผู้ต้องขังทำคำร้องขออนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำยื่นต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยผ่านทางพัศดี เมื่อพัศดีได้รับคำร้องนั้นแล้ว ให้รีบรายงานพร้อมทั้งส่งคำร้องเสนอไปยังผู้บัญชาการเรือนจำโดยเร็ว

ในคำร้องนั้นให้มีข้อความแสดงตำบลที่อยู่ของเด็กและผู้ต้องขัง ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ต้องขัง เครือญาติของเด็กและผู้ต้องขัง ตลอดจนตำบลที่อยู่ของเครือญาตินั้นๆด้วย เหตุที่ไม่สามารถหาผู้อุปการะเลี้ยงดู การมอบอำนาจการปกครองเด็กนั้นให้แก่พัศดี สารวัตรเรือนจำและผู้บัญชาการเรือนจำ ตลอดจนการขอมอบอยู่ในข้อบังคับและปฏิบัติตามระเบียบที่กรมราชทัณฑ์วางไว้สำหรับการนี้ทุกประการ

เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำได้รับรายงานและคำร้อง ให้พยายามติดต่อกับบุคคลและสถานที่ดังกล่าวที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ขอให้ช่วยเหลือรับเด็กนั้นไปอุปการะเลี้ยงดูก่อน ในกรณีมีบุคคลหรือ

สถานดังกล่าวจะช่วยรับไปอุปการะเลี้ยงดูหลายราย ให้พิจารณามอบให้แก่รายที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์อย่างดีที่สุดแก่เด็กนั้น

เมื่อได้พยายามอย่างดีที่สุดแล้วไม่มีบุคคลใดหรือสถานที่ได้รับไปอุปการะเลี้ยงดู จึงอนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 5 ต่อไป และในระหว่างที่อนุญาตให้เด็กอยู่ในเรือนจำนั้น ให้ผู้บัญชาการเรือนจำเอาใจใส่แสวงหาบุคคลหรือสถานที่ดังกล่าว ขอให้ช่วยเหลือรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดูเสมอๆ

การมอบเด็กให้บุคคลหรือสถานที่ไปช่วยอุปการะเลี้ยงดูให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังที่ส่งมอบเด็กให้บุคคลหรือสถานที่รับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดู ทำหนังสือส่งรับมอบเด็กตามแบบทำขระเบียบนี้ไว้ต่อกันเป็นหลักฐาน 3 ฉบับ ผู้ต้องขังและบุคคลหรือสถานที่รับมอบเด็กยึดถือฝ่ายละหนึ่งฉบับเก็บรักษาไว้ ณ เรือนจำ 1 ฉบับ

ในระหว่างเด็กอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของบุคคลหรือสถานที่ไปช่วยอุปการะเลี้ยงดูให้ผู้บัญชาการเรือนจำเอาใจใส่พยายามสดับรับฟังความเคลื่อนไหว ให้การได้เป็นไปตามข้อตกลงในหนังสือสำคัญดังกล่าว

อนึ่ง ถ้าปรากฏโดยชัดแจ้งแก่ผู้บัญชาการเรือนจำว่า บุคคลหรือสถานที่รับเด็กไปนั้นจัดการอุปการะเลี้ยงดูผิดจากข้อตกลงในหนังสือสัญญาที่ทำไว้ต่อกัน หรือพฤติการณ์เป็นที่สงสัยว่า ถ้าให้เด็กอยู่ต่อไปกับบุคคลหรือสถานที่รับมอบไปอุปการะเลี้ยงดูอาจเกิดความเสียหายแก่เด็กนั้น ให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งให้บุคคลหรือสถานที่นั้นจัดการแก้ไขเสียให้ถูกต้อง หรือจะเรียกเด็กนั้นคืนมาจัดการตามที่เห็นสมควรต่อไปก็ได้

เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้น ถ้าปรากฏแน่นอนว่ายังจะต้องอยู่ในเรือนจำไปอีกเกินกว่า 6 เดือนให้ผู้บัญชาการเรือนจำรายงานไปยังกรมราชทัณฑ์ขอส่งไปไว้ยังสถานที่ซึ่งกรมราชทัณฑ์จัดไว้สำหรับการนี้ เมื่อได้รับอนุญาตแล้วให้จัดการส่งไปตามคำสั่งของกรมราชทัณฑ์ต่อไป

เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดให้ได้รับการปฏิบัติ ดังนี้

(1) เครื่องนุ่งห่มหลับนอน ถ้าผู้ต้องขังไม่สามารถจัดหาให้เด็กได้ก็ให้เรือนจำจ่ายให้ตามสมควรอย่างยิ่งแก่ความจำเป็น

(2) อาหาร ถ้าผู้ต้องขังไม่สามารถจะหาอาหารสำเร็จภายนอกมาให้เด็กรับประทานได้ก็

ให้เรือนจำจ่ายให้ตามสมควรอย่างยิ่งแก่ความจำเป็น

(3) จัดให้กินอยู่หลับนอนภายในเรือนจำต่างหาก ไม่ปะปนกับผู้ต้องขัง เว้นแต่การจัด เช่นนั้นอาจเกิดความเสียหายหรือมีความจำเป็นอย่างสำคัญไม่สามารถทำได้ จึงจัดให้ร่วมกับผู้ต้องขังอื่น หรือผู้ต้องขังที่เด็กติดมา

(4) เด็กนั้นยังเรียนไม่จบชั้นประถมศึกษาและอายุอยู่ในเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ก็จัดให้ได้รับการศึกษาในเรือนจำหรือในโรงเรียนภายนอกเรือนจำต่อไป แล้วแต่จะพิจารณาเห็นสมควร หากเด็กนั้นเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้ว หรืออายุพ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาและอ่านออกเขียนหนังสือไทยได้แล้ว ก็ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดให้เด็กนั้นศึกษาวิชาอาชีพต่อไป จะเป็นภายในหรือภายนอกเรือนจำแล้วแต่จะพิจารณาเห็นสมควร เว้นแต่เด็กที่พ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้วแต่ยังอ่านหนังสือไทยไม่ได้ ผู้บัญชาการเรือนจำจะให้เรียนวิชาสามัญอย่างเดียว หรือเรียนควบกับวิชาชีพไปด้วยก็ได้ เครื่องใช้ในการศึกษาเล่าเรียนนั้น ถ้าผู้ต้องขังไม่สามารถจัดหาให้แก่เด็กได้ ก็ให้เรือนจำจัดหาให้ตามสมควรอย่างยิ่งแก่ความจำเป็น

(5) เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำป่วยไข้ หรือเป็นเด็กอ่อนให้ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร

(6) เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำ เมื่อพ้นการศึกษาโดยเรียนจบชั้นหรืออายุพ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้ว ให้ผู้บัญชาการเรือนจำพยายามจัดหางานให้เด็กได้ทำเป็นอาชีพตามสมควรแก่ความรู้ความสามารถของเด็กนั้น

(7) เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำจะออกไปภายนอกเรือนจำ จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานเรือนจำเสียก่อนจึงจะออกไปได้

เมื่อผู้ต้องขังถึงกำหนดพ้นไปจากเรือนจำ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดการมอบเด็กนั้นให้แก่ผู้ต้องขังทันที ถ้าเด็กนั้นอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของบุคคลหรือสถานที่ใดที่รับมอบไป ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดการแจ้งให้บุคคลหรือสถานที่นั้น นำเด็กมาส่งให้ผู้ต้องขังในวันจะพ้นจากเรือนจำนั้น หรือถ้าเด็กนั้นได้ส่งไปไว้ ณ สถานที่กรมราชทัณฑ์จัดไว้สำหรับการนี้ ก็ให้แจ้งไปยังกรมราชทัณฑ์ก่อนถึงกำหนดวันพ้นจากเรือนจำของผู้ต้องขังไม่น้อยกว่า 1 เดือน เพื่อที่กรมราชทัณฑ์จะได้ส่งเด็กนั้นคืนมาให้ทันกำหนดนั้น

ในเรื่องการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดกรรมมารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เมื่อทางเรือนจำหรือทัณฑสถานรับเด็กซึ่งติดมารดาหรือบิดาเข้ามาไว้ให้จัดการช่วยเหลือ ในเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการรักษาพยาบาลอย่างดี และเมื่อเด็กโตพอที่จะจดจำสิ่งแวดลอมต่างๆ ได้แล้ว ให้รับดำเนินการจัดส่งออกไปให้ญาติ หรือผู้มีใจกุศลหรือสถานสงเคราะห์เด็กในท้องที่ที่เรือนจำหรือทัณฑสถานตั้งอยู่รับไว้อุปการะเลี้ยงดู และเมื่อมีเด็กติดกรรมมารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ห้ามมิให้บันทึกลงสูติบัตรว่าเด็กนั้นคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้เลขทะเบียนของอาคารเรือนจำหรือ ทัณฑสถาน ซึ่งทางสำนักทะเบียนท้องถิ่นเป็นผู้ออกให้ เช่นเดียวกับเลขบ้านโดยทั่วไป และให้จัดการช่วยเหลือในด้านอาหารเครื่องนุ่งห่มตลอดจนรักษาพยาบาลเด็กและมารดาเป็นอย่างดี เมื่อเด็กโตพอที่จะจดจำสิ่งแวดลอมต่างๆ ได้แล้ว ให้รับดำเนินการจัดส่งเด็กออกไปให้ญาติ หรือผู้มีใจกุศล หรือสถานสงเคราะห์เด็กในท้องที่ที่เรือนจำ หรือทัณฑสถานตั้งอยู่รับอุปการะเลี้ยงดู (หนังสือกรมราชทัณฑ์ มท.0903/ว.200 เรื่องการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดกรรมมารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน หรือสถานอบรมและฝึกอาชีพ หรือสถานกักกัน หรือสถานกักขัง)

น่าสังเกตว่ากฎหมายไทยอนุญาตให้เด็กติดผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำได้จนโตมาก ซึ่งอาจเนื่องจากความจำเป็นในสมัยก่อนนั้น หน่วยราชการหรือองค์กรภาคเอกชนที่จะดำเนินการด้านนี้ไม่มีหรือมีไม่มาก หากปล่อยให้เด็กอยู่ภายนอกเรือนจำแบบไร้ญาติขาดมิตรอาจก่อให้เกิดปัญหาทั้งกับเด็กหรือสังคม ในปัจจุบันความจำเป็นดังกล่าวหมดไปแล้วหรือน้อยลง ประเทศต่างๆ มีแนวโน้มที่จะอนุญาตให้เด็กอยู่ในเรือนจำเพียงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น บางประเทศทางตะวันตกอนุญาตให้เพียง 1-2 ปี เพราะเด็กเล็กยังมีความต้องการใกล้ชิดและความอบอุ่นจากมารดา อันเป็นความจำเป็นทางการพัฒนาการของสมองและอารมณ์ รวมถึงความต้องการดื่มน้ำนมมารดาซึ่งในระยะหกเดือนแรกมีภูมิคุ้มกันโรคสำหรับเด็กให้ด้วย ในทางปฏิบัติ ทางราชการของไทยเราก่อนอนุญาตให้เด็กอยู่ในเรือนจำได้เพียงระยะเวลาสั้นๆ แล้วพยายามหาทางให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูภายนอกเรือนจำต่อไปเช่นกัน โดยความร่วมมือของญาติผู้ต้องขัง หน่วยราชการด้วยกันเอง และองค์กรภาคเอกชน

จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 เด็กที่จะอนุญาตให้อยู่ภายในเรือนจำได้ คือ

1. เด็กที่ติดมากับผู้ต้องขัง และเด็กนี้จะต้องมีอายุต่ำกว่า 16 ปี แม้จะมีอายุ 16 ปีบริบูรณ์พอดี ก็จะรับเข้าไว้ในเรือนจำไม่ได้

2. เด็กที่เกิดในเรือนจำ รวมถึงเด็กที่คลอดในโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำในขณะที่มารดาเป็นผู้ต้องขังอยู่ด้วย

ทั้งสองกรณีจะต้องปรากฏว่า ไม่มีผู้ใดจะเลี้ยงดูเด็กนั้น หากมีผู้เลี้ยงดูเด็กนั้นผู้ต้องขังจะขออนุญาตนำเด็กเข้ามาอยู่ในเรือนจำไม่ได้

จุดประสงค์ที่ต้องบัญญัติไว้ดังนี้ ก็เพื่อขจัดความยุ่งยากในการจัดการดูแลเด็กติดแม่ เพราะเด็กมิใช่ผู้ต้องขัง จะนำมาขังหรือปฏิบัติเยี่ยงผู้ต้องขังไม่ได้ ทั้งในเรือนจำก็อาจไม่มีสภาพหรืออาหารที่เหมาะสมแก่ความต้องการและความเจริญเติบโตของเด็ก อีกประการหนึ่งเมื่อเด็กโตขึ้นจำความได้ อาจเกิดปมด้อยที่มีมารดาเป็นผู้ต้องขัง หรือตัวเองถือกำเนิดในคุกตะราง ดังนั้นโดยหลักการแล้ว ไม่ควรเอาตัวเด็กติดผู้ต้องขังไว้ภายในเรือนจำ

แต่บางกรณี ซึ่งผู้ต้องขังนั้นไม่มีญาติพี่น้องเลย กับทั้งไม่มีใครจะรับเลี้ยงดูเด็กนั้น หรือในกรณีที่เป็นเด็กแรกคลอดควรได้รับการเลี้ยงดู ได้ค้ำน้านมและความอบอุ่นจากแม่บ้าง ดังนั้นก็ควรอนุญาตให้ผู้ต้องขังเอาเด็กเช่นว่านั้นอยู่ในเรือนจำได้ ครั้นเมื่อเด็กโตขึ้น คงจะอยู่ในเรือนจำไม่ได้ตลอดไป ต้องนำไปอยู่ภายนอก ก็เป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ จะจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพราะเด็กจะต้องได้รับการศึกษาเมื่อถึงวัยอันสมควรด้วย²⁵

มาตรา 29 บัญญัติว่า “ให้ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยหรือเป็นหญิงมีครรภ์ ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร”

มาตรา 30 บัญญัติว่า “เมื่อแพทย์ผู้ควบคุมการอนามัยของผู้ต้องขังยื่นรายงานแสดงความเห็นว่า ผู้ต้องขังคนใดป่วยเจ็บและถ้าการรักษาพยาบาลอยู่ในเรือนจำจะไม่ทุเลาดีขึ้น อธิบดีจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังคนนั้นไปรักษาตัวในสถานที่อื่นใดนอกเรือนจำ โดยมีเงื่อนไขอย่างใดแล้วแต่จะเห็นสมควรได้”

²⁵วิสัย พุกกะวัน, คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์อักษร, 2527), หน้า 92.

ในกรณีดังกล่าวมาในวรรคก่อนมิให้ถือว่าผู้ต้องขังนั้นพ้นจากการคุมขัง และถ้าผู้ต้องขังไปเสียจากสถานที่ซึ่งได้รับอนุญาตให้ไปอยู่รักษาตัว ให้ถือว่ามีความผิดฐานหลบหนีการควบคุม”

การรักษายาบาลผู้ต้องขังป่วย เพราะเรือนจำหรือกล่าวโดยส่วนรวมคือกรมราชทัณฑ์ ในส่วนของผู้ต้องขังป่วย ประเภทหญิงตั้งครรภ์หรือมีลูกอ่อน มีวิธีการปฏิบัติที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้เป็นพิเศษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ

1. หญิงซึ่งคลอดบุตรยังไม่ถึง 1 เดือนหรือมีครรภ์ตั้งแต่เจ็ดเดือนขึ้นไป ถ้าถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ศาลมีอำนาจสั่งให้ดูแลการบังคับโทษจำคุกไว้ก่อน จนกว่าหญิงนั้นจะคลอดบุตรแล้ว 1 เดือนขึ้นไป แต่ศาลจะไม่สั่งทุเลาก็ได้ (มาตรา 246)

2. หญิงมีครรภ์อยู่ ถ้าต้องโทษประหารชีวิตจะต้องรอให้คลอดบุตรเสียก่อนจึงจะประหารชีวิตได้ (มาตรา 247) ทั้งนี้ เพราะเด็กในครรภ์มิได้เป็นผู้กระทำผิดด้วย จึงไม่สมควรจะได้รับผลแห่งการกระทำผิดนั้น

ข้อที่น่าสังเกตคือ การคุมขังผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์หรือเพิ่งคลอด และอยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี กฎหมายมิได้วางแนวทางปฏิบัติเอาไว้ คงปล่อยให้เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนหรือของศาลที่จะให้ประกันตัวไป ซึ่งแท้จริงก็เป็นเรื่องที่ไม่ยุ่งยาก แต่ประการใดหน้าที่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะช่วยให้คำแนะนำแก่ผู้ต้องขังหรือผู้เกี่ยวข้องไปดำเนินการตามสิทธิที่ผู้ต้องขังตั้งครรภ์พึงได้รับการพิจารณา

อย่างไรก็ตาม หากมีผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์เข้ามาอยู่ในเรือนจำ เป็นนโยบายของกรมราชทัณฑ์ที่จะพยายามมิให้ผู้ต้องขังคลอดบุตรภายในเรือนจำ เพื่อมิให้เกิดปมด้อยแก่เด็กเมื่อเติบโตขึ้น นอกจากนี้การคลอดในเรือนจำที่ขาดแคลนทั้งอุปกรณ์และบุคลากร เป็นเรื่องที่อาจไม่ปลอดภัยแก่แม่และเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความปลอดภัยต่อเด็ก เพราะการคลอดอาจมีปัญหาและอุปกรณ์ที่จะช่วยเด็กมีไม่เพียงพอ หากเกิดอันตรายแก่เด็กถึงตายหรือพิการ โดยเฉพาะหากพิการก็จะเป็นบาปอย่างยิ่งแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย กรมราชทัณฑ์จึงมีนโยบายอนุญาตให้ผู้ต้องขังไปคลอดบุตรนอกเรือนจำได้ ในกรณีที่ไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ เด็กจำเป็นต้องคลอดในเรือนจำ ก็หลีกเลี่ยงที่จะระบุลงในสูติบัตรว่าคลอดในเรือนจำ แต่ให้ลงเลขที่ของสถานที่ เช่นเดียวกับเลขที่บ้านโดยทั่วไป

ในเรื่องการอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตรนอกเรือนจำ มีระเบียบดังนี้

1. เมื่อปรากฏว่าผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ให้เรือนจำขออนุญาตนำตัวผู้ต้องขังผู้นั้นออกไปทำการฝากครรภ์ ณ โรงพยาบาลหรือสถานอนามัยในท้องที่ที่เรือนจำตั้งอยู่ พร้อมกับขอทราบวันกำหนดคลอดจากนายแพทย์ผู้ตรวจ แล้วรายงานกรมฯ พร้อมกับขออนุญาตให้ออกไปคลอดบุตร ณ สถานที่ดังกล่าวไปพร้อมกันด้วย

2. เมื่อครบกำหนดคลอดตามที่แพทย์กำหนด หรือเห็นว่ามีอาการใกล้จะคลอดให้นำตัวไปทำการคลอด ณ โรงพยาบาล หรือสถานอนามัยที่ได้รับฝากครรภ์นั้น ถ้าไม่มีความจำเป็นจริงๆ แล้ว ห้ามมิให้อนุญาตให้ไปทำการคลอดที่สถานที่อื่น

3. เมื่อคลอดบุตรแล้ว ให้ผู้ต้องขังหญิงผู้คลอดอยู่รักษาตัวต่อไปภายหลังการคลอดได้ไม่เกิน 7 วัน รับตัวกลับเรือนจำเมื่อใดรายงานให้กรมฯ ทราบ หากจำเป็นต้องพักรักษาตัวนานกว่านี้ให้เสนอความเห็นของแพทย์ผู้ทำการคลอด รายงานขออนุญาตกรมฯ อีกครั้ง (หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ 102/2502 ลงวันที่ 11 กันยายน 2502 ออกโดยระเบียบกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 6)

ในส่วนของการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำ หรือทัณฑสถานหรือสถานอบรมและฝึกวิชาชีพ หรือสถานกักกัน หรือสถานกักขัง มีหลักปฏิบัติไว้ดังต่อไปนี้ (หนังสือกรมราชทัณฑ์ มท.0903/ว.200)

1. เมื่อทางเรือนจำ หรือทางทัณฑสถานรับเด็กซึ่งติดมารดาหรือบิดาเข้ามาไว้ ให้จัดการช่วยเหลือในเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี และเมื่อเด็กโตพอที่จะจดจำสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้แล้วให้รับดำเนินการจัดส่งออกไปให้ญาติ หรือผู้มีใจกุศลหรือสถาน - สงเคราะห์เด็กในท้องที่ที่เรือนจำหรือทัณฑสถานตั้งอยู่รับไว้อุปการะเลี้ยงดู หากหาผู้มีอุปการะเลี้ยงดูเด็กนั้นเด็กนั้นไม่ได้ก็ให้รายงานกรมฯ ภายในวันที่ 5 ของทุกๆ เดือน และหากไม่มีเด็กติดผู้ต้องขังก็ให้รายงานเช่นเดียวกัน รายงานดังกล่าวให้กรอกรายละเอียดลงในบัญชีแสดงรายการตามตัวอย่างที่ส่งมาพร้อมแล้ว

2. เมื่อมีเด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ห้ามมิให้บันทึกลงสูติบัตรว่าเด็กนั้นคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้เลขทะเบียนของอาคารเรือนจำหรือทัณฑสถาน ซึ่งทางสำนักทะเบียนท้องถิ่นเป็นผู้ออกให้เช่นเดียวกับเลขบ้านโดยทั่วไป และให้จัดการช่วยเหลือในด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนรักษาพยาบาลแก่เด็กและมารดาเป็นอย่างดี เมื่อเด็ก

โตพอที่จะจดจำสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้แล้วให้รับดำเนินการจัดส่งเด็กออกไปให้ให้ญาติ ให้ญาติหรือผู้มีใจกุศล หรือสถานสงเคราะห์เด็กในท้องถิ่นที่เรือนจำหรือทัณฑสถานตั้งอยู่รับไว้อุปการะเลี้ยงดู หากหาผู้มีอุปการะเลี้ยงดูเด็กนั้นเด็กนั้นไม่ได้ก็ให้รายงานกรมฯ โดยวิธีเดียวกัน

กรมราชทัณฑ์มีกฎหมายที่บัญญัติถึงเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดกรรมมารดาไว้โดยตรง ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2499, ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ และระเบียบกรมราชทัณฑ์ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่าเด็กจะอยู่กับผู้ต้องขังได้ต้องมีอายุต่ำกว่า 16 ปีและอยู่ในความดูแลของผู้ต้องขังมาก่อน และไม่มีผู้ใดเลี้ยงดูเด็กนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ถ้าเด็กอายุมากกว่า 16 ปีแต่ไม่เกิน 18 ปี หรือเด็กมีผู้ดูแลอยู่ข้างนอกแต่ตัวเด็กเองต้องการอยู่กับมารดาที่เป็นผู้ต้องขัง ผลจะเป็นอย่างไรนั้น อธิบายได้ดังนี้ ในเรื่องอายุของเด็กนั้น ตามหลักกฎหมายสากลคือ अनुสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็กได้ให้คำนิยามว่า หมายถึง ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ดังนั้นพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2499 จึงไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายสากลในเรื่องอายุ ส่วนอีกกรณีคือ การที่เด็กต้องการอยู่กับมารดาที่เป็นผู้ต้องขังแม้ตนจะมีผู้ดูแลอยู่แล้วนั้น หากพิจารณาจากหลักกฎหมายสากลจะเห็นว่ามีกรยอมรับและรับรองสิทธิในการอยู่อาศัยของเด็ก การให้แม่และลูกได้อยู่ด้วยกันโดยที่รัฐไม่สามารถมาแยกไปได้ และประกอบกับกฎหมายสูงสุดของประเทศไทย คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ยอมรับและคุ้มครองสิทธิดังกล่าวเช่นกัน ดังนั้น ถ้าเด็กต้องการที่จะอยู่กับมารดา กรมราชทัณฑ์จึงต้องจัดให้ตามความเหมาะสม หมายความว่า เด็กและแม่สามารถอยู่ด้วยกันได้ แต่อาจไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยกันตลอด 24 ชั่วโมง เพราะมีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง ที่สำคัญเด็กต้องสามารถใช้สิทธิของเขาได้เสมอโดยปราศจากการขัดขวางจากรัฐ

4.1.3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เมื่อบิดามารดาและบุตรมีสถานะและความสัมพันธ์กันตามกฎหมายแล้ว ต่างก็มีสิทธิและหน้าที่ต่อกันหลายประการ²⁶ เด็กเมื่อเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดาแล้ว ไม่เพียงแต่มี

²⁶ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1562 ถึงมาตรา 1584/1

สิทธิหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรตามธรรมชาติแล้ว ตามกฎหมายยังกำหนดสิทธิหน้าที่ของบิดามารดาไว้ด้วย²⁷

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า “บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตร”

ป.พ.พ.มาตรา 1564 ได้กำหนดหน้าที่นี้ให้แก่บิดามารดาในระหว่างที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์ และจะมีต่อไปหลังจากบุตรบรรลุนิติภาวะ ก็แต่เฉพาะในกรณีที่บุตรนั้นทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้

นอกจากนั้นบิดามารดายังมีหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อีก เช่น หน้าที่เก็บรักษาเงินได้ของบุตร (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1573), หน้าที่จัดการทรัพย์สินของบุตรด้วยความระมัดระวัง (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1571) และหน้าที่ที่จะไม่ทำหนี้โดยไม่ได้รับความยินยอมจากบุตร (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1574)

การอุปการะเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมโดยธรรมชาติของผู้ให้กำเนิด ใครให้กำเนิดทารกใด ย่อมต้องเลี้ยงดูทารกนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป็นเด็กแรกเกิดจนถึงวัยที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ บิดามารดาจึงต้องมีภาระในการเลี้ยงดูมากกว่าเมื่อบุตรเริ่มช่วยเหลือตนเองได้ ในจุดนี้จะเห็นว่าสิทธิในการได้รับการเลี้ยงดูของทารกจะคำนวณเป็น สัดส่วนกับรายได้ของบิดามารดาไม่ได้ เพราะสิทธิโดยธรรมชาติดังกล่าวมาจากข้อเท็จจริงที่อีกฝ่ายเป็นผู้ทำให้เกิดต่างหาก

หน้าที่ของบิดามารดาในข้อนี้ หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะประกอบด้วย การ “อุปการะ” อย่างหนึ่งและ “การเลี้ยงดู” อีกอย่างหนึ่ง เลี้ยงดูคือทำให้เติบโต อันได้แก่ ป้อนข้าวป้อนน้ำ จัดเปลี่ยนเสื้อผ้า จัดที่นอนและให้หยุดยาเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย รวมแล้วคือจัดหาปัจจัยสี่แก่บุตร พร้อมทั้งดูแลเป็นพิเศษแม้บุตรยังเป็นทารกอยู่ การเลี้ยงดูจึงเป็นเรื่องหนักไปทางจับจ่ายใช้สอยเงินตรา ในขณะที่อุปการะนั้นอาจจะเป็นได้ทั้งสองอย่างคือ ใช้เงินอุปการะหรือไม่ได้ให้เงินแต่ให้การอุปการะช่วยเหลือในยามลำบาก เช่น ให้อาบน้ำซักล้าง ให้นั่งนอนให้ทำ เป็นต้น ดังนั้นการอุปการะเลี้ยงดูบุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์จึงมีความหมายถึงดูแลในปัจจัยสี่เพื่อให้บุตรเติบโต และการดูแลอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับร่างกายและอนามัยเช่นว่า จ่ายค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายประจำเดือนในบ้าน

²⁷ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, หลักกฎหมายครอบครัว, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543), หน้า 106.

(นำประปา ไฟฟ้า) ค่าดูแลซ่อมแซมบ้าน ค่าที่พักในการพาครอบครัวไปเที่ยวต่างจังหวัด เหล่านี้เป็นหนี้ที่สามีภรรยาต้องช่วยกันออกค่าใช้จ่ายอยู่ในฐานะที่เป็นหนี้ร่วมตามมาตรา 1490(1) ซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าคือหนี้เกี่ยวกับการจัดการบ้านเรือน และจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว การอุปการะเลี้ยงดู ตลอดถึงการรักษาพยาบาลบุคคลในครอบครัวและการศึกษาของบุตรตามสมควรแก่สภาพ²⁸

บุตรเมื่อตอนแรกที่เกิดกำเนิดมาช่วยตัวเองไม่ได้ กฎหมายมาตรา 1564 จึงกำหนดหน้าที่ให้บิดามารดาจำต้องให้ความอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์ ต่อเมื่อบุตรบรรลุนิติภาวะแล้วบิดามารดาจึงจะหมดหน้าที่นี้ เว้นแต่บุตรที่บรรลุนิติภาวะนั้นจะเป็นคนทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้ บิดามารดาจึงยังคงต้องมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรต่อไปจนกว่าจะหาเลี้ยงตนเองได้ บุตรที่จะมีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาจากบิดามารดานี้จะต้องเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดา การที่บุตรมีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดู และการให้การศึกษาจากบิดามารดานี้มีผลทำให้บุตรเกิดสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลที่กระทำละเมิดเป็นเหตุให้บิดามารดาของตนถึงแก่ความตายตามมาตรา 443 วรรคท้ายได้ เพราะถือว่าบุตรต้องขาดไร้อุปการะตามกฎหมาย ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าบิดามารดาจะได้อุปการะเลี้ยงดูบุตรอยู่หรือไม่ก็ตาม²⁹ แต่บุตรที่มีสิทธิดังกล่าวจะต้องเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดาในขณะที่มีการกระทำละเมิด อย่งไรก็ดี ถ้าเป็นบิดามารดากับบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว หากมีผู้กระทำละเมิดทำให้บิดาหรือมารดาได้รับอันตรายหรือถึงแก่ความตายเป็นเหตุให้บุตรต้องขาดไร้อุปการะตามกฎหมายแล้ว บุตรมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการขาดไร้อุปการะนั้น ตามมาตรา 443 วรรคท้าย โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ตายจะมีฐานะยากดีมีจน

²⁸ไพโรจน์ กัมพูสิริ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2544) หน้า 360-361.

²⁹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 623/2519 (ธานินทร์ กรัยวิเชียร สอน ไชยสุด ศิริ อติโพธิ์) ระหว่างนางสาวจิตรา อิมสุขฯ โจทก์ บริษัท บางกอกเอนเทอเทนเมนต์ จำกัด กับพวก จำเลย

อย่างไรเป็นสิทธิที่ผู้เสียหายจะพึงได้รับชดใช้ตามกฎหมาย³⁰ ทั้งไม่ต้องคำนึงว่าผู้ตายจะต้องเป็นผู้มีรายได้ และรายได้ บุตรได้รับการอุปการะจากผู้ตายจริงแต่อย่างไร³¹

ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรนั้นย่อมเรียกจากบิดามารดาได้ในเมื่อบุตรไม่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหรือได้รับการอุปการะเลี้ยงดูไม่พอแก่อัตภาพ (มาตรา 1598/38)³² โดยบิดาหรือมารดาหรืออัยการตามมาตรา 1562 จะร้องขอค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรหรือขอให้บุตรได้รับการอุปการะเลี้ยงดูโดยประการอื่นก็ได้ (มาตรา 1565) ค่าอุปการะเลี้ยงดูเป็นสิทธิที่บุตรมีอยู่ต่อบิดามารดา เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรอง ดังนั้น หากมีใครมาทำให้ผู้อุปการะเลี้ยงดูตายหรืออยู่ในฐานะที่ไม่อาจอุปการะเลี้ยงดูบุตรได้ บุตรนั้นย่อมมีสิทธิเรียกร้องค่าขาดไร้อุปการะจากผู้มาทำละเมิดต่อบิดามารดาได้ (มาตรา 443 วรรคท้าย)³³

หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นหน้าที่ของชายหญิงที่มีฐานะเป็นบิดามารดา ดังนั้นแม้สามีภรรยาจะแยกกันอยู่ ทั้งร้างกัน หรือแม้ว่าการสมรสจะสิ้นสุดลงโดยการหย่า เป็นโหมชะ หรือโหมชะยะก็ตามทั้งสองฝ่ายยังคงมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรต่อไป นอกจากนี้หากบิดามารดาละเลยต่อหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูจนทำให้บุตรผู้เยาว์ตกอยู่ในอันตรายแก่ชีวิตก็อาจมีความผิดฐานทอดทิ้งเด็กตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 307 ได้

ต่อมาในเรื่องอำนาจปกครองของบิดามารดา อาจให้คำนิยามได้ว่าเป็น “ที่รวมของหน้าที่และสิทธิที่กฎหมายให้แก่บิดามารดาเพื่อพัฒนาร่างกายและจิตใจของผู้เยาว์ ทั้งนี้บิดามารดาจะต้องให้ความรักความอบอุ่นแก่ผู้เยาว์ด้วย”³⁴ หรือ “ที่รวมของสิทธิและหน้าที่ที่กฎหมายให้แก่บิดามารดา

³⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2217/2524 (ทวี กสิยพงศ์ ธาดา วัชรานันท์ พินิจ สงขนันท์) ระหว่างนางกิมฮุ้น นั้ววิเชียรฯ โจทก์ นายพิทักษ์ กิตตินนท์ กับพวก จำเลย

³¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3471/2529 (วิฑูรย์ ตั้งตรงจิตต์ โสภณ รัตนกร ไพรัช วงศ์วัฒนะ) ระหว่างนายสุวัฒน์ จารุศิริวัฒน์ โจทก์ นายเคน กุดคุ้ม กับพวก จำเลย

³² คำพิพากษาศาลฎีกา 1605/2534

³³ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2544) หน้า 361.

³⁴ Raymond LEGAIS, L'autorité parentale, ไพโรจน์ กัมพูสิริ, ผู้แปล, (Repertoire du Notariat defrenois), P.49.

เหนือตัว และทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์เพื่อปกป้องคุ้มครองให้การศึกษา และเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์”³⁵ แต่นิยามที่ดีที่สุด น่าจะเป็นของ ศาสตราจารย์ Thierry Gare โดยท่านให้นิยามว่า “อำนาจปกครอง คือ ที่รวมของสิทธิและหน้าที่ที่กฎหมายให้แก่บิดามารดาเพื่อปกป้องคุ้มครองบุตรผู้เยาว์”³⁶

จากนิยามข้างต้นมีข้อสังเกตว่า ลักษณะร่วมกันประการแรกที่เราเห็นได้อย่างเด่นชัดก็คือ อำนาจปกครอง เป็นเรื่องสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาต่อบุตรผู้เยาว์ คือทั้งฝ่ายบิดามารดาและฝ่ายบุตรต่างก็มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้อีกฝ่ายกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการบางสิ่งบางอย่างในเวลาเดียวกันตนก็มีหน้าที่ต่อฝ่ายแรกเช่นเดียวกัน การใช้อำนาจปกครองของบิดามารดาจึงเป็นทั้งการใช้สิทธิตามที่กฎหมายมอบให้ในเวลาเดียวกันตนเองก็ต้องทำหน้าที่ในฐานะดังกล่าว เนื่องจากสิทธิกับหน้าที่เป็นของคู่กัน บิดามารดาจะใช้สิทธิเพื่อปกครองบุตรอย่างเกินส่วนไม่ได้ หรือจะใช้สิทธิเพื่อสนองความต้องการส่วนตัว หรือเพื่อให้บุตรดำเนินชีวิตตรงตามที่ตนเองต้องการไปหมดไม่ได้เช่นกัน สิทธิและหน้าที่ต่อกันนี้ในบางกรณีก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวโดยถือว่าเป็นหน้าที่หรือเป็นสิทธิเอกเทศของแต่ละฝ่าย ในบางกรณีก็เป็นเรื่องสิทธิหน้าที่ที่ร่วมกัน ข้อสังเกตประการต่อมาก็คือ อำนาจปกครองเป็นอำนาจที่ยึดอยู่กับฐานะความเป็นบิดามารดาของบุตร ถือเอาความสัมพันธ์ทางสายโลหิตระหว่างบุพการีกับ ผู้สืบสันดานเป็นหลักของการใช้อำนาจปกครองโดยเห็นว่าบุตรยังเป็น ผู้เยาว์อ่อนแอ และด้อย ประสพการ ณ์จึงควรได้รับการคุ้มครองจากผู้ให้กำเนิดโดยกลไกของกฎหมายกำหนดให้ฝ่ายหลังนี้เป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง ทำนองเดียวกันกับกฎหมายต้องการคุ้มครองคนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริต หรือคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นเอง กลไกนี้รัฐเป็นผู้สร้างขึ้นมาเพื่อแบ่งเบาภาระของตนเองในการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กในประเทศโดยสร้างอำนาจปกครองให้แก่บิดามารดาได้ใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองและพัฒนาเด็ก ด้วยเหตุที่รัฐเป็นที่กำหนดกลไกดังกล่าวเพื่อสมาชิกในประเทศ อำนาจปกครองจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงจะสละ จำกัด โอน เลิก หรือตกลงเป็นอย่างอื่นนอกจากที่ตัวบทกำหนดไว้ไม่ได้ ข้อสังเกตประการสุดท้ายมาจากการที่อำนาจปกครองเป็นมาตรการคุ้มครองบุคคลในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์ ไม่ได้มีอยู่ตลอดไป ด้วยเหตุนี้เมื่อใดก็ตามที่ผู้เยาว์บรรลุนิติ

³⁵ Jacqueline RUBELLIN-DEVICHI, Droit de la famille, ไพโรจน์ กัมพูศิริ, ผู้แปล, (Dalloz, 1999), P.613.

³⁶ Thierry GARE, Droit des personnes et de la famille, ไพโรจน์ กัมพูศิริ, ผู้แปล, (Montchrestien, Focus Droit, 1988), P.45.

ภาวะไม่ว่าจะด้วยอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ หรือด้วยการสมรสก็ตามอำนาจปกครองของบิดามารดา ย่อมสิ้นสุดลง อำนาจปกครองจึงมีระยะเวลาจำกัดเท่ากับระยะเวลาที่ผู้เยาว์ยังไม่บรรลุนิติ ภาวะนั้นเอง

สิทธิหน้าที่แยกเป็นอำนาจปกครองและความปกครอง จึงต้องทราบว่าอำนาจใดเป็นของ บุคคลใด ดังนั้นจึงต้องศึกษาคำว่า “ผู้ใช้อำนาจปกครอง” และคำว่า “ผู้ปกครอง” ให้เห็นโดยชัดเจน ดังนี้

“ผู้ใช้อำนาจปกครอง” หมายถึง บิดามารดาของผู้เยาว์ เนื่องจากตามประมวลกฎหมาย แห่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดา มารดา

ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตร ทำโทษตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน ให้บุตรทำการงานตามสมควรแก่ฐานะานุรูป เรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วย กฎหมาย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ที่จะใช้อำนาจเหล่านี้ได้ก็คือบิดามารดานั่นเอง มีข้อสังเกตว่าการมี อำนาจปกครองของบิดามารดาต่อบุตรนั้น ถือว่าเป็นความพิเศษในทางกฎหมายครอบครัว บิดา มารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในขณะที่เป็นสามีภรรยาด้วยกันอยู่จะสละสิทธิในการมีอำนาจปกครองให้แก่ฝ่าย ใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ หรือโอนอำนาจปกครองให้แก่บุคคลอื่นก็ไม่ได้³⁷ แต่ในบางกรณีก็อาจมอบอำนาจ ให้บุคคลอื่นฟ้องคดีแทน³⁸ บิดาหรือมารดาจะไม่มีอำนาจปกครองก็เพราะถูกถอนอำนาจปกครอง เท่านั้น³⁹ หรือมีเจตนาเมื่อหย่าขาดจากกันทำความตกลงเป็นหนังสือให้อำนาจปกครองตกอยู่แก่ฝ่าย ใดก็ต้องเป็นไปตามนั้น เมื่อจดทะเบียนหย่ากันแล้ว ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมมีอำนาจปกครองแต่ฝ่าย เดียวและไม่อาจตั้งให้เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรได้อีก⁴⁰

³⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2076/2479

³⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 660/2495

³⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1582

⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520, 1566(6) และคำพิพากษาศาลฎีกาที่

“ผู้ปกครอง” หมายถึง บุคคลที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับผู้เยาว์ ในกรณีผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา เนื่องจากบิดามารดาถึงแก่กรรม หรือบิดามารดาไม่สามารถจะใช้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ได้ เพราะบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองแล้ว

กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ให้บิดามารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองใช้อำนาจปกครองบุตรอย่างเหมาะสม และใช้อำนาจปกครองไปในทางที่สมบูรณ์อีกด้วย เมื่อกฎหมายได้กำหนดให้บิดามารดามีสิทธิใช้อำนาจปกครองเพื่อที่จะปกครอง และอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปแล้ว กฎหมายย่อมกำหนดหน้าที่ให้บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตร คือ หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งอันดับแรก นับแต่บุตรเริ่มมีสภาพบุคคลตามมาตรา 15 หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเริ่มแต่หน้าที่ให้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวบิดามารดาจะหลีกเลี่ยงเสียมิได้ หากหลีกเลี่ยงหน้าที่ดังกล่าวอาจมีความผิดทางอาญาได้ เช่น การละเว้นให้อาหารบุตรอันเป็นหน้าที่ของบิดามารดาถือเป็นการกระทำ หากบุตรตายถือเป็นการฆ่าบุตรโดยเจตนา (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสี่) หรือกรณีบิดามารดาไม่เลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์อาจมีความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 307) คือ “ผู้ใดมีหน้าที่ที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้เพราะอายุ ฯลฯ ทอดทิ้งผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้นั้นเสียโดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ฯลฯ” จากบทบัญญัติดังกล่าวที่ยกเป็นตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายให้ความสำคัญแก่หน้าที่นี้เป็นอย่างยิ่ง สำหรับหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูนี้มีเฉพาะแต่บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น ส่วนบุตรนอกกฎหมายนั้นบิดาย่อมไม่มีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดู หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรนั้นเป็นหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้โดยชัดแจ้ง

หน้าที่ของบิดามารดาในการอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์โดยทั่วไป หมายถึง การจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการรักษาพยาบาลรวมทั้งให้เงินทองไว้ใช้สอยตามสมควร นอกจากนี้ยังรวมถึงหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองบุตรทั้งทางร่างกายและจิตใจ (Physical and mental protection) ด้วย การที่บิดามารดาทอดทิ้งไม่ดูแลบุตร บิดามารดาย่อมมีความผิดฐานทอดทิ้งเด็กตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 306 และ 307 บิดามารดามีอำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ตามมาตรา 1566 กฎหมายจึงกำหนดสิทธิแก่บิดามารดาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองบุตรทางหนึ่ง เช่น สิทธิในการกำหนดที่อยู่อาศัยบุตรหรือสิทธิที่จะทำโทษบุตรตามสมควรเพื่อว่ากล่าว

ตั้งสอน ฯลฯ ส่วนสิทธิอีกทางหนึ่งได้แก่ สิทธิที่มีมาในทางศีลธรรม คือ สิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุตร เป็นต้น เมื่อกฎหมายได้กำหนดสิทธิให้บิดามารดาแล้ว กฎหมายยังได้กำหนดหน้าที่ที่บิดามารดาพึงมีต่อบุตร เพื่อเป็นหลักประกันได้ว่าผู้เยาว์จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาตลอดจนได้รับความคุ้มครองทั้งในด้านส่วนตัวและทรัพย์สินจนเติบโตใหญ่พอที่จะดูแลตนเองได้ต่อไป⁴¹

ในด้านหน้าที่ของบิดามารดาที่จะต้องให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรผู้เยาว์นั้น กฎหมายถือว่าบิดามารดามีหน้าที่ทางศีลธรรมและสังคม (Moral and social duty) ที่จะต้องให้การศึกษาแก่บุตรด้วย⁴²

นอกเหนือจากหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์ตามกฎหมายแล้ว ผู้ใช้อำนาจปกครองยังมีหน้าที่ให้การศึกษาบุตรผู้เยาว์อีกด้วย ในเรื่องการศึกษาที่เช่นกัน เป็นหน้าที่ควบคู่กับหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตร เมื่ออุปการะเลี้ยงดูบุตรมาจนอายุพอสมควรแล้ว บิดามารดามีหน้าที่ให้การศึกษาแก่บุตรคือให้บุตรเข้าโรงเรียนเพื่อศึกษาหาวิชาอันเป็นเครื่องมือในการดำรงชีพเมื่อเติบโตต่อไปในภายหน้า ซึ่งหากบิดามารดาไม่ทำหน้าที่ดังกล่าว คือไม่ให้การศึกษาแก่บุตร บิดามารดาอาจมีความผิดตามพรบ. ประถมศึกษา พ.ศ. 2478 ซึ่งรัฐเห็นความสำคัญของการศึกษาเด็กเป็นอย่างมาก จึงออกกฎหมายบังคับบิดามารดาให้นำบุตรเข้าโรงเรียน หากบิดามารดาฝ่าฝืนต้องรับโทษทางอาญาด้วย (พรบ. ประถมศึกษา พ.ศ. 2478 มาตรา 51)⁴³

⁴¹เพชร จารุสกุล, “สิทธิหน้าที่ระหว่างบิดามารดา กับบุตรและความปกครอง”, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา กฎหมายแพ่ง 3: ครอบครัว – มรดก, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2534), หน้า 300-303.

⁴²ประสพสุข บุญเดช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นิติบรรณาการ, 2538), หน้า 540-542.

โดยสรุป อำนาจปกครองของบิดามารดามีรากฐานมาจากความจำเป็นทางธรรมชาติที่บิดามารดาผู้ให้กำเนิดจำเป็นต้องปกป้องคุ้มครองบุตรผู้เยาว์ เป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ที่มุ่งให้เกิดความผาสุกและประโยชน์แก่บุตร⁴⁴ และปกป้องบุคคลภายนอกให้พ้นจากการทำละเมิดของผู้เยาว์ อำนาจปกครองเป็นภารกิจที่มีระยะเวลาจำกัดคือตลอดเวลาที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์เท่านั้น ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องมีความยืดหยุ่นในการใช้ระหว่างเด็กทารกกับบุตรที่มีอายุ 19 ปี สุดท้ายเนื่องจากบิดามารดาอาจถูกถอนอำนาจปกครองได้ตลอดเวลาหากละเลยต่อหน้าที่หรือประพฤติตนไม่สมควร มิใช่อำนาจผูกขาดเพราะบิดาหรือมารดาฝ่ายที่มีได้ใช้อำนาจปกครองหรือปู่ย่าตายายยังมีสิทธิติดต่อบุตรได้⁴⁵

มีข้อยกเว้นที่การอุปการะเลี้ยงดูบุตรจะต้องดำเนินต่อไปภายหลังที่บุตรบรรลุนิติภาวะ ถ้าบุตรนั้นทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้ (มาตรา 1564 วรรคท้าย) ซึ่งเป็นข้อยกเว้นที่มีเหตุผลสมควรอย่างยิ่ง ทุพพลภาพหมายถึงร่างกายหรือสติปัญญาไม่อยู่ในสภาพปกติ เช่น ตาบอด แขนขาขาด หรือปัญญาอ่อน แต่บุตรบรรลุนิติภาวะที่ทุพพลภาพนี้หากเลี้ยงตนเองได้ย่อมไม่มีสิทธิจะร้องขอค่าอุปการะเลี้ยงดู บุตรเหล่านี้จะมีสิทธิที่ต่อเมื่ออาการทุพพลภาพส่งผลให้ตนเองตกอยู่ในสภาพไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองได้⁴⁶

โดยหลักแล้ว หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรนี้สิ้นสุดลงพร้อมกับการใช้อำนาจปกครอง คือเมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ โดยกฎหมายเห็นว่าในวัยที่บรรลุนิติภาวะมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ บุตรนั้นจะสำเร็จการศึกษา และทำงานประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้ แต่ข้อเท็จจริงในประเทศไทยนั้นปรากฏว่าในกลุ่มผู้เยาว์ที่ศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยนั้น มักจะสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี

⁴³เพชร จารุสกุล, “สิทธิหน้าที่ระหว่างบิดามารดากับบุตรและความปกครอง”, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา กฎหมายแพ่ง 3: ครอบครัว – มรดก, (กรุงเทพฯ: , โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ครั้งที่ 1, 2534) หน้า 309.

⁴⁴Gerard CORNU, “La famille”, Droit civil, (edition Montchrestien, 1998), P.127-135.

⁴⁵ไพโรจน์ กัมพูสิริ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2544), หน้า 331-333.

⁴⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 361-362.

เมื่ออายุ 20 ปี หรือเกินกว่านั้นไปอีกสองปี มีนักศึกษาเป็นจำนวนน้อยมากที่จะได้งานทำตั้งแต่อายุ 20 ปี ดังนั้นหากถือด้วยทศโดยเคร่งครัดอาจเกิดปัญหาแก่เยาวชนเหล่านี้ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติให้บิดามารดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตร เมื่อกฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ย่อมหมายความว่า สิ่งนั้นเป็นกิจที่ต้องกระทำ ด้วยเหตุนี้ การที่ผู้ต้องขังหญิงต้องการให้ลูกของตนมาอยู่ด้วย หรือเด็กต้องการที่จะอยู่กับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดา ก็สามารถกระทำได้ โดยอาศัยหลักกฎหมายสากล รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เป็นหลัก และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องหน้าที่ของบิดามารดาเป็นเหตุผลสนับสนุน

4.1.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การทูลเกล้าฯ บังคับโทษมี 2 กรณี คือ การทูลเกล้าฯ บังคับโทษจำคุก และการทูลเกล้าฯ บังคับโทษประหารชีวิต

การทูลเกล้าฯ บังคับโทษจำคุก

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 บัญญัติไว้ว่า “ศาลมีอำนาจทูลเกล้าฯ บังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทูลเกล้าฯ จะหมดไป ในกรณีต่อไปนี้

- (1).....
- (2).....
- (3) ถ้าจำเลยมีครรภ์ตั้งแต่เจ็ดเดือนขึ้นไป
- (4).....

ในระหว่างทูลเกล้าฯ บังคับอยู่นั้น ให้ศาลสั่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ จัดให้บุคคลดังกล่าวแล้วอยู่ในความควบคุมในสถานที่อันควร”

เหตุแห่งการทูลเกล้าฯ บังคับโทษจำคุกมีลักษณะ 3 ประการ คือ

ประการแรก เป็นเหตุของความไม่รู้ผิดชอบของจำเลยที่วิกลจริต ซึ่งเป็นการวิกลจริตหลังศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด

ประการที่สอง เป็นเหตุที่จะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตของจำเลยผู้ต้องโทษจำคุก เช่น อาจเป็นโรคประจำตัวร้ายแรง เป็นต้น

ประการสุดท้าย เป็นเหตุของการที่หญิงมีครรภ์ใกล้คลอดหรือคลอดแล้วยังไม่ถึงเดือน ซึ่งในระยะดังกล่าวมีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลเพื่อบุตรที่จะเกิดมา หรือเพื่อพักผ่อนหรือดูแลบุตรซึ่งเพิ่งเกิด จึงมีความจำเป็นต้องทุเลาการบังคับโทษจำคุก

ในระหว่างการทุเลาการบังคับนี้ กฎหมายให้ศาลสั่งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ จัดให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความควบคุมในสถานที่ที่เหมาะสม

การทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนตามมาตรา ๒๓ ศาลจะทุเลาการบังคับก่อนหรือภายหลังการบังคับคดีก็ได้ ซึ่งหมายความว่าศาลมีอำนาจที่จะยังไม่ออกหมายจำคุกเมื่อมีเหตุดังกล่าว หรือเมื่อได้ออกหมายจำคุกไปแล้ว ก็มีอำนาจที่จะสั่งเปลี่ยนแปลงได้^{๔๗}

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1144/2480 จำเลยต้องคำพิพากษาให้ปรับ แต่จำต้องแทนโดยไม่มีเงินเสียค่าปรับ จำเลยเป็นหญิงมีครรภ์แก่ ศาลจึงสั่งให้ทุเลาการลงโทษจำคุกไว้ โดยมอบตัวจำเลยให้อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง ดังนี้ ศาลย่อมนับระยะเวลาที่ต้องควบคุมดังกล่าวเข้ารวมกับที่ต้องคุมขังในชั้นสอบสวนเป็นระยะเวลาได้โทษแทนค่าปรับได้

การทุเลาการบังคับโทษประหารชีวิต

มาตรา 247 “คดีที่จำเลยต้องโทษประหารชีวิต ห้ามมิให้บังคับตามคำพิพากษาจนกว่าจะได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยอภัยโทษแล้ว

หญิงใดจะต้องประหารชีวิตถ้ามีครรภ์อยู่ ให้รอไว้จนคลอดบุตรเสียก่อนแล้วจึงให้ประหารชีวิต

การประหารชีวิตให้ประหาร ณ ตำบลและเวลาที่เจ้าหน้าที่ในการนั้นจะเห็นสมควร”

เหตุที่จะทุเลาการบังคับโทษประหารชีวิตมี 3 ประการ ดังนี้

1. เหตุขอพระราชทานอภัยโทษซึ่งต้องรอการประหารชีวิตไว้จนกว่าจะพ้นกำหนดหกสิบ

⁴⁷ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพฯ: , โรงพิมพ์เมื่อดิสารพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่ 5), หน้า 345.

วันนับแต่วันที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถวายเรื่องราวและคำแนะนำขึ้นไปนั้น แต่ถ้าทรงยกเรื่องราวขึ้นเสีย ก็ให้จัดการประหารชีวิตไปก่อนกำหนดได้

2. เหตุวิกลจริตหลังจากที่มีคำพิพากษาให้ประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหายจากวิกลจริต

ในระหว่างที่รอการประหารชีวิตสามารถส่งผู้วิกลจริตไปรักษาที่สถานพยาบาลโรคจิตได้ ในกรณีที่ผู้นั้นหายจากวิกลจริตหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว 1 ปี ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต

3. เหตุที่เป็นหญิงมีครรภ์ ให้รอการประหารชีวิตไว้จนกว่าจะคลอด เมื่อคลอดแล้วจึงนำไปประหารชีวิต

การบังคับโทษประหารชีวิตนั้นโดยหลักแล้วจะบังคับทันทีไม่ได้ แม้ว่าคดีจะถึงที่สุดแล้วก็ตามจะต้องดำเนินขอพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 262 ซึ่งในระหว่างนั้น ก็ให้ทุเลาการบังคับโทษประหารชีวิตไว้ก่อน นอกจากนี้ยังมีเหตุอื่นที่จะทุเลาการประหารชีวิตไว้ ตามมาตรา 247 และ 248

หญิงที่ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตถ้ามีครรภ์อยู่ ต้องรอไว้จนคลอดบุตรเสียก่อนแล้วจึงจะบังคับตามคำพิพากษาได้⁴⁸

คำพิพากษาฎีกาที่ 1092/2482 ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 246 ศาลจะทุเลาการบังคับก่อนหรือภายหลังบังคับคดีก็ได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เรื่องการทุเลาการบังคับโทษที่ให้ศาลมีอำนาจ ทุเลาการบังคับโทษจำคุกจนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไปในกรณีจำเลยมีครรภ์ตั้งแต่เจ็ดเดือนขึ้นไป เรื่องนี้มีกฎหมายสิทธิมนุษยชนเข้ามาเกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่ากฎหมายไทยได้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน และสุขภาพของแม่และลูกในครรภ์ด้วย นอกจากนี้มีนักกฎหมายหลายท่านยังมีความคิดว่าในตัวเองไม่ควรกำหนดระยะเวลาตั้งครรภ์ไว้เจ็ดเดือน แต่ควรบัญญัติให้คุ้มครองไปถึงระยะตั้งแต่ครรภ์อ่อนๆด้วย คือตั้งแต่หนึ่งเดือนขึ้นไป เพราะเหตุผลทางการแพทย์ที่ว่าสุขภาพกายและสุขภาพจิตของมารดามีผลโดยตรงต่อทารกที่อยู่ในครรภ์ ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ของเด็กนั่นเอง

⁴⁸ คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพฯ: , โรงพิมพ์เม็ดสีการพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่ 5), หน้า 346.

4.2 กฎหมายต่างประเทศ

4.2.1 กฎหมายของประเทศญี่ปุ่น

กฎหมายราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น มาตรา 12 นั้นโดยปกติผู้ต้องขังหญิงที่เข้ามาในเรือนจำจะไม่ได้รับอนุญาตให้นำลูกของเธอเข้ามาด้วย เว้นแต่มีเหตุจำเป็นคือไม่มีบุคคลภายนอกที่เหมาะสมจะดูแลเด็กได้ ในกรณีนี้ผู้ดูแลต้องรายงานต่อรัฐบาล และเด็กจะได้รับการดูแลจากหน่วยงานของรัฐ กรณีไม่มีผู้เหมาะสมดูแลเด็ก ผู้ต้องขังหญิงอาจได้รับอนุญาตให้นำลูกเข้ามาอยู่ในเรือนจำได้ไม่เกินระยะเวลา 1 ปีหรือมีเหตุที่ไม่สมควรอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำเกิดขึ้น ผู้ต้องขังหญิงจะถูกส่งไปที่ “บ้านนำทางหญิง” (The Women’s Guidance Home) และจากการประชุมว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษหญิงมีผลสรุปซึ่งถือเป็นแนวทางปฏิบัติว่า ผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ให้ส่งไปโรงพยาบาลไม่ให้ส่งไปเรือนจำเพื่อที่ผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์จะไม่ต้องเจ็บปวด หรือทรมานกับสภาพแวดล้อมในเรือนจำ และการแจ้งเกิดให้บันทึกในสูติบัตรว่าเกิดสถานที่อื่นที่มีไข้เรือนจำ และเมื่อผู้ต้องขังหญิงคลอดบุตรแล้วสามารถที่จะอยู่กับลูกได้ไม่ใช่แต่เฉพาะช่วงที่เด็กกินนมเท่านั้น แต่ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้อยู่กับลูกได้เป็นเวลา 1 ปี หลังจากนั้นถ้าไม่มีผู้ดูแลบุตรของผู้ต้องขังหญิง ก็จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐเข้ามาดูแลต่อไป

กฎหมายแพ่งของประเทศญี่ปุ่นได้ให้คำนิยามความหมายของเด็กไว้ว่า “เด็ก” หมายถึงบุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปี และได้กำหนดสิทธิหน้าที่ของบิดามารดา และบุตรไว้ว่า บิดามารดาและบุตรต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บิดามารดามีอำนาจดูแลบุตรทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางทรัพย์สิน บิดามารดาต้องปกป้องบุตร บิดามารดามีหน้าที่ให้การศึกษาแก่บุตร ให้ที่พักอาศัย และเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ในเรื่องครอบครัว จะมีคณะกรรมการครอบครัว (The family council) ประกอบด้วยบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกไม่น้อยกว่า 3 คนคอยไกล่เกลี่ยหรือพิจารณาตัดสินข้อพิพาทนั้น และถ้ากรณีไม่พอใจคำตัดสิน ก็สามารถยื่นฟ้องต่อศาลได้

ในเรื่องการใช้อำนาจปกครองของบิดามารดาในกฎหมายครอบครัวของประเทศญี่ปุ่น การใช้อำนาจปกครองจะต้องเป็นไปเพื่อความผาสุกและประโยชน์ของบุตร โดยหลักบิดาและมารดาเป็นผู้ใช้ร่วมกัน ยกเว้นจะมีเหตุทำให้อีกฝ่ายไม่สามารถใช้อำนาจปกครองได้ก็ให้ฝ่ายหลังนี้เป็นผู้ใช้แต่ผู้เดียว ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิและหน้าที่ในการกำหนดที่อยู่ ตลอดจนให้การศึกษาแก่

บุตรผู้เยาว์สามารถลงโทษบุตรได้ตามสมควร และยังมีสิทธิร้องขอให้ศาลครอบครัวมีคำสั่งให้บุตรของตนไปอยู่ในสถานพินิจเยาวชนได้ (มาตรา 822) ให้ความยินยอมแก่บุตรที่ทำงานประกอบอาชีพ (มาตรา 823) นอกจากนี้ผู้ใช้อำนาจปกครองยังมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์อีกด้วย (มาตรา 824) และบิดามารดาอาจถูกศาลถอนอำนาจปกครองได้หากประพฤติตนไม่สมควร เช่นทำร้ายบุตร ดิดการพนัน หรือสุราเมามายเป็นอาชญากรรมมีผลกระทบต่อสวัสดิภาพและอนาคตของบุตร (มาตรา 834) นอกจากนี้ในกรณีที่บิดามารดาหย่าขาดจากกันหรือกรณีบุตรนอกสมรส ตามกฎหมายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้นจะต้องเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง คือ จะมีการใช้อำนาจปกครองร่วมกันไม่ได้ แต่ศาลมีอำนาจที่จะถอนอำนาจปกครองและสั่งให้ญาติพี่น้องอื่นของผู้เยาว์เป็นผู้ปกครองร่วมกัน หากมีเหตุที่ศาลจะถอนอำนาจปกครองเพื่อความผาสุกและประโยชน์ของบุตร (มาตรา 819 วรรค 6) สุดท้ายเมื่อเหตุให้ถอนอำนาจปกครองข้างต้นสิ้นไป ศาลจะสั่งให้มีอำนาจปกครองดั้งเดิมก็ได้ (มาตรา 836)

ที่น่าสนใจก็คือ บิดามารดาอาจร้องขอ สละอำนาจปกครองต่อศาลได้ในกรณีที่มีเหตุอันจำเป็นทำให้ไม่สามารถใช้อำนาจปกครองหรือจัดการทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ได้ (มาตรา 837) เช่น บิดาถูกเรียกตัวไปประจำการในสนามรบหรือมารดาผู้ใช้อำนาจปกครองสมรสใหม่ และต้องติดตามสามีไปทำงานในต่างประเทศ เป็นต้น ศาลจะมีคำพิพากษาตามคำร้องขอก็แต่เฉพาะในกรณีที่มีเหตุอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งหากไม่มีคำพิพากษาให้สละอำนาจปกครองได้แล้ว บุตรจะได้รับผลร้ายมากกว่า เมื่อมีคำพิพากษาเช่นนั้นแล้วก็สามารถตั้งผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองมาทำหน้าที่แทนต่อไปได้⁴⁹

4.2.2 กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย)

แคลิฟอร์เนีย (California) เป็นรัฐหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งแปซิฟิกของสหรัฐอเมริกา ครอบคลุมพื้นที่รวมถึง 411,047 ตารางกิโลเมตร หรือใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ โดยมีเมืองหลวงชื่อ Sacramento มลรัฐแคลิฟอร์เนียได้เข้าสู่ความเป็นมลรัฐ เมื่อวันที่ 9 กันยายน ค.ศ.1850

⁴⁹ไพโรจน์ กัมพูสิริ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2544), หน้า 340-341.

โดยเป็นอันดับที่ 31 ในประเทศสหรัฐอเมริกา และมีรัฐบาลท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจปกครองรัฐโดยอิสระเช่นเดียวกับมลรัฐอื่นๆ

แคลิฟอร์เนียแม้ว่าจะมีฐานะเป็นเพียงมลรัฐหนึ่งในจำนวนมากมายของสหรัฐอเมริกาเท่านั้นก็ตาม แต่ในด้านงานราชทัณฑ์แล้ว แคลิฟอร์เนียถือว่าเป็นมลรัฐที่มีความสำคัญและน่าสนใจกว่าประเทศอื่นๆ เพราะกรมราชทัณฑ์มลรัฐแคลิฟอร์เนียถือได้ว่าเป็นอันดับ 3 ของโลกรองลงมาจากกรมราชทัณฑ์ของสาธารณรัฐประชาชนจีน และกรมราชทัณฑ์ของสหรัฐอเมริกาเท่านั้น โดยในปี ค.ศ.2000 กรมราชทัณฑ์มลรัฐแคลิฟอร์เนียมีจำนวนผู้ต้องขังประมาณ 210,000 คน ดังนั้น การศึกษากฎหมายของมลรัฐแคลิฟอร์เนียจึงถือได้ว่ามีความสำคัญ ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงมลรัฐเท่านั้น⁵⁰

มลรัฐแคลิฟอร์เนียมีเรือนจำหญิง 4 แห่ง คือ California Institution for Women (CIW), Northern California Women's Facility (NCWF), Central California Women's Facility (CCWF) และ Valley State Prison for Women (VSPW) โดยกรมราชทัณฑ์ได้มีการจัดตั้ง Prisoner Mother Facilities ซึ่งเป็นศูนย์ที่ดำเนินการรับผิดชอบเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่มีภาระต้องเลี้ยงดูเด็กอ่อน หรือผู้ต้องขังที่มีเด็กติดครรภ์เข้ามาในเรือนจำ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง หรือช่วยเหลือในกรณีที่ไม่มีญาติหรือผู้รับอุปการะบุตร ปัจจุบันแคลิฟอร์เนียมี Prisoner Mother Facilities ทั้งหมด 6 แห่ง

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง และบุตรตามกฎหมายราชทัณฑ์ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียนั้น ได้มีการจัดตั้งโครงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตร (Mother Infant Program) โครงการนี้ถูกวางรูปแบบให้มารดาอาศัยอยู่กับบุตร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมารดากับบุตรและอนาคตที่ดี แม้จะถูกควบคุมตัวในขณะนั้น ตลอดระยะเวลาของโครงการมารดาและเด็กจะได้มีกิจกรรมร่วมกับเด็กๆ พร้อมกับเป็นการเตรียมกับสู่ชุมชน อาทิเช่น การทำงาน โดยจัดสิ่งแวดล้อมเหมือนบ้านบรรยากาศจะเต็มไปด้วยความอบอุ่น และการให้การดูแลทางสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี ซึ่งในสภาพเช่นนี้ผู้ต้องขังจะเรียนรู้ถึงทักษะในการเลี้ยงดูบุตรที่มีคุณค่า โครงการนี้จะอบนมนมารดาให้เรียนรู้

⁵⁰ มุลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ, (กรุงเทพฯ, กรมราชทัณฑ์, 2541), หน้า 164.

วิธีการว่าควรจะพูดกับบุตรอย่างไร และมีสัมพันธภาพกับเด็กๆอย่างไร รวมถึงการรู้ว่าจะทำอะไร จึงจะฝึกฝนความมีระเบียบวินัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั้งแม่และเด็กจะได้รับการให้คำปรึกษา ส่วนของการเตรียมกลับสู่ชุมชน มารดาจะได้รับข้อมูลด้านการฝึกหัด วิธีการในการสมัครงาน และการดูแลด้านการงาน ในกลุ่มของมารดาที่ในอดีตใช้สารเคมีบางชนิด จะถูกส่งเข้าชั้นเรียนเพื่อให้เกิดความตระหนักถึงอันตรายของการติดยา ทราบถึงข้อเสียของการติดยา รู้ว่าการติดยาจะนำไปสู่การมีนิสัยที่ไม่ดี และชี้ให้เห็นว่าการติดยาได้ทำลายชีวิตของเธอและคนรอบข้างอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะลูกๆของพวกเธอ นอกจากนั้นรัฐได้ช่วยเหลือด้านสวัสดิการอื่นๆ แก่ผู้ต้องขังและครอบครัวด้วย เป็น สวัสดิการที่ภรรยาและบุตร รวมถึงครอบครัวของผู้ต้องขังจะได้รับในขณะที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ ซึ่งจะครอบคลุมสวัสดิการด้านต่างๆ คือ บริการทางการแพทย์สำหรับครอบครัวผู้ต้องขัง เงินทุนช่วยเหลือซึ่งครอบครัวร้องขอผ่านนักสังคมสงเคราะห์ของศูนย์ Reception Center และสวัสดิการสังคมแก่ครอบครัวผู้ต้องขัง (Social Welfare) อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย การศึกษา การมีงานทำ ฯลฯ⁵¹

การเตรียมการ และการปฏิบัติหลังปล่อยในส่วนของผู้ต้องขังที่เป็นมารดาและบุตรของเธอ โดยผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคัดเลือกพร้อมสามารถที่จะอยู่ใน small community-based facilities ได้ โดยจัดกลุ่มแม่และเด็กใหม่ การแก้ไขพยายามผ่อนคลายนอันตรายที่จะเกิดกับเด็กจากการถูกแยกออกจากแม่ระหว่างอยู่ที่นี่ ผู้ต้องขังอาจเข้ามีส่วนร่วมในชั้นเรียนการเป็นพ่อแม่ การฝึกวิชาชีพ และด้านการศึกษา การให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการติดยาเสพติดและสุรา รวมไปถึงด้านการทำงาน เพื่อให้ผู้ต้องขังที่เป็นมารดาเป็นผู้ปกครองบุตรที่เหมาะสม

ในเรื่องของข้อกฎหมายเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดานั้น ขอยกตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้ในด้านของเหตุผลทางกฎหมายที่นำมาใช้สนับสนุนในเรื่องดังกล่าว คือ คดีของนิโคลสันกับวิลเลียม (Nicholson v. William)⁵² (SHARWLINE NICHOLSON, individually and on behalf of her infant children, and on behalf of all others similarly situated, and (Weinstein, J.) J.A. and G.A., infants on behalf of (Pollak, M.J.) of all others similarly situated, Plaintiffs-against-NAT WILLIAMS, et al. Defendants มีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189-190.

⁵² รายละเอียดของคดีแสดงไว้ในภาคผนวก ง

นางชอว์ลีน นิโคลสัน (Sharwline Nicholson) มีบุตรสองคน เธอแยกกันอยู่กับนาย บานเนทท์ (Barnett) ผู้ซึ่งเป็นสามี สามีของเธอได้ทำร้ายร่างกายเธอและลูก เมื่อคดีนี้ขึ้นสู่ศาล ครอบครัว นาย วิลเลียม (Williams) อัยการรัฐเห็นว่า เด็กๆจะตกอยู่ในอันตรายถ้ายังคงอยู่กับ นางนิโคลสันต่อไป เพราะเธอไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างเพียงพอ และไม่สามารถปกป้องลูกของเธอได้ เขาจึงเสนอให้ส่งลูกๆ ของเธอไปอยู่ในความดูแลของหน่วยงานคุ้มครองเด็ก และเขายังได้ปฏิเสธ คำร้องของเธอที่ขอให้เด็กไปอยู่กับญาติในรัฐอื่นด้วยเหตุผล 3 ข้อคือ ข้อแรก เธอทะเลาะกับ นายบานเนทท์ และเธอไม่สามารถปกป้องลูกได้ ข้อที่สอง การที่เธอกับนายบานเนทท์ทะเลาะกันโดยมี อาวุธเข้ามาเกี่ยวข้องย่อมกระทบต่อความปลอดภัยของเด็ก และข้อสาม นายบานเนทท์ได้ออกไปจาก รัฐที่เขาอยู่แล้ว และไม่มีใครทราบว่าเขาไปไหนแม้แต่ตัวเธอเองก็ไม่ทราบที่อยู่ของเขา เขาจึง อาจย้อนกลับมาทำร้ายเธออีกได้ การกระทำทุกอย่างต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นสำคัญ อัยการวิลเลียมให้เหตุผลของการปฏิเสธเพิ่มเติมอีกว่าญาติของเธออยู่ที่รัฐอื่น ทำให้ไม่สะดวกต่อการเดินทางมาศาล เขาเสนอทางเลือกให้เธอคือ เธอต้องให้ญาติที่อยู่ในรัฐเดียวกันนี้ดูแลเด็กๆ มิฉะนั้นลูกของเธอต้องอยู่ในความดูแลของหน่วยงานคุ้มครองเด็ก เธอได้แถลงต่อศาล โดย ได้อธิบายให้ศาลฟังถึงเหตุผลพร้อมทั้งเรื่องราวความรู้สึกผูกพันที่มีต่อลูก และที่สำคัญเธอได้ยก หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายแห่งรัฐที่ว่า

ข้อแรก “บิดามารดามีอำนาจในการปกครองบุตร” ประกอบกับ “มารดามีสิทธิที่จะไม่ ถูกสอดแทรก หรือถูกพรากจากบุตรของเธอ และเด็กมีสิทธิที่จะได้อยู่ร่วมกับบิดามารดา (A mother has rights to uninterrupted custody of her children and a child has rights to remain with parents.) ผู้ใหญ่และเด็กในครอบครัวเดียวกันได้รับความคุ้มครองจากรัฐในการแทรกแซง และการรุกราน”

ข้อที่สอง “มารดาและบุตรจะต้องไม่ถูกทรมาณทางกาย”

ข้อที่สาม “รัฐมีหน้าที่ป้องกันเด็กจากการถูกละเมิด รวมทั้งป้องกันมารดาและบุตรจากการถูกพรากหรือถูกแยกจากกัน”

เธอให้เหตุผลว่า หลักกฎหมายทั้งสามข้อนี้มีความสำคัญมากเป็นหลักกฎหมายสากลที่ ยอมรับกันทั่วโลก และเป็นสิทธิของมารดาและบุตรที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งรัฐต้อง ให้ความคุ้มครอง แต่ที่ผ่านมารัฐได้นำหลักนี้ไปใช้ในทางที่ผิดมาโดยตลอด

ในที่สุดศาลมีคำพิพากษาว่า มารดามีสิทธิที่จะอาศัยอยู่กับบุตร สิทธิของมารดาและบุตรย่อมได้รับการคุ้มครองจากรัฐ ศาลอนุญาตให้นางซอว์ลิน นิโคลสันอยู่กับลูกได้ไม่ว่าจะเป็นที่ใดก็ตาม โดยให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานคุ้มครองเด็กไปเยี่ยมเธอและลูกสองครั้งต่อสัปดาห์

จากคดี **Nicholson v. William** วิเคราะห์ได้ว่า การที่ต้องแยกแม่และเด็กออกจากกัน ส่วนหนึ่งเพื่อความปลอดภัยของเด็กเอง โดยรัฐจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลเด็กเหล่านี้ ซึ่งก็คือหน่วยงานคุ้มครองเด็ก การให้เด็กอยู่กับแม่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมเช่น ความรุนแรง ความกดดัน ฯลฯ เหล่านี้เป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง จากคดีดังกล่าว เหตุที่แม่และเด็กต้องแยกกันก็เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมนั้นมีความรุนแรงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา การให้เด็กอยู่ในความดูแลจึงไม่เหมาะสม อาจเป็นอันตรายต่อเด็กได้

แต่ขณะเดียวกันมีประเด็นที่สำคัญไม่อาจมองข้ามได้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตร โดยข้อกฎหมายที่ว่า มารดามีสิทธิที่จะไม่ถูกสอดแทรก หรือถูกพรากจากบุตรของเธอ และเด็กมีสิทธิที่จะได้อยู่ร่วมกับบิดามารดา, มารดาและบุตรจะต้องไม่ถูกทรมานทางกาย และรัฐมีหน้าที่ป้องกันเด็กจากการถูกละเมิด รวมทั้งป้องกันมารดาและบุตรจากการถูกพรากหรือถูกแยกจากกัน ซึ่งกฎหมายที่อ้างมานั้นเป็นหลักกฎหมายสากลที่อารยประเทศยอมรับ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่แม่และเด็กพึงมี

คดีที่ยกตัวอย่างนี้เทียบเคียงได้กับเรื่องเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดาที่จะทำการศึกษาในด้านกฎหมาย กล่าวคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนมาก หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าวก็มีพื้นฐานมาจากหลักสิทธิมนุษยชน ประเด็นที่น่าสนใจคือ การที่รัฐแยกแม่กับลูกออกจากกันโดยเหตุผลเรื่องความปลอดภัยของเด็ก ก็กับการที่แม่และลูกขอยู่ด้วยกันโดยเหตุผลเรื่องความสัมพันธ์และสิทธิของมารดาและบุตร ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างมีเหตุผลของตน ประเด็นดังกล่าวขอขยายได้ว่า เรื่องความสัมพันธ์และสิทธิของมารดาและบุตรเป็นสิทธิสำคัญที่ไม่มีสิ่งใดจะมาแย้งสิทธินี้ได้ การที่รัฐแยกแม่กับลูกออกจากกันโดยใช้เหตุผลเรื่องความปลอดภัยถือเป็นมาตรการอย่างหนึ่งเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อมีเหตุการณ์ที่รัฐเห็นว่าเด็กอาจไม่ปลอดภัย ถ้าให้เด็กอาศัยอยู่กับแม่ รัฐสามารถใช้มาตรการดังกล่าวได้ทันทีถือเป็นอำนาจตามกฎหมายที่มีอยู่ มาตรการนี้ถ้าแม่ของเด็กยินยอมก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าไม่ยินยอมและมีการฟ้องร้องต่อศาล เมื่อคดีขึ้นสู่ศาล

อัยการเสนอต่อศาลให้แยกเด็กออกมาจากมารดาและนำไปอยู่ในที่ๆปลอดภัย และถ้าแม่ไม่สามารถแสดงเหตุผลได้ว่าการให้ลูกอยู่กับตนจะมีความปลอดภัยหรือมีประโยชน์ต่อเด็กอย่างไร ศาลจะอนุญาตตามที่อัยการขอ แต่ถ้าแม่สามารถแสดงเหตุผลให้ศาลเห็นได้ว่าการที่เด็กอยู่กับตนมีความปลอดภัย และอ้างหลักกฎหมายสากล และกฎหมายรัฐธรรมนูญประกอบ ศาลจะมีคำสั่งให้เด็กอยู่กับแม่เสมอ อย่างไรก็ตามศาลมักจะถามความสมัครใจของเด็กด้วยว่าต้องการจะอยู่กับใคร เพราะถือว่าตามกฎหมายแล้วเด็กมีสิทธิที่จะอยู่กับมารดา สรุปคือ ศาลคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่อันพึงมีของมารดาและบุตรเป็นสำคัญ มาตรการของรัฐเป็นส่วนประกอบในการใช้กฎหมายเท่านั้น ซึ่งจากคดีตัวอย่างนั้นยังมีอีกหลายคดีที่มีลักษณะคล้ายกัน และศาลมักจะตัดสินให้แม่กับลูกได้อยู่ด้วยกัน

กฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนียให้การยอมรับและรับรองถึงสิทธิเด็กที่จะพึงมี และได้รับจากผู้ใหญ่ รัฐบาลยังให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนอย่างมาก ในเรื่องสิทธิมนุษยชนของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของทวีปอเมริกา (Inter-America Commission on Human Rights) คอยดูแลอยู่อีกชั้นหนึ่ง โดยคณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ความรับผิดชอบหลักคือ ส่งเสริมการปฏิบัติตามและการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน⁵³ และให้คำปรึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน กฎเกณฑ์การรับพิจารณาคำร้องเรียน คือผู้ร้องเรียนจะต้องร้องเรียนผ่านศาลเป็นขั้นเป็นตอนตามกฎหมายของประเทศเสียก่อน และต้องร้องเรียนภายใน 6 เดือนหลังจากที่ได้รับคำตัดสินครั้งสุดท้ายจากศาลในประเทศของตน และสำหรับปัญหาที่ว่าถ้าผู้ร้องเรียนได้ยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติมาแล้ว จะมีสิทธิร้องต่อกรรมการสิทธิมนุษยชนของทวีปอเมริกาหรือไม่นั้น มีความเห็นว่าคณะกรรมการชุดหลังนี้ไม่ควรรับข้อร้องเรียนนั้น ต่อมาคณะกรรมการจะดำเนินการไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีตกลงกันอย่างฉันทามติ ถ้าไม่สำเร็จคณะกรรมการจะทำการรายงานสรุป จากนั้นถ้าไม่มีการส่งเรื่องต่อไปที่ศาลเพื่อให้อธิบดีคดี คณะกรรมการจะใช้เสียงส่วนมากของสมาชิกทั้งหมดทั้งที่มาและไม่มาประชุม ตั้งให้คู่กรณีปฏิบัติตามคำสั่งตามที่เห็นสมควร และถ้ารัฐใดมิได้ทำตามคณะกรรมการจะตีพิมพ์รายงานออกมา⁵⁴

⁵³โกศล โสภากย์วิจิตร, “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 67.

⁵⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

ที่กล่าวมาจะเห็นว่าประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเด็ก สิทธิของบุคคลในครอบครัว และการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร, พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ที่กล่าวถึงการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา รวมทั้งการสงเคราะห์เด็กเหล่านี้ด้วย, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติถึงสิทธิหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่มีการทูลเกล้าฯ ถวายบังคับโทษจำคุก และการทูลเกล้าฯ ถวายบังคับโทษประหารชีวิต กรณีจำเลยมีครรภ์ตั้งแต่เจ็ดเดือนขึ้นไป

ในส่วนของกฎหมายต่างประเทศ สำหรับประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมายราชทัณฑ์ที่กำหนดกฎระเบียบวิธีปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง, ประมวลกฎหมายแพ่งได้กำหนดสิทธิหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร และกฎหมายครอบครัวได้กล่าวถึงการใช้อำนาจปกครองของบิดามารดาที่จะต้องเป็นไปเพื่อความผาสุกและประโยชน์ของบุตร

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองสิทธิเด็ก สิทธิของบุคคลในครอบครัว หน้าที่ของรัฐในการดูแลมารดาและบุตร และกฎหมายภายใน (แคลิฟอร์เนีย) บัญญัติให้จัดตั้งหน่วยงานดูแลเด็กติดผู้ต้องขัง โครงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างมารดากับบุตร และการสงเคราะห์ผู้ต้องขังหญิงและครอบครัว

เมื่อเราทราบถึงสาระสำคัญของกฎหมายในแต่ละประเทศแล้ว ในบทต่อไปจะเป็นการเปรียบเทียบและวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างและความเหมือนของการปฏิบัติและคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา นำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

การเปรียบเทียบและวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาของ ประเทศไทย และต่างประเทศ

การเปรียบเทียบกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยกับของต่างประเทศ อาจทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการเปรียบเทียบว่า มุ่งที่จะศึกษาเพื่อประโยชน์ในเรื่องใด เช่น หากมุ่งในการที่จะแก้ไขกฎหมายราชทัณฑ์ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา อาจทำได้โดยการศึกษากฎหมายราชทัณฑ์ และกฎหมายอื่นของประเทศต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธินั้น แล้วนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายราชทัณฑ์ของไทย เพื่อเป็นแบบอย่างหรือแนวทางในการแก้ไขกฎหมายเท่าที่ไม่ขัดต่อความเหมาะสมของสภาพทางสังคม และวัฒนธรรมของไทย¹

การเปรียบเทียบเป็นการนำสิ่งที่เปรียบเทียบมาพิจารณาถึงความคล้ายคลึง และความแตกต่าง ซึ่งรวมไปถึงการพิจารณาข้อดี ข้อเสียของสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ และอาจขยายขอบข่ายไปถึงการพิจารณาถึงสาเหตุหรือการอธิบายเหตุผลของความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างดังกล่าว

สำหรับบทนี้จะทำการเปรียบเทียบกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดาเปรียบเทียบกับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตัวแทนของประเทศในเอเชีย และเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เช่นเดียวกับประเทศไทย นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบกับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นตัวแทนของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ในการเปรียบเทียบที่จะนำเสนอในบทวิเคราะห์นี้ จะแยกการพิจารณาเปรียบเทียบเป็น 2 ส่วน คือ

¹ นัทธี จิตสว่าง, “การเปรียบเทียบและการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายราชทัณฑ์ของไทย”, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2541), หน้า 333.

ส่วนที่ 1 จะเป็นการพิจารณาเปรียบเทียบสิทธิตามกฎหมายของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาของสามประเทศ คือ ประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา

ส่วนที่ 2 จะเป็นการพิจารณาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดาของทั้งสามประเทศ

5.1 สิทธิตามกฎหมายของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา

5.1.1 ประเทศไทย

สิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาในประเทศไทยมีจุดเด่นอันสืบเนื่องมาจากการแก้ไขปฏิรูปรัฐธรรมนูญฉบับก่อนปัจจุบันให้มีการคุ้มครองสิทธิของประชาชนมากขึ้น จึงส่งผลให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มีการความคุ้มครองสิทธิของประชาชน ซึ่งรวมถึงสิทธิของเด็กด้วย ที่สำคัญคือ เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) สิทธิของบุคคลในครอบครัว ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของบุคคล และห้ามการเลือกปฏิบัติ เพราะเหตุแห่งความแตกต่างเรื่องอายุ และการกำหนดบทบาทของรัฐที่จะต้องให้การคุ้มครองและพัฒนาเด็ก

และกฎหมายอีกฉบับที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 เป็นกฎหมายที่ใช้ในทางปฏิบัติโดยตรงได้กล่าวถึงการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาในสาระสำคัญว่า ถ้าผู้ต้องขังมีเด็กอายุต่ำกว่าสิบหกปีอยู่ในความดูแลของตนติดมาอย่างเรื้อรัง และปรากฏว่าไม่มีผู้ใดจะเลี้ยงดูเด็กนั้น จะอนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำภายใต้บังคับเงื่อนไขดังระบุไว้ในข้อบังคับที่อธิบดีตั้งขึ้น หรือจะส่งไปยังสถานที่อื่นใดอันได้จัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษเพื่อการนี้ก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์จะส่งเด็กติดผู้ต้องขังไปยังมูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ (บ้านสถานรับเลี้ยงเด็กบุญญาพร) หรือมูลนิธิเพื่อเด็กผู้ต้องขัง (บ้านอาทร) ซึ่งเป็นการประกันอย่างหนึ่งว่าเด็กติดผู้ต้องขังจะมีผู้ดูแลไม่ถูกทอดทิ้ง, เด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ห้ามมิให้บันทึกลงสูติบัตรว่าเด็กนั้นคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้เลขทะเบียนของอาคารเรือนจำหรือทัณฑสถาน ซึ่งทางสำนักทะเบียนท้องถิ่นเป็นผู้ออกให้ เช่นเดียวกับเลขบ้านโดยทั่วไป เป็นการคำนึงถึงประวัติของเด็กติดผู้ต้องขังไม่ให้เกิดปมด้อยในอนาคต รวมทั้ง

ให้จัดการช่วยเหลือในด้านอาหารเครื่องนุ่งห่มตลอดจนรักษาพยาบาลเด็ก และมารดาเป็นอย่างดี และให้ ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร จะเห็นได้ว่า สิทธิที่เด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาได้รับจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มีความสอดคล้องกับกฎหมายสากลของ สหประชาชาติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามก็มีข้อบกพร่องบางประการที่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ไม่ได้บัญญัติไว้ คือ สิทธิของเด็กที่จะอาศัยอยู่กับมารดา โดยที่ ปัจจุบันยังไม่มีกรณีที่เด็กติดผู้ต้องขังหญิงร้องขอพบมารดา หรือขออาศัยอยู่กับมารดา มากกว่าเวลาที่ ได้รับคือหนึ่งครั้งต่อสัปดาห์ และกฎหมายก็ไม่ได้กล่าวถึงขั้นตอนดังกล่าว จะมีก็เพียงแต่การที่ ผู้ต้องขังยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ แต่กรณีนี้เด็กไม่ใช่ผู้กระทำความผิดจึงควรมีกฎหมายรองรับตรงจุดนี้

5.1.2 ประเทศญี่ปุ่น

เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพมาก อาชญากรรม ที่เกิดขึ้นมีจำนวนน้อย ประกอบกับมีมาตรการทางกฎหมายในการเลี้ยงโทษจำคุก การลงโทษจำคุก จะใช้ในกรณีความผิดที่ร้ายแรงจริงๆ มาตรการเลี้ยงโทษจำคุกส่งผลให้จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ทั้งผู้ต้องขังชาย และผู้ต้องขังหญิงมีจำนวนน้อย และแน่นอนว่าเมื่อผู้ต้องขังหญิงมีจำนวนน้อยเป็น ผลให้จำนวนเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาก็มีจำนวนน้อยตามไปด้วย ด้วยเหตุที่เด็ก ติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดามีจำนวนน้อย รัฐบาลจึงสามารถดูแลสารทุกข์สุกดิบได้ อย่างทั่วถึง ด้วยเหตุนี้ปัญหาในเรื่องสิทธิในการอาศัยอยู่กับมารดา และสิทธิเด็กอื่นๆ จึงยังไม่ ปรากฏว่าเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ทางกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นก็ไม่ได้มี นอนใจ หรือไม่เตรียมพร้อมสำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ตรงกันข้ามกรมราชทัณฑ์ได้ เตรียมการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้แล้ว กล่าวคือ ในเรื่องสิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติด ครรภ์มารดา รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นได้ดำเนินการออกกฎหมายให้มีความสอดคล้องกับสหประชาชาติ และปฏิบัติตามมาตรฐานที่สหประชาชาติกำหนดไว้ อาทิเช่น กฎหมายเรือนจำ (Prison Law) ที่ อนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถนำบุตรเข้ามาอยู่ด้วยได้ เว้นแต่จะเข้ากรณีข้อห้ามที่กำหนดไว้ เท่านั้น เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ด้วยวาจาต่อผู้บัญชาการเรือนจำ

โดยตรง และสามารถร้องทุกข์เป็นลายลักษณ์อักษรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือผู้ตรวจการเรือนจำที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้ นับเป็นการให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังอย่างแท้จริง

แม้ปัญหาเรื่องสิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิงในการอาศัยอยู่กับมารดาของประเทศญี่ปุ่นยังไม่เกิดขึ้น แต่พิจารณาให้คิดจะเห็นว่า กรณีมีปัญหาเช่นนั้นขึ้นมา ตัวเด็กเองหรือผู้ต้องขังหญิงในฐานะแม่ของเด็กสามารถที่จะร้องทุกข์ตามระเบียบที่กำหนดไว้ และในกรณีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนโดยตรง หรือสิทธิในครอบครัว ผู้เสียหายยังสามารถฟ้องต่อศาลได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามถ้าสังเกตจะเห็นว่าประเทศญี่ปุ่นแม้จะอนุญาตให้มารดาและเด็กอยู่ด้วยกันได้ แต่ก็ได้กำหนดอายุ ระยะเวลาในการอยู่ด้วยกันไว้เช่นกัน ทั้งนี้ก็เพื่อตัวของเด็กเอง เพราะเด็กเจริญเติบโตขึ้นสามารถจดจำสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้มากขึ้น จึงควรอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

5.1.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย)

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากที่สุดประเทศหนึ่ง รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นกฎหมายที่บัญญัติคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างดียิ่ง เด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาได้รับการดูแลจากรัฐ รัฐคำนึงถึงและยอมรับสิทธิของเด็กในการอยู่อาศัยกับมารดา แม้แต่กฎหมายภายในรัฐก็บัญญัติไว้สอดคล้องกับหลักกฎหมายสากล และรัฐธรรมนูญแห่งรัฐ มลรัฐแคลิฟอร์เนียก็ได้มีการจัดตั้งโครงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตร (Mother Infant Program) โดยมีหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้น คือ Prisoner Mother Facilities ทำหน้าที่เป็นศูนย์ที่ดำเนินการรับผิดชอบเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่มีภาระต้องเลี้ยงดูลูกอ่อน หรือผู้ต้องขังที่มีเด็กติดครรภ์เข้ามาในเรือนจำ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง หรือช่วยเหลือในกรณีที่ไม่มีญาติหรือผู้รับอุปการะบุตร ในปัจจุบันแคลิฟอร์เนียมี Prisoner Mother Facilities ทั้งสิ้นถึง 6 แห่งและในอนาคตมีนโยบายที่จะเพิ่มจำนวนศูนย์แห่งนี้อีกโครงการนี้เป็นการก่อตั้งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิของเด็กตามกฎหมายที่รัฐต้องจัดตั้งหน่วยงานสำหรับดูแลเด็กเหล่านี้โดยไม่มีการตอบแทน

ในส่วนสิทธิของเด็กที่จะอาศัยอยู่กับมารดา มีหลักที่สำคัญอยู่ 5 ข้อ คือ

ข้อ 1. บิดามารดามีอำนาจในการปกครองบุตร หมายความว่า ตามรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายครอบครัวของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของบิดามารดาในการดูแลบุตร มีอำนาจว่ากล่าว ตักเตือน ลงโทษบุตรได้ตามสมควร

ข้อ 2. มารดามีสิทธิที่จะไม่ถูกสอดแทรก หรือถูกพรากจากบุตรของเธอ และเด็กมีสิทธิที่จะได้อยู่ร่วมกับบิดามารดา หมายความว่า กฎหมายรับรองสิทธิในการอยู่ร่วมกันของมารดา และบุตรไว้ ดังนั้น บุคคลภายนอกไม่สามารถที่จะเข้ามาเกี่ยวพันในครอบครัว หรือกระทำการขัดขวางมิให้มารดาและบุตรได้อยู่ร่วมกัน

ข้อ 3. ผู้ใหญ่ และเด็กในครอบครัวเดียวกันได้รับความคุ้มครองจากรัฐในการแทรกแซง และการรุกราน หมายความว่า สมาชิกในครอบครัวเดียวกันย่อมได้รับความคุ้มครองจากรัฐที่จะมิให้บุคคลอื่นกระทำการแทรกแซง หรือรุกราน

ข้อ 4. มารดาและบุตรจะต้องไม่ถูกทรมานทางกาย ความหมายในข้อนี้ค่อนข้างชัดเจนอยู่แล้ว คือ ไม่ว่าผู้ใดก็ตามไม่สามารถทำร้ายร่างกายมารดาและเด็กได้ ข้อนี้มักเป็นข้ออ้างทางกฎหมายในการที่มารดาป้องกันอันตรายที่เกิดกับบุตรจากการกระทำของบุคคลอื่น

ข้อ 5. รัฐมีหน้าที่ป้องกันเด็กจากการถูกละเมิด รวมทั้งป้องกันมารดาและบุตรจากการถูกพรากหรือถูกแยกจากกัน หมายความว่า ในกรณีที่เด็กถูกละเมิด หรือมารดาและบุตรถูกพรากออกจากกัน รัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือ และยิ่งไปกว่านั้นรัฐเองก็ไม่มีสิทธิที่จะไปละเมิด หรือพรากมารดาและบุตรได้ กล่าวคือ รัฐต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกัน

5.2 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา

5.2.1 ประเทศไทย

ประเทศไทยได้ให้สิทธิแก่เด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดาที่มีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลพอสมควร แต่สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปคือ เมื่อมีสิทธิ และหน้าที่แล้วก็ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องมีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา

กรณีเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และผู้ต้องขังหญิงได้รับการปฏิบัติจากหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะโดยคำสั่งหรือการกระทำใดที่เห็นว่าเป็นการละเมิดสิทธิที่ตนควรจะได้รับ บุคคลเหล่านี้สามารถฟ้องหน่วยงานของรัฐได้ ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 62 บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

บทบัญญัติดังกล่าวหมายความว่า “รัฐ” ถือเป็นสิ่งที่สมมติขึ้น รัฐไม่มีชีวิตและไม่มีตัวตนแท้จริง ดังนั้นรัฐจึงไม่อาจกระทำการใดๆ ได้เอง หากแต่ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปทำหน้าที่ที่เป็นของ “รัฐ” เจ้าหน้าที่กระทำการแทนรัฐนั้นอาจกระทำการใดๆ อันกระทบต่อสิทธิของประชาชนได้ รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น

ปัจจุบันมีกฎหมายที่กำหนดแยกการฟ้องหน่วยงานราชการออกจากตัวข้าราชการในการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ คือ พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 เหตุที่ต้องมีกฎหมายฉบับนี้ก็เพราะ การที่เจ้าหน้าที่ดำเนินกิจการต่างๆ ของหน่วยงานของรัฐนั้น หากได้เป็นไปเพื่อประโยชน์อันเป็นการเฉพาะตัวไม่ การปล่อยให้ความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ในกรณีที่ปฏิบัติงานในหน้าที่ และเกิดความเสียหายแก่เอกชนเป็นไปตามหลักกฎหมายเอกชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงเป็นการไม่เหมาะสมก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเจ้าหน้าที่จะต้องรับผิดชอบในการกระทำต่างๆ เป็นการเฉพาะตัวเสมอไป เมื่อการที่นำไปทำให้หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเพียงใด ก็จะมีการฟ้องไล่เบี้ยเอาจากเจ้าหน้าที่เต็มจำนวนนั้น ทั้งที่บางกรณีเกิดขึ้นโดยความไม่ตั้งใจหรือความผิดพลาดเพียงเล็กน้อยในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนั้น ยังมีการนำหลักเรื่องลูกหนี้ในระบบกฎหมายแพ่งมาใช้บังคับให้เจ้าหน้าที่ต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำของเจ้าหน้าที่ผู้อื่นด้วย ซึ่งระบบนั้นมุ่งหมายแต่จะได้เงินครบโดยไม่คำนึงถึงความเป็นธรรมที่จะมีต่อแต่ละคน กรณีเป็นการก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหน้าที่ และยังเป็นการบั่นทอนกำลังขวัญในการทำงานของเจ้าหน้าที่ด้วย จนบางครั้งกลายเป็น

ปัญหาในการบริหารเพราะเจ้าหน้าที่ไม่กล้าตัดสินใจดำเนินงานเท่าที่ควร เพราะเกรงความรับผิดชอบที่จะเกิดแก่ตน พระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 จึงกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบทางละเมิดในการปฏิบัติงานในหน้าที่เฉพาะเมื่อเป็นการจงใจกระทำเพื่อการเฉพาะตัว หรือจงใจให้เกิดความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น และให้แบ่งแยกความรับผิดชอบของแต่ละคนมิให้นำหลักเรื่องลูกหนี้รวมมาใช้บังคับ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของรัฐ²

ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐ ผู้เสียหายสามารถร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้ คณะกรรมการดังกล่าวตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้³

1. ตรวจสอบและรายงานการกระทำ หรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรืออันไม่ป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคล หรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าว เพื่อดำเนินการ ในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอ ให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

2. เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

3. ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน

4. ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นใดด้านสิทธิมนุษยชน

5. จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ และเสนอต่อรัฐสภา

ในส่วนของกรมราชทัณฑ์ได้มีการก่อตั้งสถานสงเคราะห์ขึ้น เพื่อดูแลเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และสถานพักฟื้นสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์

²มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา, รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่, (กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญา, 2541), หน้า 94-95.

³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 200

รัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และสภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน มีการประสานความร่วมมือจัดสมัชชาแห่งชาติ เพื่อรายงานสถานะด้านเด็กและผลการดำเนินงานพัฒนาเด็กและพิทักษ์สิทธิเด็ก และสรุปเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเป็นประจำอย่างน้อยทุก 2 ปีอย่างต่อเนื่อง

5.2.2 ประเทศญี่ปุ่น

กฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานองค์การสหประชาชาติ อันได้แก่ มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิสิทธิเยาวชน และปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก

ในการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดครกมารดานั้น เจ้าหน้าที่จะปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัดโดยถือประโยชน์ของเด็กเป็นสิ่งสำคัญ ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อตัวเด็กมาก โดยทั่วไปเด็กจะอยู่กับมารดาได้ไม่เกิน 1 ปี เพราะกรมราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นเกรงว่าเด็กจะซึมซับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเข้าไป และจะส่งผลเสียต่อเด็กเองรวมทั้งประเทศชาติในอนาคต ก่อนที่กรมราชทัณฑ์จะรับเด็กติดผู้ต้องขังเข้ามานั้นจะต้องมีการตรวจสอบเสียก่อนว่าเด็กไม่มีบุคลิกภายนอกจะดูแลถึงจะรับเข้ามา และเมื่อรับเด็กเข้ามาแล้วก็มิใช่ว่าเด็กจะได้อาศัยอยู่กับมารดาตลอดเวลาแต่อย่างใด รัฐบาลได้จัดสถานที่สำหรับดูแลเด็กเหล่านี้ไว้โดยเฉพาะ เมื่อเด็กอยู่ในความดูแลของรัฐแล้วเด็กทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาในขั้นพื้นฐาน มีการตรวจสุขภาพ ทดสอบพัฒนาการด้านต่างๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยค่าใช้จ่ายรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประสบผลสำเร็จสูงในการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครกมารดา ปัญหาเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครกมารดามีน้อยมากหรือแทบจะไม่ปรากฏเลย ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากประเทศญี่ปุ่นมีมาตรการทางกฎหมายในการเลี้ยงโทษจำคุก กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ถ้ามิใช่ความผิดที่ร้ายแรงมาก ผู้กระทำความผิดจะได้รับการลงโทษอย่างอื่นแทนการจำคุก ได้แก่ งานบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนดไว้ เช่น การทำความสะอาดสวนสาธารณะ การล้างห้องน้ำสถานที่ราชการ การขับรถรับส่งคน การช่วยอำนวยความสะดวกแก่เด็กและคนชรา เป็นต้น และการเสียค่าปรับใน

อัตราสูง ซึ่งมาตรการเหล่านี้ทำให้จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำน้อยลง ส่งผลให้ปัญหาต่างๆรวมทั้งปัญหาเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาไม่น้อยหรือไม่มีเลย และนอกจากมาตรการเลี้ยง การลงโทษจำคุกแล้ว กฎหมายยังมีความรุนแรง และการบังคับใช้กฎหมายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเห็นผลรวดเร็วทำให้ประชาชนเกิดความ เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด

5.2.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย)

การปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาในประเทศสหรัฐอเมริกามี มาตรฐานตามที่สหประชาชาติได้กำหนดไว้ในมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ, อนุสัญญา ว่าด้วยสิทธิเด็ก, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน และ ปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก

กฎหมายเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดครรภ์มารดาที่มีความสำคัญมาก คือ รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นกฎหมายที่ทุกรัฐต้องยอมรับ และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาให้สิทธิ และให้ความคุ้มครองแก่มารดาและเด็กอย่างมาก มารดาและ บุตรมีสิทธิที่จะอาศัยอยู่ด้วยกัน บิดามารดามีหน้าที่ต้องดูแล อุปการะ และให้การศึกษาแก่บุตร ขณะเดียวกันรัฐก็มีหน้าที่ป้องกันเด็กจากการถูกละเมิด รวมทั้งป้องกันมารดาและบุตรจากการถูก พรากรหรือถูกแยกจากกัน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแล้วยังมีการออกกฎหมายภายใน รัฐที่ใช้กับผู้ต้องขัง รวมไปถึงเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดครรภ์มารดาด้วย โดยกฎหมายให้จัดตั้ง โครงการพิเศษให้แก่ผู้ต้องขัง ได้แก่ โครงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตร และโครงการ ช่วยเหลือสวัสดิการด้านต่างๆแก่ผู้ต้องขังและครอบครัว การคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติด ครรภ์มารดาได้มีการตั้งหน่วยงานคุ้มครองเด็กขึ้น โดยมีหน้าที่ดูแลเด็กในระหว่างที่บิดามารดามีดี ความอยู่ ทั้งนี้ไม่ว่าแม่ของเด็กจะเป็นผู้ต้องหา หรือผู้เสียหายก็ตาม หน่วยงานนี้จะดูแลเด็ก โดยคำนึงถึงความ ปลอดภัยของเด็กเป็นสำคัญ

นอกจากการมีรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา และกฎหมายภายในรัฐแล้วยังมีคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาคอยกำกับดูแลงานด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับประเทศที่อยู่ในเขต ทวีปอเมริกาอีกชั้นหนึ่ง คณะกรรมการเหล่านี้มีหน้าที่พิจารณาและตัดสินปัญหาเกี่ยวกับการละเมิด

สิทธิมนุษยชนตามที่มีการเสนอเรื่องขึ้นมาโดยผลการดำเนินงานทั้งหมดจะต้องรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรเสนอต่อสหประชาชาติด้วย

5.3 ตารางเปรียบเทียบการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมารดาของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา

(ตารางที่ 3)

ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น	สหรัฐอเมริกา
ความหมายของ “เด็ก”	บุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปี	บุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปี	บุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปี
สิทธิเด็ก	<p>1. สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ</p> <p>2. บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิ และเสรีภาพของตนได้ เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็น</p>	<p>1. เด็กต้องได้รับการดูแลจากบิดามารดา</p> <p>2. การใช้อำนาจปกครองของบิดามารดาต้องเป็นไปเพื่อความผาสุกและประโยชน์ของบุตร</p> <p>3. เด็กต้องได้รับการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม</p> <p>4. รัฐต้องส่งเสริมการพัฒนาเด็ก</p>	<p>1. เด็กมีสิทธิที่จะได้อยู่ร่วมกับบิดามารดา</p> <p>2. มารดาและบุตรจะต้องไม่ถูกทรมานทางกาย</p> <p>3. รัฐมีหน้าที่ป้องกันเด็กจากการถูกละเมิด รวมทั้งป้องกันมารดาและบุตรจากการถูกพรากหรือถูกแยกจากกัน</p> <p>4. เด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมารดาต้องได้รับการดูแลจากรัฐ</p>

	<p>ปฏิบัติต่อ รัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัด ต่อศีลธรรมอันดีของ ประชาชน</p> <p>3. สิทธิของบุคคลใน ครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความ เป็นอยู่ส่วนตัวย่อม ได้รับความคุ้มครอง</p> <p>4. รัฐต้องให้การ คุ้มครอง และพัฒนาเด็ก</p>		
<p>การปฏิบัติต่อเด็กติด ผู้ต้องขังหญิง และเด็ก ติดกรรมมารดา</p>	<p>1. กำหนดอายุของเด็ก ที่จะอยู่ในเรือนจำต้อง อายุต่ำกว่า 16 ปี</p> <p>2. เด็กที่จะอนุญาตให้ อยู่ในเรือนจำนั้น ต้อง ปรากฏว่าเด็กนั้นอยู่ใน ความดูแลของผู้ต้องขัง ไม่มีญาติมิตรของ ผู้ต้องขังหรือเด็กนั้น</p> <p>3. มีหน่วยงาน สังกัด กรมราชทัณฑ์ดูแลอยู่</p>	<p>1. กำหนดอายุของเด็ก ที่จะอยู่ในเรือนจำต้องอายุ ต่ำกว่า 18 ปี</p> <p>2. เด็กที่จะอนุญาตให้อยู่ ในเรือนจำนั้น ต้อง ปรากฏว่าไม่มี บุคคลภายนอกที่ เหมาะสม จะดูแลเด็กได้</p> <p>3. รัฐได้จัดตั้ง หน่วยงานของรัฐขึ้นเพื่อ</p>	<p>1. กำหนดอายุของเด็ก ที่จะอยู่ในเรือนจำต้องอายุ ต่ำกว่า 18 ปี</p> <p>2. เด็กที่จะอนุญาตให้อยู่ ในเรือนจำนั้น ต้อง ปรากฏว่าไม่มี บุคคลภายนอกที่ เหมาะสมจะดูแลเด็กได้</p> <p>3. มีการจัดตั้ง หน่วยงาน Prisoner</p>

	<p>แต่หน่วยงานที่ดูแล เด็กติดผู้ต้องขังหญิงมี ขีดจำกัดด้านการ รองรับ</p> <p>4. ในทางปฏิบัติเด็กติด ผู้ต้องขังหญิงจะอยู่กับ มารดาได้ไม่เกิน 3 ปี</p> <p>5. การอุปการะเลี้ยงดู และการศึกษาของเด็ก ในระหว่างที่ได้รับ อนุญาตให้อยู่ใน เรือนจำนั้นเป็นหน้าที่ ผู้ต้องขังหรือเด็กต้อง เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายเอง ทั้งสิ้น เว้นแต่ ผู้ต้องขังหรือเด็กไม่ สามารถจะเสียเองได้ ทั้งหมดหรือแต่ บางส่วน จึงให้เรือนจำ จ่ายให้ตามสมควร</p>	<p>ดูแลเด็กติดผู้ต้องขัง</p> <p>4. ผู้ต้องขังหญิงสามารถนำ ลูกเข้ามาอยู่ในเรือนจำได้ ไม่เกิน 1 ปี หรือมีเหตุที่ ไม่สมควรอนุญาตให้ นำลูกเข้ามาอยู่ในเรือนจำ เกิดขึ้น</p> <p>5. การอุปการะเลี้ยงดู และการศึกษาของเด็ก ในระหว่างที่ได้รับ อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำ นั้น รัฐเป็นผู้รับผิดชอบ</p>	<p>Mother Facilities ขึ้นเพื่อ ดูแลผู้ต้องขังหญิงที่มี ครรภ์ และเด็กติด ผู้ต้องขังหญิง</p> <p>4. การที่เด็กจะอยู่กับ มารดาที่เป็นผู้ต้องขัง เป็นระยะเวลาเพียงใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เป็นสำคัญ</p> <p>5. การอุปการะเลี้ยงดู และการศึกษาของเด็ก ในระหว่างที่ได้รับ อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำ นั้น รัฐเป็นผู้รับผิดชอบ</p>
--	--	---	---

<p>อย่างยิ่งแก่ความจำเป็น</p> <p>6. เด็กติดผู้ต้องขังหรือเด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ห้ามมิให้มิให้บันทึกลงสูติบัตรว่าเด็กนั้นคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้ทะเบียนของอาคารหรือทัณฑสถานนั้นแทน</p> <p>7. ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยหรือเป็นหญิงมีครรภ์ต้องได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร</p> <p>8. ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ตามระเบียบที่กฎหมายราชทัณฑ์กำหนดไว้</p>	<p>6. เด็กติดผู้ต้องขังหรือเด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน ห้ามมิให้บันทึกลงสูติบัตรว่าเด็กนั้นคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้ทะเบียนของอาคารหรือทัณฑสถานนั้นแทน</p> <p>7. ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยหรือเป็นหญิงมีครรภ์ต้องได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร</p> <p>8. ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ด้วยวาจาต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยตรง และสามารถร้องทุกข์เป็นลายลักษณ์อักษรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ตรวจการเรือนจำที่ได้รับมอบหมายจาก</p>	<p>6. เด็กติดผู้ต้องขังหรือเด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน ห้ามมิให้บันทึกลงสูติบัตรว่าเด็กนั้นคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้ทะเบียนของอาคารหรือทัณฑสถานนั้นแทน</p> <p>7. ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยหรือเป็นหญิงมีครรภ์ต้องได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร</p> <p>8. รัฐบาลให้ ความ สำคัญกับสิทธิมนุษยชนอย่างมากมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของทวีปอเมริกา (Inter-America Commission on Human Rights) คอยดูแลอยู่อีกชั้นหนึ่ง</p>	<p>6. เด็กติดผู้ต้องขังหรือเด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน ห้ามมิให้บันทึกลงสูติบัตรว่าเด็กนั้นคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้ทะเบียนของอาคารหรือทัณฑสถานนั้นแทน</p> <p>7. ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยหรือเป็นหญิงมีครรภ์ต้องได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร</p> <p>8. รัฐบาลให้ ความ สำคัญกับสิทธิมนุษยชนอย่างมากมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของทวีปอเมริกา (Inter-America Commission on Human Rights) คอยดูแลอยู่อีกชั้นหนึ่ง</p>
--	---	--	--

		รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม และกรณีเกี่ยวกับสิทธิ มนุษยชนโดยตรง หรือสิทธิในครอบครัว ยังสามารถฟ้องต่อศาลได้ อีกด้วย	
--	--	---	--

5.4 การอภิปรายเปรียบเทียบสิทธิตามกฎหมายของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา ของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา

5.4.1 ด้านการใช้สิทธิ

ประเทศไทย : พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 34 กล่าวถึงแต่การร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง แต่ไม่ได้กล่าวถึงการร้องทุกข์หรือการใช้สิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาแต่อย่างใด กรณีถ้าเด็กติดผู้ต้องขังหญิงเรียกร้องสิทธิของตนในการอยู่อาศัยกับมารดาต้องปฏิบัติอย่างไรบ้างไม่ได้กล่าวไว้ในกฎหมาย หรือถ้าเด็กติดผู้ต้องขังหญิงอ้างสิทธินี้แล้วทางกรมราชทัณฑ์ไม่อนุญาตเด็กต้องทำอะไร และกรณีที่ทางออก คือ การฟ้องร้องต่อศาล หรือส่งข้อเรียกร้องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนใครจะเป็นผู้ดำเนินการแทน ในเมื่อเด็กยังเยาว์วัย หน้าที่นี้คงต้องเป็นผู้ปกครองที่จะต้องดำเนินการแทน แต่กรณีนี้แม่ของเด็กเป็นผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ และเด็กก็ไม่มีญาติพี่น้อง หน่วยงานใดจะเป็นผู้รับผิดชอบตรงจุดนี้ ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 4 ได้กล่าวว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง มาตรา 34 ได้กล่าวไว้ว่า สิทธิของบุคคลในครอบครัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง และมาตรา 28 ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิ

และเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ตรงจุดนี้เองเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ไม่ได้บัญญัติถึงการใช้สิทธิเรียกร้องของเด็กให้ครอบครัวปฏิบัติตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 บัญญัติไว้อย่างพอเพียง

ประเทศญี่ปุ่น : แม้ปัญหาเด็กติดผู้ต้องขังจะน้อย แต่ก็ได้มีกฎหมายรองรับตรงจุดนี้ไว้แล้ว โดยกฎหมายราชทัณฑ์ ในส่วนข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ มาตรา 9 และกฎระเบียบราชทัณฑ์ เรื่องการปฏิบัติต่อนักโทษ มาตรา 74, 75 และกฎระเบียบราชทัณฑ์เรื่องการดูแลผู้ต้องขัง มาตรา 11 ได้กล่าวถึงเรื่องการร้องทุกข์ไว้ โดยผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์แทนบุตรของตนได้ด้วยวาจาต่อผู้บัญชาการเรือนจำ หรือทำเป็นหนังสือเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เพื่อให้พิจารณาและมีคำสั่งในปัญหานั้น เมื่อมีคำสั่งออกมาแล้วไม่เป็นที่พอใจ ผู้ต้องขังหญิงและเด็กยังสามารถฟ้องร้องต่อศาลได้อีกด้วย ทั้งนี้โดยมีหน่วยงานของรัฐคอยให้ความช่วยเหลือทุกชั้นตอน

ประเทศสหรัฐอเมริกา : กฎหมายราชทัณฑ์ในส่วนของระเบียบปฏิบัติได้กำหนดไว้ว่าเมื่อเด็กต้องการร้องทุกข์ก็สามารถยื่นเรื่องราวต่อผู้บัญชาการเรือนจำ เพื่อพิจารณาออกคำสั่ง ถ้าไม่เป็นที่พอใจยังสามารถฟ้องต่อศาลได้อีกและที่สำคัญสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนมาก เรื่องสิทธิเด็กในการอาศัยอยู่กับมารดาเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนเช่นกัน สิทธิดังกล่าวเคยขึ้นสู่ศาลสูงของอเมริกามาแล้ว และคำตัดสินนี้ได้เป็นบรรทัดฐานในคดีต่อมา

จะเห็นได้ว่ากฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยยังไม่ได้บัญญัติเรื่องการใช้สิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดาในส่วนนี้ไว้ ต่างกับประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีกฎหมายรองรับในเรื่องดังกล่าว

5.4.2 ด้านความสอดคล้องกับหลักสากล

ประเทศไทย : พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มีความสอดคล้องกับหลักสากลรวมทั้งมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติด้วย โดยมีการยอมรับ และให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังหญิง เด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดกรรมมารดา อาทิเช่น ในเรื่องการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์ และเด็กติดกรรมมารดา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 29 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0903/ว.200 ได้กล่าวถึง การจัดที่เฉพาะสำหรับหญิงมีครรภ์ก่อนคลอด และคลอดแล้ว ตลอดทั้งในการรักษาพยาบาล ถ้า

สามารถจัดให้ไปคลอดที่โรงพยาบาลนอกเรือนจำได้ก็ยิ่งดี ถ้าหากเด็กคลอดในเรือนจำไม่ควรบันทึกลงในสูติบัตรว่าเด็กเกิดในเรือนจำ และในกรณีอนุญาตให้ทารกอยู่กับมารดาในเรือนจำได้ ก็ต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญการเลี้ยงเด็กเป็น ผู้บริบาล มีที่ให้เด็กอยู่เมื่อไม่ได้อยู่กับแม่นั้น เป็นต้น

ประเทศญี่ปุ่น: กฎหมายราชทัณฑ์มีความสอดคล้องกับหลักสากลรวมทั้งมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติเช่นเดียวกัน โดยมีการยอมรับ และให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังหญิง เด็กติดผู้ต้องขังและเด็กติดครรภ์มารดา อาทิเช่น ในเรื่องการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์ และเด็กติดครรภ์มารดา กฎหมายราชทัณฑ์ มาตรา 44 ได้กล่าวถึงการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ และเด็กติดครรภ์มารดาเป็นพิเศษ

ประเทศสหรัฐอเมริกา : กฎหมายราชทัณฑ์มีความสอดคล้องกับหลักสากลรวมทั้งมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติเช่นเดียวกัน อาทิเช่น ในเรื่องการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์ และเด็กติดครรภ์มารดา โดยกฎหมายราชทัณฑ์ มาตรา 3403 และ 3406 ได้กล่าวถึงการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ และเด็กติดครรภ์มารดา มีรายละเอียดเช่นเดียวกันกับหลักสากล และกฎหมายราชทัณฑ์ของทั้งสองประเทศ

จะเห็นได้ว่ากฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทย, ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกามีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายสากลขององค์การสหประชาชาติเป็นอย่างดี

5.4.3 ด้านความเสมอภาคของสิทธิ

เด็กติดครรภ์มารดา(เด็กที่ยังอยู่ในครรภ์ขณะที่มารดาเป็นผู้ต้องขัง)จะได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงหรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญและโต้เถียงกันมาก ในประเด็นดังกล่าวถ้าพิจารณาจากอารัมภของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ได้บัญญัติไว้ว่า “คำนี้ถึงว่า ตามที่ได้ระบุไว้ในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสมัชชาใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ ที่ได้ลงมติเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.1959 นั้น เนื่องจากเด็กยังไม่เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ จึงต้อง

ให้การพิทักษ์คุ้มครองและดูแลเป็นพิเศษ รวมทั้งต้องให้การคุ้มครองทางกฎหมายก่อนและหลังเกิด.....”

เมื่อพิจารณาอารัมภบทนี้แล้วจะเห็นได้ว่า อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กรับรองว่าทารกในครรภ์มีสิทธิอย่างสมบูรณ์ที่จะมีชีวิต และเนื่องจากถ้ากำหนดนิยามของเด็ก หมายถึง เด็กภายหลังเกิดเท่านั้น ก็จะเกิดความขัดแย้งโดยตรงกับสิทธิพื้นฐานของอนุสัญญา คือ สิทธิที่จะมีชีวิต และการดำรงชีวิตอยู่รอดของเด็ก ดังนั้น ประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศสมาชิกสหประชาชาติที่ได้รับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก จึงมีความผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตาม โดยประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 30 กล่าวไว้ว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้ ประเทศญี่ปุ่น ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น มาตราที่ 14 เช่นเดียวกัน และประเทศสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา บทแก้ไขเพิ่มเติมมาตราที่ 14 ได้บัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติไว้ด้วย

จะเห็นได้ว่า ประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา ยอมรับสิทธิของเด็กติดครรภ์มารดาเท่าเทียมกับเด็กติดผู้ต้องขังเหมือนกัน

5.4.4 ด้านระยะเวลาการอยู่อาศัย

เด็กติดผู้ต้องขังหญิงควรจะอยู่กับมารดาได้เป็นระยะเวลาเท่าไรนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าประเด็นนี้พิจารณาได้ 2 แนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรก เป็นการกำหนดระยะเวลา โดยไม่ควรให้เด็กอาศัยกับมารดาในเรือนจำนานเกินไป แต่ควรให้ไปอยู่ข้างนอกเร็วที่สุด เนื่องจากสภาพแวดล้อมในเรือนจำไม่เหมาะสมประกอบกับเด็กเติบโตขึ้นเรื่อยๆ เริ่มมีการจดจำ เรียนรู้ในสิ่งต่างๆ จึงไม่ควรให้เด็กอยู่ในเรือนจำ แต่ควรส่งเด็กไปอยู่กับครอบครัวหรือญาติของเด็กเอง ส่วนแนวทางที่สองเห็นว่า ควรพิจารณาจากความพร้อมของแม่และเด็กว่าเมื่อไรเด็กควรจะไปอยู่ข้างนอกเรือนจำ เนื่องจากว่าเด็กต้องการความอบอุ่นจากมารดา มีมารดาคอยดูแลย่อมดีกว่าให้อยู่ใน

การดูแลของคนอื่น และที่สำคัญ กรณีส่งเด็กไปอยู่ข้างนอกแต่สภาพแวดล้อมที่เด็กต้องไปอยู่นั้นไม่ดี เช่น เป็นแหล่งชุมชนแออัดที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด ญาติไม่ดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กก็จะได้รับผลกระทบในทางไม่ดีขึ้นได้ ต่างจากเด็กที่มีแม่และเจ้าหน้าที่ดูแลอยู่ในเรือนจำซึ่งอาจมีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าภายนอก ในเรื่องนี้ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าแนวทางใดถูกหรือผิด เพราะในแต่ละประเทศย่อมมีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ต่างกัน การใช้แนวทางใดย่อมต้องดูความเหมาะสมของประเทศนั้นๆเป็นหลักด้วย

ประเทศไทย : ใช้แนวทางแรกโดยพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 9 กำหนดอายุของเด็กที่จะอยู่ในเรือนจำต้องอายุต่ำกว่า 16 ปี และในทางปฏิบัติเด็กจะอยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ไม่เกิน 3 ปี หลังจากนั้นจะส่งเด็กให้กับครอบครัวหรือญาติ หรือหน่วยงานอื่นรับดูแลต่อไป

ประเทศญี่ปุ่น : ใช้แนวทางแรกเช่นกัน กล่าวคือ กฎหมายราชทัณฑ์ มาตรา 12 ประกอบกับข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ มาตราที่ 12 กำหนดว่าเด็กจะอยู่กับมารดาในเรือนจำไม่เกิน 1 ปีเว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่จะขยายระยะเวลาออกไป ในระหว่างที่เด็กอยู่ในเรือนจำจะมีหน่วยงานของรัฐดูแลเด็กเหล่านี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา : ใช้แนวทางผสม กล่าวคือ กฎหมายราชทัณฑ์กำหนดให้เด็กอยู่กับมารดาได้จนกว่าเด็กจะมีความพร้อมที่จะกลับไปอยู่กับครอบครัวหรือญาติ ซึ่งระยะเวลาไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเด็ก และผู้ที่รับเด็กไปพักอาศัยอยู่ด้วย

จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ใช้แนวทางการกำหนดระยะเวลา เพื่อไม่ให้เด็กอาศัยกับมารดาในเรือนจำนานเกินไป แต่ควรให้ไปอยู่ข้างนอกเร็วที่สุด ต่างกับประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ใช้แนวทางการพิจารณาจากความพร้อมของแม่และเด็ก

5.4.5 ด้านการดูแล

ประเทศไทย : พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 9 และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 5) ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์ภายในกรมราชทัณฑ์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากรัฐเป็นหลัก ซึ่งจะดูแลเฉพาะเด็กเล็กอายุไม่เกิน 3 ปี เด็กที่มีอายุเกินกว่าที่กำหนดจะถูกส่งไปอยู่ในความดูแลของกรมประชาสงเคราะห์ต่อไป

ประเทศญี่ปุ่น : เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีมาตรการพิเศษที่สำคัญ คือ มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก และมาตรการชะลอการฟ้อง มีผลให้งานของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา มีน้อย ปัญหาเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา ลดน้อยลงไปด้วย รัฐจึงสามารถดูแลได้อย่างทั่วถึงทั้งตัวเด็กเอง และผู้ต้องขังที่มีครรภ์

ประเทศสหรัฐอเมริกา : พบว่ากฎหมายแต่ละฉบับมีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ กฎหมายราชทัณฑ์ มาตรา 1174, 3200 และ 3201 มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกฎหมายสวัสดิการ และกฎหมายการศึกษา คือ รัฐมีหน่วยงานเฉพาะสำหรับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาตามกฎหมายราชทัณฑ์ เด็กทุกคนที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานนี้ต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายการศึกษากำหนดไว้ เด็กเหล่านี้จะได้รับอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องกีฬา และสิ่งจำเป็นต่างๆ โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายตามกฎหมายสวัสดิการ แต่ขณะเดียวกันหน่วยงานนี้ก็ยังรับงบประมาณสนับสนุนจากเอกชนด้วย

จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีการดูแลเด็กติดผู้ต้องขังหญิงที่มีอายุไม่เกิน 3 ปี โดยหน่วยงานของกรมราชทัณฑ์เอง สำหรับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงที่มีอายุเกิน 3 ปี จะอยู่ในความรับผิดชอบของกรมประชาสงเคราะห์ ประเทศญี่ปุ่นมีหน่วยงานสำหรับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ ซึ่งไม่เป็นภาระแต่อย่างใดเพราะเด็กติดผู้ต้องขังหญิงมีจำนวนน้อย และสำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา มีหน่วยงานสำหรับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น แต่เนื่องจากระยะเวลาการดูแลเด็กมีมากกว่า จึงต้องมีการจัดระบบดูแลโดยมีกฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อกัน

5.5 ตารางเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดา

(ตารางที่ 4)

ประเด็น	ประเทศไทย	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศสหรัฐอเมริกา
1. ด้านการใช้สิทธิ	มาตรา 34 กล่าวถึงแต่การร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง แต่ไม่ได้กล่าวถึงการร้อง	ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ มาตรา 9 และกฎระเบียบราชทัณฑ์	เมื่อเด็กต้องการร้องทุกข์ก็สามารถยื่นเรื่องราวต่อผู้

	<p>ทุกข์ หรือการใช้สิทธิของเด็กเกิดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา</p>	<p>เรื่องการปฏิบัติต่อนักโทษ มาตรา 74,75 และกฎระเบียบราชทัณฑ์</p> <p>เรื่องการดูแลผู้ต้องขังมาตรา 11 ได้กล่าวถึงเรื่องการร้องทุกข์ ไว้โดยผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์แทนบุตรของคนได้ โดยรัฐคอยดูแล</p>	<p>ปัญหาการเรือนจำ เพื่อพิจารณาออกคำสั่ง ถ้าไม่เป็นที่พอใจยังสามารถฟ้องต่อศาลได้อีก</p>
<p>2.ด้านความสอดคล้องกับหลักสากล</p>	<p>พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มีความสอดคล้องกับหลักสากลรวมทั้งมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ</p>	<p>กฎหมายราชทัณฑ์ มีความสอดคล้องกับหลักสากลรวมทั้งมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ</p>	<p>กฎหมายราชทัณฑ์มีความสอดคล้องกับหลักสากลรวมทั้งมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติด้วย</p>
<p>3. ด้านความเสมอภาคของสิทธิ</p>	<p>พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 30 ที่กล่าวไว้ว่าบุคคลย่อม</p>	<p>กฎหมายราชทัณฑ์ มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น มาตราที่ 14 ที่กล่าวไว้ว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับ</p>	<p>กฎหมายราชทัณฑ์ มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา บทแก้ไขเพิ่มเติมมาตราที่ 14 ได้บัญญัติห้ามการเลือก</p>

	<p>เสมอกันในกฎหมาย และ ได้รับความคุ้มครองตาม กฎหมายเท่าเทียมกัน รวมทั้งห้ามเลือกปฏิบัติ ให้สิทธิเด็กติดผู้ต้องขัง หญิง และเด็กติดครรภ์ มารดาเท่าเทียมกัน</p>	<p>ความคุ้มครองตาม กฎหมายเท่าเทียมกัน รวมทั้งห้ามเลือกปฏิบัติ ให้สิทธิเด็กติดผู้ต้องขัง หญิง และเด็กติดครรภ์ มารดาเท่าเทียมกัน</p>	<p>ปฏิบัติได้</p>
<p>4. ด้านระยะเวลาการ อยู่อาศัย</p>	<p>พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 9 กำหนดอายุของเด็กที่จะ อยู่ในเรือนจำต้องอายุต่ำ กว่า 16 ปี และในทาง ปฏิบัติเด็กจะอยู่ในความ ดูแลของกรมราชทัณฑ์ไม่ เกิน 3 ปี หลังจากนั้นจะ ส่งเด็กให้กับครอบครัว หรือญาติ หรือหน่วยงาน อื่นรับดูแลต่อไป</p>	<p>กฎหมายราชทัณฑ์ มาตรา 12 ประกอบกับข้อบังคับ กรมราชทัณฑ์ มาตราที่ 12 กำหนดว่าเด็กจะอยู่กับ มารดาในเรือนจำไม่เกิน 1 ปีเว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่จะ ขยายระยะเวลาออกไป ในระหว่างที่เด็กอยู่ใน เรือนจำจะมีหน่วยงาน ของรัฐดูแลเด็กเหล่านี้</p>	<p>กฎหมายราชทัณฑ์ กำหนดให้เด็กอยู่กับ มารดาได้จนกว่าเด็กจะมี ความพร้อมที่จะกลับไป อยู่กับครอบครัวหรือญาติ ซึ่งระยะเวลาไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม ของเด็ก และผู้ที่รับเด็ก ไปพักอาศัยอยู่ด้วย</p>
<p>5. ด้านการดูแล</p>	<p>พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 9 และ</p>	<p>มาตรการพิเศษที่สำคัญ คือ มาตรการเลี้ยงโทษ</p>	<p>กฎหมายราชทัณฑ์ มาตรา 1174, 3200 และ 3201 มี</p>

	<p>ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 5) ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์ภายในกรมราชทัณฑ์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ โดยมีงบประมาณจากรัฐเป็นหลัก ซึ่งจะดูแลเฉพาะเด็กเล็กอายุไม่เกิน 3 ปี เด็กที่มีอายุเกินกว่าที่กำหนดจะถูกส่งไปอยู่ในความดูแลของกรประชาสงเคราะห์ต่อไป</p>	<p>จำคุก และมาตรการชะลอการฟ้อง มีผลให้จำนวนเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา มีน้อย ปัญหาเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา ลดน้อยลงไปด้วย รัฐจึงสามารถดูแลได้อย่างทั่วถึงทั้งตัวเด็กเอง และผู้ต้องขังที่มีครรภ์</p>	<p>ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกฎหมายสวัสดิการและกฎหมายการศึกษา คือ รัฐมีหน่วยงานเฉพาะสำหรับดูแลเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาตามกฎหมายราชทัณฑ์ เด็กทุกคนที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานนี้ต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายการศึกษา กำหนดไว้ เด็กเหล่านี้จะได้รับอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องกีฬา และสิ่งจำเป็นต่างๆ โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายตามกฎหมายสวัสดิการ แต่ขณะเดียวกันหน่วยงานนี้ก็ยังรับงบประมาณจากเอกชนด้วย</p>
--	---	--	--

ที่กล่าวไปแล้วนั้นเป็นการเปรียบเทียบกฎหมายราชทัณฑ์ในส่วนที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกาทำให้ทราบถึงความเหมือน และความแตกต่างในด้านของการปฏิบัติ และด้านของกฎหมายในแต่ละประเทศ ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

“เด็ก” เป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของชาติเป็นกำลังสำคัญของประเทศ แต่ปัจจุบันมีเด็กประเภทหนึ่งคือ เด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดาที่อาจประสบปัญหาตั้งแต่การขาดผู้เลี้ยงดู และการเลี้ยงดูที่ดี ทั้งในแง่อาหาร สภาพชีวิตความเป็นอยู่และจิตใจ ในแง่การให้ความรัก ความอบอุ่นมั่นคง แม่เป็นผู้ที่ใกล้ชิดและเข้าใจในปัญหาของลูกมากที่สุด แม่จะเป็นบุคคลที่ลูกเคารพและไว้วางใจมากกว่าใครๆ แม่มีอิทธิพลต่อลูกมาก โดยเฉพาะเรื่องเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก แม่เป็นผู้ที่จะช่วยดูแลอบรมเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีร่างกายแข็งแรงและสุขภาพจิตดี มีวุฒิภาวะพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจในการจะปรับตัวให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เด็กทุกคนต้องการความรู้สึกรับรู้ปลอดภัย รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว มีอิสรภาพที่จะแสดงความรู้สึกรักของตนได้ ที่สำคัญก็คือการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก การเสริมสร้างพัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ของเด็กจะช่วยทำให้เด็กเติบโตขึ้น และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมสามารถปรับตัวได้ในสังคมและวัฒนธรรมของเขา อารมณ์และพฤติกรรมของแม่ก็มีอิทธิพลต่อลูกในครรถ์เช่นกัน แม่จึงต้องทะนุบำรุงร่างกายและรักษาสุขภาพจิตให้ดีด้วย เหล่านี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ทุกคนจะต้องตระหนักถึงอย่างรอบคอบ และใช้ความอดทนในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อเด็กและเยาวชนของเราต่อไป

ในส่วนของสิทธิเด็ก ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดา โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรงคือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ได้บัญญัติกฎหมายที่ให้การดูแลคุ้มครองเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดกรรมมารดาไว้เช่นกัน นอกจากนั้น ประเทศไทยได้รับรองกฎหมายสากลที่ออกโดยสหประชาชาติ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเยาวชน และปฏิญญาสากลว่าด้วยความอยู่รอดของเด็ก การปกป้อง และการพัฒนาเด็ก

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่กล่าวได้ว่าไม่มีกับปัญหาเกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา เพราะสถิติอาชญากรรมในประเทศญี่ปุ่นอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพมาก ประกอบกับมีการนำมาตรการเลี้ยงโทษจำคุกมาใช้ โดยโทษจำคุกมิไว้สำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ร้ายสำคัญจริง ๆ และเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ในครอบครัว จะมีคณะกรรมการครอบครัว (The family council) ประกอบด้วยบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกไม่น้อยกว่า 3 คนคอยไกล่เกลี่ยหรือพิจารณาตัดสินข้อพิพาทนั้น และถ้ากรณีไม่พอใจคำตัดสินก็สามารถยื่นฟ้องต่อศาลได้

ประเทศสหรัฐอเมริกา (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย) ให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กมาก มีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายทั้งระดับรัฐบาลกลาง และระดับมลรัฐ มีการจัดตั้ง Prisoner Mother Facilities ซึ่งเป็นศูนย์ที่ดำเนินการรับผิชอบเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่ภาระต้องเลี้ยงดูเด็กอ่อน หรือผู้ต้องขังที่มีเด็กติดครรภ์เข้ามาในเรือนจำ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง หรือช่วยในกรณีที่ไม่มีญาติหรือผู้อุปการะบุตร ในกรณีมีปัญหาเรื่องสิทธิเด็กเกิดขึ้น ผู้เสียหายสามารถฟ้องต่อศาลในรัฐนั้น และอาจสามารถเสนอต่อศาลสูงได้ นอกจากนี้ถ้าเป็นปัญหาที่สำคัญมากก็สามารถยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาได้อีกด้วย

กล่าวได้ว่า แนวโน้มการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา โดยเฉพาะเรื่องสิทธิของเด็กที่จะอาศัยอยู่กับมารดา มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นระดับหนึ่ง จากการมองข้ามสิทธิของเด็กในส่วนนี้ไปสู่การคุ้มครองสิทธิของเด็กอย่างมีมนุษยธรรมมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและมารดาให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยการบัญญัติกฎหมายและมาตรการต่างๆ ขึ้นมาเพื่อคุ้มครองสิทธิเหล่านี้ กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดาได้บัญญัติพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ขึ้นมาซึ่งมีสาระสำคัญในการคำนึงถึงสิทธิของเด็กพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามมีบางเรื่องที่ถูกกฎหมายมิได้กล่าวถึงเป็นพิเศษ คือ สิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิงที่จะอาศัยอยู่กับมารดา กรณีนี้เมื่อมีการอ้างสิทธิเกิดขึ้นเด็กจะต้องดำเนินการอย่างไร กฎหมายมิได้บัญญัติไว้คงมีแต่เพียงขั้นตอนสำหรับนักโทษยื่นเรื่องร้องทุกข์เท่านั้น เหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขปรับปรุงต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้มีความเป็นสากลมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ สิทธิเด็กเป็นเรื่องที่ทุกคนรู้จักและให้ความสนใจกันมากขึ้น แต่หลายคนมักจะมองไปถึงเด็กทั่วไปเท่านั้น ยังมีสิทธิของเด็กอีกกลุ่มหนึ่ง คือ เด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา ที่มักถูกมองข้ามไป สิทธิเด็กในส่วนนี้เกี่ยวกับการได้อยู่อาศัยกับมารดาของตน ซึ่งในทางปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่อง เห็นควรแก้ไข ดังนี้

1. พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ควรได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนสิทธิของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง และเด็กติดครรภ์มารดา ในกรณีเด็กเรียกร้องที่จะอาศัยอยู่กับมารดาโดยบัญญัติถึงสิทธิของเด็กในส่วนนี้ รวมทั้งขั้นตอนการใช้สิทธิดังกล่าวซึ่งต้องแตกต่างจากการร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง โดยต้องเน้นถึงความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ยอมรับและให้ความคุ้มครองสิทธิเด็ก

2. รัฐต้องออกกฎหมายเพื่อการพัฒนา โดยมีเป้าหมายมุ่งให้เด็กได้รับรู้สิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงจะได้รับจากรัฐ ตลอดจนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สงเคราะห์ พื้นฟู คุ้มครองสวัสดิภาพ และพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์จากบุคคล สถาบันทางสังคม และองค์กรที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งมีตัวแทนในการเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์ตามความเหมาะสม โดยจัดให้มีเครือข่ายการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและการอยู่รอดของเด็ก

3. รัฐต้องออกกฎหมายส่งเสริมการคุ้มครองเด็กว่าควรได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดา บุคคลหรือครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่ด้วย ให้ความรักและความเข้าใจเพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้าน อันได้แก่ การพัฒนาการทางกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์ โดยเฉพาะในระยะตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงอายุ 6 ปีแรกของชีวิต ซึ่งเป็นระยะสำคัญที่สุดในการวางฐานและสร้างเสริมคุณภาพของคน โดยให้ความรู้ ข้อมูล ให้คำปรึกษาแนะแนวชีวิตครอบครัว

4. ส่งเสริมการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเด็ก โดยหน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชน ผลการวิจัยที่ได้ต้องมีการเผยแพร่ต่อสาธารณะเพื่อให้สังคมรับรู้

5. รัฐบาลควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กในสังคม มีการเปิดโอกาสให้เด็กสามารถแสดงความคิดเห็นของตนต่อสังคมส่วนรวม มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

6. ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของเด็ก กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและกฎหมายอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่เด็กมากที่สุด

และให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กล่าวคือ กฎหมายเหล่านี้ยังมีข้อบกพร่องและจุดอ่อนบางประการที่ไม่สามารถให้การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กได้เท่าที่ควร บทลงโทษไม่เหมาะสมกับความรุนแรง รวมทั้งการไม่สามารถใช้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. รัฐควรจัดตั้งหน่วยงานกลางที่จะประสานงานระหว่างส่วนราชการและส่วนเอกชนในการดำเนินการทางกฎหมาย และทางสังคมที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดครรถ์มารดา

8. การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายควรเป็นไปในเนวรุก เนื่องจากกฎหมายในขณะนี้เป็นกฎหมายตั้งรับ กฎหมายต้องมีความทันสมัย ทันเหตุการณ์ มีมาตรการป้องกันและแก้ไขอย่างเป็นระบบ

9. องค์การคุ้มครองสิทธิเด็กทั้งภาครัฐ และเอกชนควรร่วมมือกันจัดให้มีคณะผู้ตรวจการเด็กแห่งชาติ ซึ่งในต่างประเทศเรียกว่า Ombudsman for Children หรือ Commissioners for Children เช่น ในประเทศนอร์เวย์, นิวซีแลนด์, เยอรมนี, ออสเตรีย, สวีเดน เป็นต้น คณะผู้ตรวจการเด็กแห่งชาติจะทำหน้าที่พิทักษ์ และป้องกันมิให้สิทธิเด็กถูกละเมิดหรือถูกทำลายจะให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเต็มที่ทุกรูปแบบ โดยเฉพาะการให้คำแนะนำปรึกษาแก่องค์กรต่าง ๆ ในด้านเด็ก รวมทั้งการเสนอแนะร่างกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กต่อรัฐบาลและต่อรัฐสภา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสปีเด็กสากล

พุทธศักราช 2522

กองบรรณาธิการรักลูกร่วมกับมีดจอห์นสัน. คู่มือคุณแม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์,

2530

กุลพล พลวัน. สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: ชรรมสาร, 2543.

กุลพล พลวัน. พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: ชรรมสาร, 2538.

เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

โกศล โสภาคย์วิจิตร. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์นิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ -

มหาวิทยาลัย, 2523.

ไกรสิทธิ์ ตันศิริรินทร์. เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ดีที่สุดปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร: ร.พ.รามาริบัติ,

(ม.ป.ป.)

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร: เม็ดสีการพิมพ์, 2542.

คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention

on The Rights of The Child). พิมพ์ครั้งที่ 7. แปลโดย กระทรวงการต่างประเทศ.

กรุงเทพมหานคร: แสงเทียนการพิมพ์, 2544.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 623/2519 (ชานินทร์ กรัยวิเชียร, สอน ไชยสุดและศิริ อติโพธิ์) ระหว่าง

นางสาวจิตรา อิมสุขฯ โจทก์ บริษัท บางกอกเอนเทอเทนเมนต์ จำกัด กับพวก จำเลย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2217/2524 (ทวี กสิยพงศ์, ธาดา วัชรานันท์และพินิจ สงขนันท์) ระหว่าง

นางกิมฮุ้น นั้ววิเชียรฯ โจทก์ นายพิทักษ์ กิตตินนท์ กับพวก จำเลย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3471/2529 (วิฑูรย์ ตั้งตรงจิตต์, โสภณ รัตนากร และไพรัช วงศ์วัฒน์)

ระหว่าง นายสุวัฒน์ จารุศิริวัฒน์ โจทก์ นายเคน กุดคุ้ม กับพวก จำเลย

ฉวีวัฒน์ จุณณานนท์. ปัจจัยที่ห้า. ใน คุยกับหมอเรื่อง “ลูก”, หน้า 139. กรุงเทพมหานคร:

อักษรสัมพันธ์, 2519.

เฉลิมเกียรติ ศิวานวล. ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร:

สยามสมัยอรุณอัมรินทร์, 2530

จรัญ โฆษณานันท์. รัฐธรรมนูญ 2540 จาก “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ขั้วมิกสิทธิมนุษยชน”.

กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.ท.), 2544.

ตระกูล วินิจฉัยภาค และ คุณฎี หัสละเมียร. กระบวนการยุติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิเด็กที่เป็น

เหยื่อ. คุณภาพ เล่ม 2 ปีที่ 44 (เมษายน-มิถุนายน) 2540)

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคนอื่นๆ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2530.

นัทธี จิตสว่าง. การเปรียบเทียบและการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายราชทัณฑ์ของไทย. เอกสารการสอน

ชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมาธิราช, 2541.

ประสพสุข บุญเดช. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว. กรุงเทพมหานคร:

นิติบรรณาการ, 2538

ประสิทธิ์ โหมวิไลกุล. เหยื่อหลังคุกกฎหมายและความยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: พี.เจ. เพลท

โปรเซสเซอร์, 2540

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 พ.ศ.2515. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 182. กรุงเทพมหานคร

: (ม.ป.ท.), 29 พฤศจิกายน 2515

ประธาน วัฒนาวาณิชย์. สิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

2525

ประเสริฐ เมฆมณี. หลักทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523.

ประเสริฐ เมฆมณี. การราชทัณฑ์ไทยในทศวรรษหน้า. วารสารราชทัณฑ์ ปีที่40 ฉบับที่ 1

(มกราคม – มีนาคม 2535)

ปวย อึ้งภากรณ์. คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน[Online].

(n.d.). Available from: <http://thesuay.virtualave.net/puay.htm>[2002, June 5]

ปัญญานันท์ภิกขุ, พระราชันนันทะมุนี. สอนลูกให้ถูกวิธี[Online]. 1977. Available from:

<http://www.panya.iirt.net/read/all.htm1/200323.html>[2002, June 5]

พจนานันท์สันติ. หลักการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย หลักการของประชาชน. กรุงเทพมหานคร:

(ม.ป.ท.), 2543

พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. หลักกฎหมายครอบครัว. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543

เพชร จารุสกุล. สิทธิหน้าที่ระหว่างบิดามารดากับบุตรและความปกครอง. เอกสารประกอบการ

สอนชุดวิชากฎหมายแพ่ง 3: ครอบครัว/มรดก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมาธิราช, 2534

ไพโรจน์ กัมพูศิริ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 3

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544.

พระราชกฤษฎีกาแห่งส่วนราชการกรมทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2531.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479.

ยุติธรรม, กระทรวง. ประเทศญี่ปุ่น. ทัณฑ์สถานในประเทศญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร:

กรมราชทัณฑ์, 2542.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

ราชทัณฑ์, กรม. ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกับข้อเสนอแนะในเรื่องที่

เกี่ยวข้องกับองค์การสหประชาชาติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, 2524.

ราชทัณฑ์, กรม. ข่าวทัณฑ์วิทยา. จุลสารทัณฑ์วิทยา ปีที่ 2, ฉบับที่ 1. 1 (มกราคม 2543).

วนาภรณ์ รักวิชัย. การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์, 2533.

วรพจน์ วิสชุดพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน,

2538

วิสิทธิ์ จักกริช. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเด็กทางครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

วิเวียง ทรัพย์สาร. มาตรการคุ้มครองสิทธิของหญิงที่ถูกสามีทำร้าย. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

วิสัย พุกกะวัน. คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์. ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร, 2527.

วิสัย พุกกะวัน. คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์. ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร, 2545.

วิษณุ เครืองาม. กฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2530.

สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด. รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่องรัฐบาลจะให้การคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างไร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539.

สถาบันกฎหมายอาญา ร่วมกับกรมราชทัณฑ์ และหนังสือพิมพ์มติชน, เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย เรื่องปัญหาค้นค้นุค: วิกฤตยุติธรรมที่ต้องแก้ไข, 27 มีนาคม 2543

สมาคมทศวรรษศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. พัฒนาการเด็ก.

กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.ท.), 2525.

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.). คู่มืออาสาส่งเสริมสิทธิเด็ก. กรุงเทพมหานคร:

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน, (ม.ป.ป.)

ส่วนสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการ สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์. คู่มือปฏิบัติงาน

สังคมสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, (ม.ป.ป.)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาท

สถาบันครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก (แรกเกิด ถึง 6 ปี) บนเส้นทางแรงงานอพยพ

จากอีสานสู่ กทม. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักปลัดนายกรัฐมนตรี

ร่วมกับ องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ). แผนปฏิบัติการหลักของ

ปฏิญญาเพื่อเด็กไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักปลัดนายกรัฐมนตรี, 2538

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และ องค์

การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ. ปฏิญญาระดับโลกเพื่อเด็กและปฏิญญาเพื่อเด็ก

(UNICEF). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542

- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี และองค์การ
ทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเยาวชน. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2542
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี และองค์การ
ทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2542
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และศูนย์สิทธิเด็กเอเชียเน็ท.
สรุปรายงานผลการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (ฉบับที่ 1) เสนอต่อ
คณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ. กรุงเทพมหานคร: 2540.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. เอกสารประกอบการ
บรรยายพิเศษ เรื่อง “ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่”. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2541.
- สุดสวาท รักษาสัตย์. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. เอกสารการสอนชุดวิชาการปฏิบัติต่อผู้กระทำ
ความผิด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
2543.
- เสถียร วิชัยลักษณ์. กฎบัตรสหประชาชาติกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์นิติเวช, 2496.
- สุพัฒนา บุญญานิตย์ : บทบรรณาธิการ สุขภาพจิตของสตรีมีครรภ์มีอิทธิพลต่ออนาคตของชาติ.
วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย , (ม.ป.ป.)
- สุรัสวดี หุ่นพยนต์. สิทธิมนุษยชนกับการพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิฟอร์ด, 2535.
- สุวิชัย พันธเศรษฐ. องค์การสหประชาชาติกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร:
(ม.ป.ท.), 2511.
- โสภา ชูพิกุลชัย และคนอื่นๆ. การสำรวจความต้องการในการประกอบอาชีพและหาแนวทางในการ
พัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนที่ประกอบอาชีพในท้องถนนหลวงในเขต
กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรม
ราชูปถัมภ์, 2528.

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคนอื่นๆ. รายงานการวิจัยเรื่องพัฒนาการของเด็กและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยครอบครัว. กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.ท.), 2533.

ศูนย์เครือข่ายข้อมูลสิทธิเด็ก เอเชียเน็ต (CHILD RIGHTS ASIANET) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) และคณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.). สิทธิมนุษยชน (HUMAN RIGHTS). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) 2540.

ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิเด็ก. คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมสิทธิเด็ก. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.), (ม.ป.ป.)

ศรีธรรม ธนะภูมิ. พัฒนาการทางจิตใจและอารมณ์ของเด็ก. ใน คุยกับหมอเรื่อง “ลูก”, หน้า 147- 149. กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, 2519.

มนตรี รูปสุวรรณ และคนอื่นๆ. เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์, 2542.

มานิตย์ จุมปา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2541.

มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ. กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, 2541.

มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่. กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญา, 2541.

องค์การนิรโทษกรรมสากล (ประเทศไทย). คำแนะนำสหประชาชาติเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543.

องค์การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก. คู่มือการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก [Online]. 2002. Available from: <http://www.childthai.org/cic/c160.htm>[2002]

อนันท์ ปันยารชุน. การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย[Online]. 1999. Available from: http://anandp.in.th/th_speech/t020401.html[2002, May 9]

เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานราชทัณฑ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543.

เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2541.

เอกสารการสอนชุดวิชาทฤษฎีปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543.

เอกสารการสอนชุดอาญาวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539

ภาษาอังกฤษ

APCCA . Child with Mother in Prison[Online]. (n.d.). Available from:

[http://lapsemagavanglas.kolhoos.ee/stories/storyReader\\$11](http://lapsemagavanglas.kolhoos.ee/stories/storyReader$11)[2002, 20 July]

APCCA . Record of the 20th APCCA Agenda Item Two Women Prisoners[Online]. (n.d.).

Available from: <http://www.apcca.org/Pubs/20th/agenda2.html>[2002, 20 July]

CALIFORNIA PENAL CODE[Online]. 2000. Available from:

<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/calawquery?codesection=pen&codebody=& hits=20>
[2002, July 19]

Christine Sypnowich. The Concept of Socialist Law. Oxford: Clarendon Press, 1990.

Correction Bureau, Ministry of Justice, Japan. Correctional Institutions in Japan 1999.Japan:
Correction Bureau,1999.

Correction Bureau, Ministry of Justice, Japan. Offenses Committed by Women. Japan:
Correction Bureau 1999.

David Feldman. Human Dignity as Legal Value-Part 1. (n.p.), (n.d.)

Edwin H. Sutherland and Donald R Cressey. Principle of Criminology 7 th ed. New York: (n.d.)

Eileen Poe-Yamagata Jeffrey A. Butts and Shay Bilchik. Female Offenders in the Juvenile
Justice System. U.S.A.: (n.d.)

Gerard CORNU. Droit civil-La familla. Montchrestien: 1998. (เอกสารแปล)

Jacqueline RUBELLIN-DEVICHI. Droit de la famille. Dalloz: 1999. (เอกสารแปล)

John Irwin and Donal R. Cressey. Thieves Convicts and Female Culture Social Problems. U.S.A.: 1962.

John P. Humphrey. The UN Charter and the Universal Declaration of Human Rights. The Internation Protection of Human Rights. edited by Evan Luard. New York: Fredrick A. Praeger, 1967.

Law for Punishing Acts Related to Child Prostitution and Child Pornography, and for Protecting Children

Lord Lloyd of Hampstead. Introduction to Jurisprudence. London: Stevens & Sons, 1979.

Louis P. Carney Prentice-Hall. Corrections Treatment and Philosophy. New Jersey: Englewood Cliffs, 1980.

Mary K. Shilton. Resources for Mother-Child Community Corrections. California: September 2001.

Pieter N. Drost. Human Rights As Legal Rights. Second Edition. U.S.A.: A.W.Sijthoff- Leyden, 1965.

Poe-Yamagata E and J.A. Butts. Female Offenders in the Juvenile. U.S.A.: Justice Co., 1998.

Prisonactivist Org. Women and Prison[Online]. (n.d.). Available from:

<http://www.prisonactivist.org/women/> [2002, 25 September]

Raymond LEGAIS. L'authorite parentale-Repertoire du Notariat defrenois

Sabine Michalowski & Lorna Woods. German Constitutional Law : The Protection of Civil Liberties. Ashgate/Dartmouth: Aldershot, 1999.

Shay Bilchik. Juvenile Female Offenders. California: A Status of the States Report, October 1998.

Sheldon Krantz. Corrections and Prisoners' Rights. Minnesota : West Publishing Company, 1980.

Sheldon Krantz. The Law of Corrections and Prisoners' Rights cases and Materials Second Edition. Minnesota: West Publishing Company, 1980.

The Principles and Practice of the Civil Code of Japan

Thierry GARE. Droit des personnes et de la famille. Montchrestien: Focus Droit, 1988.

World Summit for Children United Nations. World Declaration on The Survival, Protection and

Development of Children and Plan of Action for Implementing The World

Declaration on The Survival, Protection and Development of Children in The 1990s.

Newyork: United Nations, 30 September 1990.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 5)

เรื่อง เด็กในความดูแลของผู้ต้องขังติดมายังเรือนจำ

เพื่อให้การเป็นไปตามนัยมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479
อธิบดีกรมราชทัณฑ์ออกข้อบังคับไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 การอนุญาตให้เด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ติดผู้ต้องขังมายังเรือนจำหรือเด็กที่เกิดในเรือนจำ
อยู่ในเรือนจำ เป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาสั่งการ

ข้อ 2 เด็กที่จะอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้นต้องปรากฏว่า

- (1) เด็กนั้นอยู่ในความดูแลของผู้ต้องขัง
- (2) ไม่มีบุคคลหรือสถานดังกล่าวต่อไปนี้จะรับเลี้ยงดูแลเด็กนั้น คือ

ก. ญาติมิตรของผู้ต้องขังหรือของเด็กนั้น

ข. สถานการกุศล

ค. วัดหรือสถานอนาถาสงเคราะห์หรือสถานพยาบาล

ข้อ 3 เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้น ต้องมีหนังสือมอบอำนาจการปกครองนอกจาก
การจัดทรัพย์สินของเด็กให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำ สารวัตรเรือนจำ และพัศดีประจำเรือนจำนั้น

ข้อ 4 การอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของเด็กในระหว่างที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำ
นั้น เป็นหน้าที่ของผู้ต้องขังหรือเด็กต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น เว้นแต่ผู้ต้องขังหรือเด็กไม่
สามารถจะเลี้ยงเองได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนจึงให้เรือนจำจ่ายให้ตามสมควรอย่างยิ่งแก่ความจำเป็น

ข้อ 5 เด็กที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้น

(1) ต้องรับการอุปการะเลี้ยงดู การศึกษา และการประกอบกิจการตามที่เรือนจำกำหนด
หรือจัดให้

(2) ในระหว่างอยู่ในเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจส่งให้ไปรับจ้างเอกชนภายนอกหรือ
ส่งไปไว้ ณ สถานซึ่งกรมราชทัณฑ์จัดไว้สำหรับการนี้ก็ได้

(3) จะอยู่ในเรือนจำได้เพียงถึงวันที่ผู้ต้องขังพ้นจากเรือนจำ หรือเมื่อเด็กนั้นบรรลุนิติภาวะ

ข้อ 6 ในระหว่างอยู่ในเรือนจำ ถ้าปรากฏว่ามีบุคคลหรือสถานที่ดังกล่าวไว้ในข้อ 2 จะรับไปอุปการะเลี้ยงดู ผู้บัญชาการเรือนจำจะถอนการอนุญาตเสียก็ได้ เว้นแต่ถ้าเด็กนั้นได้จัดส่งไปไว้ยังสถานที่ที่กรมราชทัณฑ์จัดไว้สำหรับการนี้แล้ว ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมราชทัณฑ์ก่อน

ข้อ 7 ในระหว่างดำเนินการสอบสวนพิจารณาของผู้ที่จะส่งอนุญาต หากจำเป็นจะผ่อนผันให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำไปพลางก่อนก็ได้

ข้อ 8 ข้อบังคับนี้ให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

กรมราชทัณฑ์กระทรวงมหาดไทย

ข้อบังคับให้ไว้ ณ วันที่ 27 มีนาคม พุทธศักราช 2481

(ลงนาม) นายสงวน ตุลารักษ์

หัวหน้ากองผลประโยชน์ ลงนามแทน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 16)

เรื่อง เด็กในความดูแลของผู้ต้องขังติดมายังเรือนจำ

เพื่อให้ปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำได้ดำเนินไปตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 5 ด้วยความสะดวกรวดเร็ว อธิบดีกรมราชทัณฑ์วางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 การรับตัวผู้ต้องขังเข้าคุมขังในเรือนจำนั้น ถ้ามีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปีติดมาด้วย หรือในระหว่างที่ผู้ต้องขังต้องคุมขังอยู่ในเรือนจำ มีเด็กเกิดขึ้น หรือมีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ซึ่งก่อนผู้ต้องขังมาต้องคุมขัง เด็กนั้นอยู่ในความดูแลของตน ภายหลังไม่มีผู้รับเลี้ยงดูแลเด็กนั้น จำเป็นต้องมาอยู่กับผู้ต้องขัง ให้พัศดีจัดการสอบสวนว่า เด็กนั้นจำเป็นต้องอยู่ในความดูแลของผู้ต้องขังเพียงใด และผู้ต้องขังยังมีทางที่จะมอบเด็กนั้นให้ผู้อื่นไปอุปการะเลี้ยงดูได้บ้างหรืออย่างไร ถ้ามีผู้รับไปอุปการะเลี้ยงดูได้ก็ให้ผู้ต้องขังจัดการมอบให้ไปเสีย หากไม่มีก็ให้ผู้ต้องขังทำคำร้องขออนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำยื่นต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยผ่านทางพัศดี เมื่อพัศดีได้รับคำร้องนั้นแล้ว ให้รับรายงานพร้อมทั้งส่งคำร้องเสนอไปยังผู้บัญชาการเรือนจำโดยเร็ว

ในคำร้องนั้น ให้มีข้อแสดงตำบลที่อยู่ของเด็กและผู้ต้องขัง อายุของเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ต้องขัง เครือญาติของเด็กและผู้ต้องขัง ตลอดจนตำบลที่อยู่ของเครือญาตินั้น ๆ ด้วย เหตุที่ไม่สามารถหาผู้อุปการะเลี้ยงดู การมอบอำนาจการปกครองเด็กนั้นให้แก่พัศดี สารวัตรเรือนจำและผู้บัญชาการเรือนจำ ตลอดจนการขอมอบอยู่ในข้อบังคับ และปฏิบัติตามระเบียบที่กรมราชทัณฑ์วางไว้ สำหรับการนี้ทุกประการ

ข้อ 2 เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำได้รับรายงานและคำร้องดังกล่าวไว้ในข้อ 1 แล้วให้พยายามติดต่อกับบุคคลและสถานที่ดังกล่าวไว้ใน 2 (2) แห่งข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 5 ที่มีอยู่ในท้องที่นั้น ขอให้ช่วยเหลือรับเด็กนั้นไปอุปการะเลี้ยงดูก่อน ในกรณีที่มีบุคคลหรือสถานที่ดังกล่าวจะช่วยรับไปอุปการะเลี้ยงดูหลายราย ให้พิจารณามอบให้แก่รายที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์อย่างดีที่สุดแก่เด็กนั้น

ข้อ 3 เมื่อได้พยายามตามข้อ 2 อย่างดีที่สุดแล้ว ก็ไม่มีบุคคลใดหรือสถานที่ได้รับไป

อุปการะเลี้ยงดู จึงขออนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในเรือนจำตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 5 ต่อไป และในระหว่างที่อนุญาตให้เด็กอยู่ในเรือนจำนั้น ให้ผู้บัญชาการเรือนจำเอาใจใส่แสวงหาบุคคล หรือสถานที่ดังกล่าวขอให้ช่วยเหลือรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดูเสมอ ๆ

ข้อ 4 การมอบเด็กให้บุคคลหรือสถานที่ไปช่วยอุปการะเลี้ยงดูดังกล่าวไว้ในข้อ 2,3 ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังที่ส่งมอบเด็กให้กับบุคคล หรือสถานที่รับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดูทำ หนังสือส่งมอบเด็กตามแบบทำระเบียบนี้ไว้ต่อกันเป็นหลักฐาน 3 ฉบับ ผู้ต้องขังและบุคคลหรือ สถานที่รับมอบเด็กยึดถือฝ่ายละ 1 ฉบับ เก็บรักษาไว้ ณ เรือนจำ 1 ฉบับ

ข้อ 5 ในระหว่างที่เด็กอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของบุคคลหรือสถานที่ดังกล่าวในข้อ 2,3 ให้ผู้บัญชาการเรือนจำเอาใจใส่พยายามสดับรับฟังความเคลื่อนไหวให้การได้เป็นไปตามข้อตกลง ในหนังสือสำคัญดังกล่าวไว้ในข้อ 4

อนึ่ง ถ้าปรากฏโดยชัดแจ้งแก่ผู้บัญชาการเรือนจำว่า บุคคลหรือสถานที่รับเด็กไปนั้น จัดการอุปการะเลี้ยงดูผิดจากข้อตกลงในหนังสือสัญญาที่ทำไว้ต่อกัน หรือมีพฤติกรรมเป็นที่น่า สงสัยว่า ถ้าให้เด็กอยู่ต่อไปหับบุคคลหรือสถานที่รับมอบไปอุปการะเลี้ยงดู อาจเกิดความเสียหาย แก่เด็กนั้น ให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งให้บุคคลหรือสถานะนั้น จัดการแก้ไขเสียให้ถูกต้อง หรือจะ เรียกเด็กนั้นคืนมาจัดการตามที่เห็นสมควรต่อไปก็ได้

ข้อ 6 เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำนั้น ถ้าปรากฏแน่นอนว่ายังจะต้องอยู่ในเรือนจำ ต่อไปอีกเกินกว่า 6 เดือน ให้ผู้บัญชาการเรือนจำรายงานไปยังกรมราชทัณฑ์ขอส่งไปไว้ยังสถานซึ่ง กรมราชทัณฑ์จัดไว้สำหรับการนี้ เมื่อได้รับอนุญาตแล้วให้จัดการส่งไปตามคำสั่งของกรมราชทัณฑ์ ต่อไป

ข้อ 7 เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดให้ได้รับการปฏิบัติดังนี้

(1) เครื่องนุ่งห่มหลับนอน ถ้าผู้ต้องขังไม่สามารถจัดหาให้เด็กได้ ก็ให้เรือนจำจ่ายให้ตาม สมควรอย่างยิ่งแก่ความจำเป็น

(2) อาหารนั้น ถ้าผู้ต้องขังไม่สามารถจะหาอาหารสำเร็จภายนอกมาให้เด็กรับประทานได้ ก็ให้เรือนจำจ่ายให้ตามสมควรอย่างยิ่งแก่ความจำเป็น

(3) จัดให้กินอยู่หลับนอนภายในเรือนจำต่างหาก ไม่ปะปนกับผู้ต้องขัง เว้นแต่การจัด เช่นนั้นอาจเกิดความเสียหายหรือมีความจำเป็น อย่างสำคัญไม่สามารถทำได้ จึงจัดให้รวมกับ ผู้ต้องขังอื่น หรือผู้ต้องขังที่เด็กติดมา

(4) เด็กนั้นยังเรียนไม่จบชั้นประถมศึกษา และอายุอยู่ในเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติ ประถมศึกษา ก็จัดให้ได้รับการศึกษาในเรือนจำหรือในโรงเรียนภายนอกเรือนจำต่อไปแล้วแต่จะ พิจารณาเห็นสมควร หากเด็กนั้นเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้ว ก็ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดให้เด็กนั้น ศึกษาวิชาอาชีพต่อไป จะเป็นภายในหรือภายนอกเรือนจำแล้วแต่จะพิจารณาเห็นสมควร เว้นแต่เด็ก ที่พ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้ว แต่ยังไม่อ่านหนังสือไทยไม่ได้ ผู้บัญชาการ เรือนจำจะให้เรียนวิชาสามัญอย่างเดียว หรือเรียนควบกับวิชาชีพไปด้วยก็ได้เครื่องใช้ในการศึกษา เล่าเรียนนั้น ถ้าผู้ต้องขังไม่สามารถจัดหาให้แก่เด็กได้ ก็ให้เรือนจำจัดหาให้ตามสมควรอย่างยิ่งแก่ ความจำเป็น

(5) เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำป่วยไข้หรือเป็นเด็กอ่อนให้ได้รับการรักษาพยาบาลตาม สมควร

(6) เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำ เมื่อพ้นจากการศึกษาโดยเรียนจบชั้นหรืออายุพ้นเกณฑ์ บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้ว ให้ผู้บัญชาการเรือนจำพยายามจัดหางานให้เด็กได้ทำ เป็นอาชีพตามสมควรแก่ความรู้ความสามารถของเด็กนั้น

(7) เด็กที่อนุญาตให้อยู่ในเรือนจำจะออกไปภายนอกเรือนจำ จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้า พนักงานเรือนจำเสียก่อนจึงจะออกไปได้

ข้อ 8 เมื่อผู้ต้องขังถึงกำหนดพ้นไปจากเรือนจำ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดการมอบเด็กนั้น ให้แก่ผู้ต้องขังไปทันที ถ้าเด็กนั้นอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของบุคคลหรือสถานที่ใดที่รับมอบไป ให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดการแจ้งให้บุคคลหรือสถานะนั้นนำเด็กมาส่งให้ผู้ต้องขัง ในวันจะพ้นจาก เรือนจำนั้น หรือถ้าเด็กนั้นได้ส่งไปไว้ ณ สถานที่กรมราชทัณฑ์จัดไว้สำหรับกรณีนี้ ก็ให้แจ้งไปยัง กรมราชทัณฑ์ก่อนถึงกำหนดวันพ้นจากเรือนจำของผู้ต้องขังนั้นไม่น้อยกว่า 1 เดือน เพื่อที่กรม ราชทัณฑ์จะได้ส่งเด็กนั้นคืนมาให้ทันกำหนดนั้น

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย
สั่งมา ณ วันที่ 27 มีนาคม พุทธศักราช 2481
(ลงนาม) นายสงวน ตุลารักษ์
หัวหน้ากองผลประโยชน์ลงนามแทน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ที่ มท. 0903/ว. 200

กรมราชทัณฑ์

7 ธันวาคม 2519

เรื่อง การปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขัง และเด็กติดกรรมารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถาน หรือสถานอบรมและฝึกอาชีพ หรือสถานกักกัน หรือสถานกักขัง

เรียน ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการ และผู้ปกครองทัณฑสถาน สถานอบรมและฝึกอาชีพ สถาน กักกัน และสถานกักขัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างบัญชีแสดงรายการเด็กติดผู้ต้องขัง 1 ฉบับ

ตามที่กรมราชทัณฑ์เคยสั่งให้เรือนจำ และทัณฑสถาน จัดทำรายงานเด็กติดผู้ต้องขังส่ง กรมฯ เป็นประจำทุกเดือน หรือหากไม่มีเด็กติดผู้ต้องขังอยู่ ก็รายงานเช่นเดียวกัน นั้น

ปรากฏว่า มีเรือนจำและทัณฑสถานบางแห่งไม่ได้รายงานตามสั่ง เพื่อเป็นการซักซ้อม ความเข้าใจ และเพื่อให้การปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้เป็นไปด้วยความเหมาะสม รัดกุมและรวดเร็ว ยิ่งขึ้น กรมราชทัณฑ์จึงวางหลักปฏิบัติไว้ดังต่อไปนี้

1. เมื่อทางเรือนจำหรือทัณฑสถานรับเด็กซึ่งติดมารดาหรือบิดาเข้ามาไว้ให้จัดการช่วยเหลือ ในเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการรักษาพยาบาลอย่างดี และเมื่อเด็กโตพอที่จะจดจำสิ่ง แวดล้อมต่าง ๆ ได้แล้ว ให้รับดำเนินการจัดส่งออกไปให้ญาติ หรือผู้มีในกุศลหรือสถานสงเคราะห์ เด็กในท้องที่ที่เรือนจำ หรือทัณฑสถาน ตั้งอยู่รับไว้อุปการะเลี้ยงดู หากหาผู้อุปการะเลี้ยงดูเด็กนั้น ไม่ได้ ก็ให้รายงานกรมฯ ภายในวันที่ 5 ของทุก ๆ เดือน และหากไม่มีเด็กติดผู้ต้องขัง ก็ให้รายงาน เช่นเดียวกัน การรายงานดังกล่าว ให้กรอรายละเอียดลงในบัญชีแสดงรายการตามตัวอย่างที่ส่งมา พร้อมนี้แล้ว

2. เมื่อมีเด็กติดกรรมารดา เข้ามาคลอดในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน ห้ามมิให้บันทึกลง สูติบัตรว่า เด็กนั้นคลอดในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน แต่ให้ใช้เลขทะเบียนของอาคารเรือนจำหรือ ทัณฑสถาน ซึ่งทางสำนักทะเบียนท้องถิ่นเป็นผู้ออกให้ เช่นเดียวกับเลขบ้านโดยทั่วไป และให้ จัดการช่วยเหลือในเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนรักษาพยาบาลแก่เด็กและมารดาเป็นอย่างดี

เมื่อเด็กโตพอที่จะจะจำสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้แล้ว ให้รับดำเนินการจัดส่งเด็กออกไปให้ญาติ หรือผู้มี
 ใจกุศล หรือสถานสงเคราะห์เด็กในท้องถิ่นที่เรื้อนจำ หรือทัศนสถานตั้งอยู่รับไว้อุปการะเลี้ยงดู หาก
 หาผู้อุปการะเลี้ยงดูเด็กนั้นไม่ได้ให้รายงานกรมฯ โดยวิธีเดียวกับที่กล่าวไว้ในข้อ 1

จึงเรียนมาเพื่อถือปฏิบัติโดยเคร่งครัดต่อไป

ขอแสดงความนับถือ (อย่างสูง)

(ลงชื่อ) อาภา ภมรบุตร

(นายอาภา ภมรบุตร)

รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน

อธิบดีกรมราชทัณฑ์

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

คดีของนิโคลสันกับวิลเลียม (Nicholson v. William) (SHARWLINE NICHOLSON, individually and on behalf of her infant children, and on behalf 00-CV-2229 of all others similarly situated, and (Weinstein, J.) J.A. and G.A., infants on behalf (Pollak, M.J.) of all others similarly situated, Plaintiffs -against-NAT WILLIAMS, et al. Defendants.) มีข้อเท็จจริง ดังนี้

นางชอว์ลีน นิโคลสัน (Sharwline Nicholson) อายุ 32 ปีประกอบอาชีพเป็นพนักงานประจำที่ร้านจำหน่ายอุปกรณ์เกี่ยวกับบ้าน เธอมีบุตรสองคน ลูกชายของเธอชื่อเคนเดวส์ โคล (Kendell Coles) อายุ 8 ขวบ และลูกสาวของเธอชื่อ ครอส แบเนตส์ (Claude Barnett) อายุ 3 ขวบ เธอและลูกอาศัยอยู่ที่อพาร์ตเมนต์ในบรูคลินส์ (Brooklyn) เธอต้องดูแลลูกทั้งสองคนของเธอเพียงลำพังเนื่องจากเธอแยกกันอยู่กับสามี ในเวลาทำงานลูกชายของเธออยู่ที่โรงเรียนและลูกสาวของเธออยู่ที่สถานเลี้ยงเด็ก เมื่องานเลิกเธอจึงมารับลูกชายและลูกสาวกลับบ้าน

นายบานเนตส์ (Barnett) สามีของเธอ เขาไม่เคยเหลียวแลเลี้ยงดูลูกๆเลย เขาจะเดินทางจาก South Carolina มาเยี่ยมเธอและลูกๆครั้ง อยู่มาวันหนึ่งเขามาหาเธอที่บ้าน ทั้งสองได้ทะเลาะกัน เขาได้ตบหน้าลูกชายของเขา เคนเดวส์ได้รับบาดเจ็บที่บริเวณปาก ต่อมาเข้าวันหนึ่งในปี 1999 เขาไปหาเธอที่บ้าน เธอได้บอกกับเขาว่า เธอหมดความอดทนแล้วขอให้ความสัมพันธ์สิ้นสุดลงเท่านั้น เขาโกรธเธอมาก เขาทำร้ายร่างกายเธอ ศีรษะของเธอแตกเลือดไหลเป็นทางเสร็จแล้วเขาก็ออกจากบ้านไป เธอจึงโทรศัพท์แจ้งตำรวจ ก่อนรถพยาบาลมาถึงเธอได้ขอร้องกับเพื่อนบ้านเธอที่ชื่อว่าแอนนา โทมัส (Anna Thomas) ว่าให้ช่วยดูแลลูกของเธอทั้งสองขณะที่เธออยู่ที่โรงพยาบาล แอนนาได้ตอบตกลงรับดูแลเด็กๆให้

ที่โรงพยาบาล ในห้องฉุกเฉิน ได้มีการตรวจบาดแผลและเอ็กซเรย์ ผลปรากฏว่า แขนเธอหัก กระดูกซี่โครงหัก และบาดเจ็บที่ศีรษะ เย็นวันหนึ่งตำรวจ 3 คนได้มาเยี่ยมเธอที่โรงพยาบาล เธอได้แจ้งความเรื่องดังกล่าว ตำรวจได้บอกเธอว่าระหว่างที่เธอเข้ามาพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล ลูกๆของเธอควรจะพักอยู่กับสมาชิกในครอบครัวมากกว่าจะให้อยู่กับคนรับเลี้ยงเด็ก ตำรวจได้ถามเธอเกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ที่จะสามารถดูแลลูกของเธอได้ เธอตอบไปว่ามีลูกพี่ลูกน้อง

อยู่สองคน คือ มาเซียส์ โรสโบโรว์ (Marcia Roseboro) กับ มิเชล บราวน์ (Michelle Brown) และแม่บุญธรรมของลูกสาวเธออีกคนหนึ่ง ชื่อมาร์ลิน ฮิกแมน (Marleen Hickman) โดยเธอตกลงให้ลูกของเธอไปพักอยู่กับลูกพี่ลูกน้อง

ต่อมาเมื่อคดีนี้ขึ้นสู่ศาล นายวิลเลียม(Williams) อัยการรัฐได้รับมอบให้ดูแลคดีนี้ วิลเลียมเชื่อว่าเด็กจะตกอยู่ในที่อันตรายถ้ายังคงอยู่กับนางนิโคลสันต่อไป เพราะเธอไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างเพียงพอ และไม่สามารถปกป้องลูกของเธอได้ เขาได้ปฏิเสธคำร้องของเธอที่ว่าขอให้เด็กได้อยู่กับญาติในนิวเจอร์ซีย์(New Jersey) อัยการวิลเลียมให้เหตุผลของการปฏิเสธว่าญาติของเธออยู่ที่รัฐอื่น ทำให้ไม่สะดวกต่อการเดินทางมาศาล เขาเสนอทางเลือกให้เธอคือ เธอต้องให้ญาติที่อยู่ในรัฐเดียวกันนี้ดูแลเด็กๆ มิฉะนั้นลูกของเธอต้องอยู่ในความดูแลของหน่วยงานคุ้มครองเด็ก และเขาไม่สามารถอนุญาตให้เด็กๆ พักอยู่นอกเขตได้ และการให้เด็กๆ ไปอยู่กับเธอที่พาร์ตเมนต์ที่ไม่ปลอดภัยอีกเช่นกัน

หลังจากขึ้นศาลครั้งนั้น ลูกของเธอได้อยู่ในความดูแลของหน่วยคุ้มครองเด็กมาตลอด เธอได้ขออนุญาตให้ลูกกลับมาพักอยู่กับเธอ แต่คำขอก็ได้รับการปฏิเสธ เพราะเหตุผล 3 ข้อคือ ข้อแรก เธอเคยทะเลาะกับนายบานเทส และเธอไม่สามารถปกป้องลูกๆ ได้ ข้อที่สอง การที่เธอกับนายบานเทสทะเลาะกันโดยมีอาวุธเข้ามาเกี่ยวข้องย่อมกระทบต่อความปลอดภัยของเด็กๆ และข้อสาม นายบานเทส ได้ออกไปจากรัฐที่เขาอยู่แล้ว และไม่มีใครทราบว่าเขาไปไหนแม้แต่ตัวเธอเองก็ไม่ทราบที่อยู่ของเขา เขาอาจย้อนกลับมาทำร้ายเธออีกได้ ดังนั้นการกระทำทุกอย่างต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นสำคัญ ศาลได้มีคำสั่งว่าให้เด็กๆ อยู่กับหน่วยคุ้มครองเด็กต่อไป

ต่อมาเธอได้ยื่นคำขอให้ลูกกลับมาพักอยู่กับเธอต่อศาลอีก ศาลพิจารณาคำขอและมีคำสั่งว่าเธอและลูกๆ ของเธอต้องสัญญาว่าจะไม่กลับไปอยู่ที่พักเก่าในบรูคลินส์อีก แต่ให้อาศัยอยู่กับลูกพี่ลูกน้องของเธอแทนได้ ซึ่งเธอได้ยอมรับคำสัญญานี้

หลังจากนั้นในวันหยุดเธอได้เดินทางไปเยี่ยมลูกของเธอ เธอได้ยินเสียงลูกร้องไห้ดังออกมานอกห้อง เมื่อเธอพบลูกๆ เธอได้ตรวจตามตัวของลูกสาวพบว่ามียรอยถูกข่วนบริเวณใบหน้า ส่วนลูกชายพบว่าบริเวณใต้ตาเป็นรอยบวม เธอจึงโทรศัพท์แจ้งตำรวจ เมื่อตำรวจมาถึงเธอได้เล่ารายละเอียดให้ตำรวจฟังถึงลูกชายเธอ ซึ่งได้บอกเธอว่าตาของเขาบวมเพราะคนเลี้ยงเด็กได้ตบหน้าเขา ทางเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบจึงจัดการเปลี่ยนผู้ดูแลเด็กคนใหม่ให้ ลูกของเธอได้กลับไปอยู่ใน

ความดูแลของหน่วยคุ้มครองเด็กเป็นการชั่วคราวอีกครั้ง และตั้งแต่นั้นลูกของเธอจะถามคนดูแลเด็กคนใหม่เสมอว่า “คุณจะตีพวกเราไหม !”

ต่อมาเธอได้รับโอกาสให้อาศัยอยู่กับลูกได้ตามข้อตกลงดังกล่าว แต่เจ้าหน้าที่พบว่าเธอพาลูกกลับไปที่พักเดิมของเธอ ซึ่งเป็นการผิดสัญญา ด้วยความที่เธอกลัวว่าหน่วยงานคุ้มครองเด็กจะพรากลูกของเธอไปอีก เธอจึงส่งลูกๆ ไปอาศัยกับพ่อของเธอที่ประเทศจามาิกา

ในวันหนึ่ง ขณะที่เธอไปทำธุระที่ไปรษณีย์ ตำรวจสองคนได้เข้าจับกุมเธอ ไล่กุญแจมือและพาตัวไปยังศาล อัยการวิลเลียมเสนอต่อให้ศาลมีคำสั่งให้เธอนำเด็กๆ กลับมา และให้เด็กๆ อยู่ในความดูแลของหน่วยงานคุ้มครองเด็กต่อไปจนกว่าทุกอย่างจะเรียบร้อย เธอให้การต่อศาลโดยอธิบายให้ศาลฟังถึงเหตุผลที่เธอส่งลูกไปประเทศจามาิกา และเรื่องราวความรัก ความผูกพันที่มีต่อลูก และที่สำคัญ เธอได้อ้างหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายแห่งรัฐที่ว่า

ข้อแรก “บิดามารดามีอำนาจในการปกครองบุตร” ประกอบกับ “มารดามีสิทธิที่จะไม่ถูกสอดแทรก หรือถูกพรากจากบุตรของเธอ และเด็กมีสิทธิที่จะได้อยู่ร่วมกับบิดามารดา (A mother has rights to uninterrupted custody of her children and a child has rights to remain with parents.) ผู้ใหญ่และเด็กในครอบครัวเดียวกันได้รับความคุ้มครองจากรัฐในการแทรกแซง และการรุกราน”

ข้อที่สอง “มารดาและบุตรจะต้องไม่ถูกทรมานทางกาย”

ข้อที่สาม “รัฐมีหน้าที่ป้องกันเด็กจากการถูกละเมิด รวมทั้งป้องกันมารดาและบุตรจากการถูกพรากหรือถูกแยกจากกัน”

หลักกฎหมายทั้งสามข้อนี้มีความสำคัญมากเป็นสิ่งที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญไม่สามารถละเมิดได้ และเป็นหลักกฎหมายสากลที่ยอมรับกันทั่วโลก เหตุการณ์ที่ผ่านมารัฐได้นำหลักนี้ไปใช้ในทางที่ผิดมาโดยตลอด

ศาลได้ยอมรับหลักกฎหมายที่เธออ้าง และมีคำสั่งให้เธอนำลูกกลับมา และอนุญาตให้เธออยู่กับลูกได้ที่อพาร์ทเมนต์ของเธอหรือที่ใดก็ตาม โดยให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานคุ้มครองเด็กไปเยี่ยมเธอและลูกสองครั้งต่อสัปดาห์

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายศรัณย์ เชิดเกียรติกุล เกิดเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2520 ที่เขตบางกอกใหญ่ จังหวัด กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2541 จากนั้นเมื่อปี 2542 ได้เข้าทำงานเป็นนิติกร ที่กองวิชาการ สำนักงานศาลยุติธรรม จนถึงปี 2543 ได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย